

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท

THE ANALYTICAL STUDY OF THE PRAISE IN THERAVĀDA BUDDHISM

พระปลัดเชาวลิต กิตติโสภโณ (ทewa)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระปลัดเชาวลิต กิตติโสภโณ (เทวา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE ANALYTICAL STUDY OF THE PRAISE IN THERAVĀDA BUDDHISM

Phrapalat Chaowalit Kittisobhano (Thewa)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระเมธีรัตนดิลก)

.....กรรมการ

(พระราชสิทธิมนี)

.....กรรมการ

(พระมหาทวี มหาปัญญา ผศ.ดร.)

.....กรรมการ

(รศ.ดร. สำเนียง เลื่อมใส)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชสิทธิมนี

ประธานกรรมการ

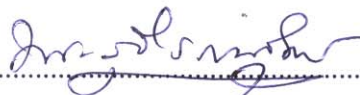
พระมหาทวี มหาปัญญา ผศ.ดร.

กรรมการ

ผศ.ดร.สมิตธิพล เนตรนิมิตร

กรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระเมธีรัตนดิลก)

.....กรรมการ

(พระราชสิทธิธมฺม)

.....กรรมการ

(พระมหาทวิ มหาปญฺโญ ผศ.ดร.)

.....กรรมการ

(รศ.ดร. สำเนียง เต๋อมใส)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	พระราชสิทธิธมฺม	ประธานกรรมการ
	พระมหาทวิ มหาปญฺโญ ผศ.ดร.	กรรมการ
	ผศ.ดร.สมิตธิพล เนตรนิมิตร	กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ผู้วิจัย	: พระปลัดเชาวลิต กิตฺติโสภโณ (เทวา)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	
	: พระราชสิทธิมุนี (วิ.) ป.ธ. ๘, พธ.บ., อ.ม.
	: พระมหาทวี มหาปัญญา ผศ.ดร. ป.ธ. ๘, พธ.บ., ศน.ม., M.Phil., Ph.D.
	: ผศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร ป.ธ. ๘, พม., พธบ., พธ.ม., Ph.D.
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของการสรรเสริญ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และบุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่า สรรเสริญหมายถึง การนำเอาคุณงามความดีหรือความสามารถ ดีเด่นของบุคคลหนึ่งมาเล่าให้อีกบุคคลหนึ่งฟัง โดยผู้ที่ถูกสรรเสริญจะอยู่ในที่นั้นหรือไม่ก็ตาม เพราะการสรรเสริญเป็นเจตนาของผู้สรรเสริญมุ่งหมายให้ผู้อื่นทราบถึงความดีของผู้ที่ถูกกล่าวถึง ว่าได้ประกอบคุณงามความดีไว้เมื่อพูดถึงความดีของบุคคลอื่น

ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีการสรรเสริญเกิดขึ้นในสังคมใด บุคคลในสังคมนั้นต้องมีวิธีตั้งรับ โดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดแก่สังคม ดังนั้นเมื่อจะสรรเสริญใครควรยึดหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ว่า “นิกฺกณฺเห นิกฺกหารหํ ปกฺกณฺเห ปกฺกหารหํ” หมายความว่า ชมคนที่ควรชม ชมคนที่ควรชม อันเป็นธรรมที่บุคคลในทุกๆ สังคม ควรน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อความผาสุกของสังคมนั้นๆ สืบไป

Thesis Title : The Analytical study of the Praise in Theravāda Buddhism.

Researcher : Phra Palad Chaowalit Kittisobhaṇo. (Thewa)

Degree : Master of Buddhism. (Buddhism).

Thesis Supervisory Committee.

: Phrarach Sitti Muni (Wi.) Pali. IX,.

: Phramaha Tawee Mahapanno Asst.Pro. Dr. Pali. IX, M.A.,Ph.D.

: Asst. Pro. Dr. Samiddhiphon Netnimith Pali. IX, M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 16 February 2011.

Abstract

This Thesis is of the objective to analytically study the praise in Theravāda Buddhism. It is to study the goodness and the importance of the praise, the praise at the Buddha's time and the praise in Thai societies.

Form the study, it is found that the praise means bringing the goodness to inform the people, no matter whether they are there or not. The praiset is the persons' volition, no matter whether the praised one is there or not, because the praiser is of the purpose to enable the other persons to understand the pressed. This point in the example to express the others goodness.

For this reason, when there is a praise in any society, the people in that society must have the method of welcoming by applying the Doctrinal principles to prevent the attraction from arising in societies. So, When one wishes to praise someone, one should have a Doctrinal principle called 'Nigganhe nigganhārahaṃ' and 'Pagganhe pagganhārahaṃ' which mean 'to blame one who should be blamed' and 'to praise one who should be praised.' These two Doctrinal principles should be applied to the societies by all the leaders of the societies for the peace and the happiness of the people in every society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอโอกาสระบุนามไว้เพื่อแสดงความขอบพระคุณดังต่อไปนี้

พระราชสิทธิธรมุณี (วิ.) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้เป็นกัลยาณมิตรในการจัดทำโครงร่าง แนะนำ และให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย

พระมหาทวิ มหาปญฺโญ ผศ.ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้แนะนำแก้ไขในสิ่งที่ควรแก้ไข ให้ความรู้เพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ของงานเขียนวิจัย

ผศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้กำลังใจ ให้ความรู้ในสิ่งที่ข้าพเจ้าไม่รู้มาก่อน เป็นผู้เบิกทางให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งงานวิจัยนี้โดยสมบูรณ์ เป็นผู้แนะนำคำมกิริ์ ตลอดจนรายละเอียดต่างๆ ในการทำวิจัย

พระครูใบฎีกาสันน ทจรุกฺโข, อาจารย์รัชนี สุทนต์ ผู้ให้กำลังใจ และให้แหล่งข้อมูลอันเป็นความรู้อันมีค่ายิ่ง และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ผู้อำนวยการความสะอาดตั้งแต่การเรียนในหลักสูตรตลอดจนขั้นตอนต่างๆ ในการส่งงานวิทยานิพนธ์ และเป็นกัลยาณมิตร อาจารย์ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ผู้ตรวจแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้สมบูรณ์

ความดีทั้งมวลและคุณาประโยชน์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับคุณพ่อแหวน คุณแม่จรัส เทวา บิดามารดาของผู้วิจัย หลวงพ่อพระครูสมุทรสารโสภณ (อันโสภา) อดีตเจ้าคณะอำเภออัมพวา เจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม ผู้ให้โอกาสทางการศึกษาและกำลังใจอันยิ่งใหญ่ตลอดมา หลวงพ่อพระครูสุวัฒน์พิศาล (เจริญ วรวิฑูโต) ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลโพธาราม เขต ๓ เจ้าอาวาสวัดเจ็ดเสมียน พระอุปฌาย์ผู้ให้การอุปสมบท และมีเมตตาตั้งสอนศิษย์ให้ได้ดำรงตนสร้างประโยชน์แก่สังคมจวบจนปัจจุบัน ตลอดจนคณะครูอาจารย์และเพื่อนสหธรรมิกทุกท่าน ผู้ให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ และที่ขาดมิได้ก็คือญาติโยมผู้ให้การสนับสนุนด้านปัจจัยสี่เลี้ยงชีพมาจนถึงวันนี้ ซึ่งนับเป็นกัลยาณมิตรทางธรรมโดยแท้ ส่งผลให้ผู้วิจัยมีจิตใจฝั่ในกระแสแห่งธรรมจึงรังสรรค์งานวิจัยชิ้นนี้ออกมาได้เป็นผลสำเร็จ.

พระปลัดเชาวลิต กิตฺติโสภโณ (เทวา)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ คุณค่าและความสำคัญของการสรรเสริญ	๘
๒.๑ ความหมายของคำว่า “สรรเสริญ”	๘
๒.๑.๑ วิเคราะห์คำว่า “สรรเสริญ”	๘
๒.๑.๒ การสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๐
๒.๑.๓ การสรรเสริญในทัศนะของนักวิชาการ	๑๓
๒.๒ องค์ประกอบของสรรเสริญ	๑๕
๒.๒.๑ บุคคลผู้กล่าวสรรเสริญ	๑๕
๒.๒.๒ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญ	๑๘
๒.๒.๓ บุคคลผู้ฟังเขาสรรเสริญกัน	๑๙

๒.๓	ความสำคัญของการสรรเสริญ	๒๓
๒.๔	ประโยชน์ของการสรรเสริญ	๒๕
๒.๔.๑	การสรรเสริญนำไปสู่การพัฒนาตน	๒๕
๒.๔.๒	มีความใคร่ครวญแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคล	๒๕
๒.๔.๓	การสรรเสริญเป็นแรงกระตุ้นให้ทำความดี	๓๐
๒.๕	โทษของการสรรเสริญ	๓๑
๒.๕.๑	ทำให้เกิดมิจฉาทิฐิ	๓๑
๒.๕.๒	ทำให้เกิดความอิจฉา นินทา ตีเตียนผู้อื่น	๓๔
๒.๕.๓	ทำให้เกิดเป็นเรื่องเสียหาย	๓๖
๒.๕.๔	ทำให้เกิดค้นหา ความทะยานอยาก	๓๗
๒.๖	วิธีปฏิบัติเมื่อมีผู้กล่าวสรรเสริญ	๔๐
๒.๗	สรุป	๔๑
บทที่ ๓	บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๔๓
๓.๑	การสรรเสริญในพระพุทธศาสนา	๔๓
๓.๒	บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสมัยพุทธกาล	๔๕
๓.๒.๑	เอตทัคคะ	๔๕
๓.๒.๒	ภิกษุเอตทัคคะ ๔๑ รูป	๔๖
๓.๒.๓	ภิกษุณีเอตทัคคะ ๑๓ รูป	๕๕
๓.๒.๔	อุบาสกเอตทัคคะ ๑๑ ท่าน	๖๓
๓.๒.๕	อุบาสิกาเอตทัคคะ ๑๐ ท่าน	๖๗
๓.๓	สรุป	๗๑
บทที่ ๔	บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย	๗๒
๔.๑	การสรรเสริญในสังคมไทย	๗๒
๔.๒	บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย	๗๓
๔.๒.๑	รางวัลยูเนสโก	๗๔
๔.๒.๒	รางวัลแมกไซไซ	๘๖

	น
๔.๒.๓ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน	๘๘
๔.๓ สรุป	๙๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๙๒
๕.๑ สรุป	๙๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๔
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัย	๙๔
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ในสังคม	๙๔
บรรณานุกรม	๙๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก-อรรถกถา-ฎีกา ภาษาบาลี พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย และไวยากรณ์ เรียงตามคัมภีร์ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวิภงฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (บาลี)	= วินยปิฎก	จูฬกคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (บาลี)	= สุตตฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขนฺธวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (บาลี)	= สุตตฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	= สุตตฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มฺ. (บาลี)	= สุตตฺตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มฺลปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มฺ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฉิมนิกาย	มฺลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	= สุตตฺตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฉิมนิกาย	มัชฉิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อ. (บาลี)	= สุตตฺตปิฎก	มชฺฉิมนิกาย	อฺปริปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฉิมนิกาย	อฺปริปณณาสก	(ภาษาไทย)
สํ.ส. (บาลี)	= สุตตฺตปิฎก	สํยุตฺตนิคาย	สคคาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)

สั.ส. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สั.นิ. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สั.นิ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ม. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สั.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	องคุตตรนิกาย	เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทก. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ทกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ทกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ติกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ติก (ไทย) = สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	องคุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตค. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	องคุตตรนิกาย	สตุตคนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.สตุตค. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	สตุตคนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	องคุตตรนิกาย	อฏฐกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.อฏฐก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธมมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ติก. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	ขุททกนิกาย	ติกนิปาต ชาตคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ติกนิบาต ชาตค	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (บาลี) = สุตตมนตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฎิสัมภิตามคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฎีสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ป. (บาลี)	= อภิธมฺมปิฎก	ปฏฺฐานปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ป. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ปิฎฐาน	(ภาษาไทย)
อภิ.ปฺ. (บาลี)	= อภิธมฺมปิฎก	ปุคฺคคฺลปฺลญฺจตุติปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ปฺ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ปุคฺคคฺลบ้ญฺจตุติ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ม.มฺ.อ. (บาลี)	= มัชฌิมนิกาย	ปปลฺยจฺสูทนี	มฺลปณฺณาสกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.มฺ.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปปลฺยจฺสูทนี	มฺลปณฺณาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.อฺ.อ. (บาลี)	= มัชฌิมนิกาย	ปปลฺยจฺสูทนี	อฺุปริปณฺณาสกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.อฺ.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปปลฺยจฺสูทนี	อฺุปริปณฺณาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
สํ.ส.อ. (บาลี)	= สํยุตฺตนิคาย	สารถฺลปฺปกาสินี	สคาถวคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
สํ.ส.อ. (ไทย)	= สํยุตฺตนิคาย	สารถฺลปฺปกาสินี	สคาถวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
สํ.นฺ.อ. (บาลี)	= สํยุตฺตนิคาย	สารถฺลปฺปกาสินี	นิตานวคฺคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
สํ.นฺ.อ. (ไทย)	= สํยุตฺตนิคาย	สารถฺลปฺปกาสินี	นิตานวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อฺง.อ.อ. (บาลี)	= อํงคฺคตฺรนิคาย	มโนรทฺปุรณฺี	เอกกนฺิปาทอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อฺง.อ.อ. (ไทย)	= อํงคฺคตฺรนิคาย	มโนรทฺปุรณฺี	เอกกนฺิบาทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ชฺ.ธ.อ. (บาลี)	= ชฺุทฺทกนิคาย	ธมฺมปทอฏฺฐกถา		(ภาษาบาลี)
ชฺ.ธ.อ. (ไทย)	= ชฺุทฺทกนิคาย	ธรรมบทอรรถกถา		(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.อ. (บาลี)	= อภิธมฺมปิฎก	วิกงฺค	สมฺโหมวิโนทนีอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.อ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิกังค	สัสมโหมวิโนทนีอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ไวยากรณ์

อภิธาน.ฎีกา (ไทย)	= อภิธานัปปทีปิกา	ฎีกา	(ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

พระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น อัง.นกก. (บาลี) ๒๒/๔๐/๓๒๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นกกนิปาตปาติ เล่ม ๒๒ ข้อ ๔๐ หน้า ๓๒๖ ฉบับมหาจุฬาติปิฎก

อรรถกถา-ฎีกา ภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้งหน้า เช่น อัง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๕๗ หมายถึง มโนรถปุรณี อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาตอฏฐกถา เล่ม ๑ หน้า ๒๕๗ ฉบับมหาจุฬาอฏฐกถา และ อัง.เอกก.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๕๗ อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาตฎีกา เล่ม ๑ หน้า ๒๕๗ ฉบับมหาจุฬาฎีกา

ฎีกาปกรณ์วิเสส ภาษาบาลี ยกเว้น ปรมตมณชฐสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้ง หน้า เช่น อภิ.วตารฎีกา (บาลี) ๑/๒ หมายถึง อภิธรรมตฺตวิภาตินิกี อภิธรรมวตารฎีกา เล่ม ๑ หน้า ๒ ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส

พระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น อัง.นกก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๓๒๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นกกนิปาต เล่ม ๒๒ ข้อ ๔๔ หน้า ๓๒๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถาภาษาไทย ในกรณีเลข ๓ ตอน (-/-/-) หมายถึง การแจ้งเล่ม ภาค หน้า เช่น อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๕๗-๘๑ หมายถึง มโนรถปุรณี อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาต อรรถกถาแปล เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ หน้า ๕๗-๘๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในกรณีเลข ๔ ตอน (-/-/-/-) หมายถึง การแจ้งเล่ม ภาค ตอน หน้า เช่น ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๐ หมายถึง ชุททกนิกาย ธรรมบท อรรถกถา เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๑ หน้า ๑๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในทางพระพุทธศาสนาสิ่งที่น่าปรารถนา ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด ยินดี เรียกว่า กามคุณ มี ๕ อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ (สัมผัส)^๑ ที่ได้แก่ รูปงาม เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสโอชา สัมผัสนุ่มนวล สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่ผู้คนปรารถนา อยากได้ อยากฟัง อยากลิ้มรส อยากพบเห็น อยากสัมผัส จัดเป็น โลกธรรม คือ เรื่องธรรมดาของโลก ในส่วนดี ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข พระพุทธศาสนาถือว่า การสรรเสริญเป็นโลกธรรมฝ่าย อิกุฐารมณฺ์ คือ เป็นอารมณ์ที่น่าปรารถนา น่าชอบใจ บุคคลจึงมีความต้องการ อยากจะได้รับความดีจะเป็นการสรรเสริญต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม การสรรเสริญเป็นเหตุให้เจริญหรือเสื่อมได้ ในทั้งสองกรณีตามแต่เหตุปัจจัย หากประสบกับการสรรเสริญแล้วไม่ใช่อุบายโดยแยบคาย นำมาพิจารณาตนให้ทราบชัด จึงเป็นเหตุให้ประพฤติวิปริต โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นเหตุทำให้นั้นเข้าในธรรม ตรงข้ามกับบุคคลผู้พิจารณาโดยอุบายอันแยบคายแล้ว ทราบชัดว่าตนมีคุณสมบัติ ควรแก่การสรรเสริญ จึงเป็นเหตุนำมาซึ่งน้ำทิพย์ชโลมใจ นำพาตนและหมู่คณะให้ได้ถึงฝั่ง ประสบความไพบูรณ์ในเบื้องหน้าดังมโนรถ ดังเช่น ปราภฏการณฺ์ในสังคมไทยในปัจจุบัน จึงนับเป็นเรื่องยากที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากการสรรเสริญไปได้ ทั้งที่เป็นไปตามความชอบธรรม หรือเป็นไปเพื่อแสวงสรรเสริญ เพียงเพื่อผลประโยชน์ต่างตอบแทน

สรรเสริญชื่อว่า ปัสสสา ดังพระพุทธดำรัสว่า อภฺฐ โลกธมฺมา ลาภโ จ อลาภโ จ ยโส จ อยโส จ นิินทา จ ปสฺสสา จ สุขญจ ทุกขญจ^๒ โลกธรรมมี ๘ ประการ คือ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ สรรเสริญเป็นหนึ่งใน ๘ ประการ ของโลกธรรม หมายถึง เรื่องทางโลก ธรรมดาของโลก ๘ ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ทรงชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างจิตของปุถุชนผู้ที่ไม่ได้สติ (ผู้มีคบอดในธรรม) กับจิตของอริยสาวก เมื่อประสบกับโลกธรรม ๘ ประการ ทรงยกตัวอย่างให้เห็นได้ชัดเจนจากปุถุชนผู้ได้รับ อิกุฐารมณฺ์ คือได้รับสรรเสริญในสิ่งที่น่าปรารถนา เป็นโลกธรรมฝ่ายน่ายินดี แล้วไม่สามารถ

^๑ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๗/๑๖๘.

^๒ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๓๗/๒๒๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๗/๓๔๘.

ควบคุมจิตใจของตนเองไว้ได้ อาทิ พระเทวทัต ที่ถูกลากสักการะ ยศ สรรเสริญ สุข ที่ได้รับจากมหาชน และได้รับจากพระเจ้าอชาตศัตรู ด้วยความไม่เข้าใจในความเป็นธรรมดาของโลก จึงมีความปรารถนาลามก หวังจะเป็นพระศาสดาปกครองพระภิกษุทั้งหลายแทนพระพุทธเจ้า เมื่อได้รับการปฏิเสธจึงคิดอุบาย วางแผนอันชั่ว ลอบทำร้าย หมายปลงพระชนม์ชีพพระพุทธเจ้า^๓ อีกเรื่องหนึ่งคือ พระโลพูทายิเถระ เมื่อได้เห็นพระเถระแสดงธรรมแล้วได้ลากสักการะและการสรรเสริญเป็นอันมาก จึงปรารถนาที่จะได้รับการสรรเสริญอย่างเช่นนั้นบ้าง จึงไปขอโอกาสแสดงธรรม โดยมีได้ประมาณในความรู้ความสามารถของตน จึงเป็นเหตุให้เกิดเป็นเรื่องเสียหายที่ไม่สมควร^๔ การสรรเสริญนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโลกธรรม ๘ ไว้ คือ ลาก เสื่อมลาก ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ เมื่อใดก็ตามหากบุคคลได้ ลาก ยศ สรรเสริญ และสุข เมื่อนั้นพึงระลึกไว้ให้จงหนักว่า ความเสื่อมลาก เสื่อมยศ นินทา และทุกข์ กำลังจะตามมาเช่นเดียวกัน^๕

การสรรเสริญบุคคล คือ ยกย่อง นำความดีมากกล่าวถึงให้ผู้อื่นได้รับรู้ จะกล่าวต่อหน้าหรือกล่าวลับหลัง จัดเป็นการสรรเสริญทั้งสิ้น ต่างกับการนินทาที่ต้องพูดลับหลังเท่านั้น พระพุทธเจ้าประทานพระโอวาทแก่ กัณฑกปริพาชก^๖ว่า อัจฉริยะนั้นมี ๒ อย่าง คือ ครห อัจฉริยะ อัจฉริยะในการติเตียน กับ ปัสังสา อัจฉริยะในการสรรเสริญ^๗ การยึดมั่นในสรรเสริญ (อยาก让别人ยกย่อง สรรเสริญ) จึงมีโทษด้วยเช่นกัน ดังในอสณีสสูตร แสดงไว้ว่า ไฟผ่าลงบนศิระษะแม้ทำให้ถึงกับต้องตายในทันทีทันใด ก็เป็นการตายเพียงครั้งเดียว แต่ผู้ที่ยึดมั่นในลากสักการะและสรรเสริญ เมื่อตายแล้วต้องได้รับทุกข์ในนรกเป็นอันมาก (หลายครั้ง)^๘

การสรรเสริญ เป็นเสียงสะท้อนที่เกิดจากผู้อื่น ดังนั้นการสรรเสริญจึงเกิดขึ้นได้กับปุถุชนและแก่อริยบุคคลผู้ได้เรียนรู้ ต่างกันที่ว่าปุถุชนผู้ไม่ได้เรียนรู้จะไม่รู้เท่าทันตามความเป็นจริง จึงเป็นเหตุให้ลุ่มหลง ยินดี ยินร้าย ปลอ่ยให้โลกธรรมเข้าครอบงำ ย่ำยีจิตใจ พุยุบเรื่อยไป จึงไม่สามารถข้ามพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ มีโสกะ ปริเทวะ เป็นต้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้ เมื่อพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่า การสรรเสริญเหล่านี้ที่เกิดขึ้นกับตน ล้วนไม่

^๓ คุรยละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗ /๓๓๓ /๑๗๔.

^๔ คุรยละเอียดใน พ. พ. อ. (ไทย) ๒๗/ข้อ ๑๕๕.

^๕ คุรยละเอียดใน อง. อภุฎก. (ไทย) ๒๓/๕๖/๑๕๕.

^๖ คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓/๔.

^๗ คุรยละเอียดใน ส.นิ.อ. (ไทย) ๑๖/๑๖๒/๒๖๕.

เที่ยงแท้ ไม่นั่นนอน เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา จึงไม่หลงใหล เคลิบเคลิ้มไปตามอิฏฐารมณ์ ไม่ขุนมัว หม่นหมอง ทุกข์ระทม เพราะประสบกับอนิฏฐารมณ์ มีสติดำรงอยู่ เป็นผู้ปราศจากทุกข์ โสกะ ปริทเวะ เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญ เพราะเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่สร้างปัญหาให้กับสังคมมากมาย เพื่อจะนำมาช่วยคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน โดยจะสามารถจำแนกได้ว่า เป็นสัมมาทิฐิ คือเป็นเรื่องถูกต้อง ควรจะกระทำ ควรประพฤติต่อไป หรือเป็นมิฉนาทิฐิ เป็นเรื่องผิด ควรละเว้นโดยสิ้นเชิง หากประชาชนในสังคมสามารถเข้าใจและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสม ย่อมจะทำให้บุคคลในสังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบ สันติ สุข อันจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของการสรรเสริญ
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษามุคคัลผู้ได้รับการสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษามุคคัลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก และศึกษาจากหนังสือ วิทยานิพนธ์หรืองานวิจัย บทความ วารสาร ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ คุณค่าและความสำคัญของการสรรเสริญเป็นอย่างไร
- ๑.๔.๒ บุคคัลผู้ได้รับการสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีผู้ใดบ้าง
- ๑.๔.๓ บุคคัลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทยมีผู้ใดบ้าง

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การศึกษาเชิงวิเคราะห์ หมายถึง การจำแนก แยกแยะ และการค้นคว้าเรื่องสรรเสริญในพุทธศาสนาเถรวาท ให้กระจ่าง ชัดเจน จนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๕.๒ โลกธรรม หมายถึง เรื่องของโลก ธรรมดาของโลก ไม่มีใครหลีกเลี่ยงไปได้ ไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ต้องการก็ตาม มี ๘ อย่าง คือ ลาก เสื่อมลาก ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นิินทา สุข ทุกข์

๑.๕.๓ สรรเสริญ หมายถึง การพุดยกย่อง การพุดชมเชย การเชิดชูว่าดี การพุดสนับสนุนให้ดีขึ้น

๑.๕.๔ นิินทา หมายถึง การติเตียน การว่าร้าย การกล่าวร้าย การเพ่งโทษคนอื่น การพุดถึงความไม่ดีไม่งามของคนอื่น โดยมีเจตนาให้คลาดเคลื่อนจากความจริง

๑.๕.๕ คุณและโทษของการสรรเสริญ หมายถึง การพุดยกย่อง การพุดชมเชย การเชิดชูว่าดี การพุดสนับสนุนให้ดีขึ้นนั้นเป็นไปในทางกุศลธรรม กล่าวคือ มีกุศลมูล (กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม) เป็นสมุฏฐานถือว่าเป็นคุณ ส่วนโทษของการสรรเสริญนั้น หมายถึง สภาวะที่ตรงข้ามได้แก่ อกุศลธรรม

๑.๕.๖ อิกุฎฐารมณั์ หมายถึง สิ่งที่มากระทบใจทำให้เกิดความยินดี พอใจ ได้แก่ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ต้องการอยากได้ อยากมี อยากพบเห็น ได้แก่ กามคุณ ๕ คือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่ดี ชวนให้รัก ให้ชอบใจ

๑.๕.๗ อนิกุฎฐารมณั์ หมายถึง สิ่งที่มากระทบใจทำให้เกิดความทุกข์ ไม่พอใจ ได้แก่ เสื่อมลาก เสื่อมยศ นิินทา ทุกข์ อันเป็นอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ต้องการได้ประสบ ไม่อยากมี ไม่อยากพบเห็น ซึ่งตรงข้ามกับอิกุฎฐารมณั์

๑.๕.๘ เอตทัคคะ หมายถึง บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา อันเป็นตำแหน่งอันยอดเยี่ยมสูงสุดที่พระพุทธเจ้าประทานให้แก่พระสาวก มีทั้งฝ่ายภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความสามารถ มีความชำนาญเป็นเลิศโดยเฉพาะด้าน เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ได้รับตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งจะพึงได้ด้วยการตั้งความปรารถนา แล้วบำเพ็ญบารมีมาในอดีตชาติ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) ได้แสดงไว้ในหนังสือมงคลในพระพุทธศาสนา ว่า โลกธรรม แปลว่า ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกก็หมุนเวียนไปตามโลกธรรม เหล่านั้น พระพุทธเจ้า และพระอริยเจ้าทั้งหลายแม้เมื่อประสบกับโลกธรรม ท่านกำหนดรู้ได้

เท่าทัน โลกธรรมว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ท่านจึงไม่ยินดียินดีร้าย มีจิตสงบเป็นปกติ ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม^๔

๑.๖.๒ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ฐมฺมชโร) ได้แสดงไว้ในหนังสือมงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์ว่า มวลชนทั้งปุถุชนและอริยชน ถูกโลกธรรมกระทบด้วยกันทั้งสิ้น ฟังทราบได้ ดังตัวอย่างเรื่อง ตี ชม ชาวโลกต้องผ่านการตีและชมด้วยกันทั้งนั้น ผู้จะถูกตี หรือได้ชมโดย ส่วนเดียวย่อมไม่มี โดยที่สุคนธ์คนใหญ่และดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ก็มีทั้งถูกตีทั้งได้ชม แม้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าขณะประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ในท่ามกลางบริษัท ยังมีทั้งพวกตีและ พวกชม พระพุทธองค์จึงได้ตรัสว่า “คนบางพวกตีผู้นั่งนิ่ง บางพวกตีผู้พูดมาก และบางพวกก็ พูดดีผู้พูดพอประมาณ ใครๆ จะไม่ถูกตีไม่มีในโลก คนถูกตีส่วนเดียวหรือได้ชมส่วนเดียวไม่เคยมีในอดีต จักไม่มีในอนาคต และจะไม่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ด้วย”^๕

๑.๖.๓ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน ได้แสดงไว้ในหนังสือหลักพระพุทธศาสนาว่า ลักษณะของการบูชาตามนัยของมงคลสูตร ๔ ประการ คือ ๑) สักการะ (การทำดี) ๒) ครุการะ (ทำความรัก ความห่วงใย) ๓) มานนา (ความนับถือ) ๔) วันทนา หมายถึง การกราบไหว้ และ อภิวาท เป็นลักษณะของความเคารพ การชมเชย คือ การยกย่องสรรเสริญ จัดเป็นมงคล^๖

๑.๖.๔ พระมหาสนิท อนุจारी (สุเมหิรัญญ์) ได้เสนอวิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรม บัณฑิต เรื่อง “พระพุทธ ศาสนากับบรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย : ศึกษาเฉพาะกรณี ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงและสุภายิตพระร่วง” พูดเรื่อง สุภายิตพระร่วง “ที่ขอความช่วยเหลือ” ว่า สุภายิตบทนี้สอนว่า ถ้าคนที่เราคบด้วยเป็นคนดี มีน้ำใจโอบอ้อมอารี เป็นเพื่อนตายหรือเป็นมิตรแท้ เราจึงควรที่จะยกย่องเพื่อนของเรา เพื่อให้คุณธรรมความเป็นเพื่อนของเขาปรากฏ จะได้เป็นที่รับรู้และเป็นที่ยกย่องแก่บุคคลทั่วไป สุภายิตบทนี้สอดคล้องกับพุทธศาสนสุภายิตที่ว่า นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ แปลว่าฟังชมคนที่ควรชม ฟังยกย่องคนที่ควร

^๔สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฺฐายี), มงคลในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒๖-๖๒๗.

^๕สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ฐมฺมชโร), มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒๖-๖๒๗.

^๖ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, หลักพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๕-๑๗๐.

ยกย่อง และ ขณเจ วิญญู ปลืสนติ อนุวิจจ สุเว สุเว .โก ตํ นิบุตฺตุมรหติ แปลว่า ผู้ใด วิญญูชน พิจารณาอยู่ทุกๆ วัน แล้วกล่าวสรรเสริญผู้นั้น ใครเล่าจะควรถิเตียนเขาได้^{๑๑}

๑.๖.๕ พันเอกปิ่น มุกกันต์ ได้แสดงไว้ว่า ตามปกติคนเราชอบคำสรรเสริญ คือ อยากได้รับคำสรรเสริญจากคนอื่น อยากให้เขาสรรเสริญตัว ความชอบอย่างนี้ดูเหมือนจะมีอยู่ด้วยกันทุกคน ต่างกันแต่ว่าใครจะแสดงออกนอกหน้าหรือไม่เท่านั้น แม้บางคนจะพูดว่าไม่ อยากให้ใครชม ในใจจริงก็อาจจะอยากให้เขาชมอยู่ก็ได้ อย่างน้อยที่สุดก็อยากให้เขาชมว่า ท่านผู้นี้ชอบทำอะไรเจ๋งๆ อย่างนี้เป็นต้น^{๑๒}

๑.๖.๖ วศิน อินทสระ ได้แสดงไว้ว่า การมีสัจจะและความจริงใจนี้ คือ ให้มีความจริงทางกาย วาจา และใจ ความจริงทางวาจา คือ การพูดจริงที่เรียกว่าสัจวาจา ไม่หลอกหลวง ผู้ใดให้เข้าใจผิดด้วยวาจา แต่การพูดคำจริงนั้นจะต้องพิจารณาถึงกาละ เทศะ และบุคคล รวมทั้งประโยชน์และความยุติธรรม หมายความว่า ควรพูดในเวลาและสถานที่ที่ควรพูด กับบุคคลที่ควรพูด ในการพูดนั้นควรคำนึงถึงประโยชน์และความยุติธรรมด้วย^{๑๓}

จากการศึกษางานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยและหนังสือดังกล่าว ยังไม่ได้กล่าวถึงเรื่องการสรรเสริญโดยตรง เพียงกล่าวเฉพาะเรื่องในบางตอนเท่านั้น ส่วนประเด็นที่กล่าวโดยตรงเกี่ยวกับการสรรเสริญนั้น ยังไม่มีการจัดลำดับเนื้อหาเป็นเรื่อง สรรเสริญโดยเฉพาะ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่องการสรรเสริญให้ได้สาระ ครบถ้วนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อนำความ ภาสุกมาสู่บุคคลและสังคมสืบต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอน การวิจัยดังต่อไปนี้

^{๑๑}พระมหาสนธิ อนุจรี (สุมหิรัญย์), “พระพุทธศาสนากับวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย : ศึกษาเฉพาะ กรณี ศิลาดารีกพ่อนุรามคำแหงและสุภามิตพระร่วง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๔.

^{๑๒}พันเอกปิ่น มุกกันต์, บทความเรื่อง “นิันทา” วารสาร พ.ศ.ล., ฉบับที่ ๒๑๖ เดือนกรกฎาคม- สิงหาคม ๒๕๔๕, หน้า ๔๕-๔๖.

^{๑๓}วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗.

๑.๓.๑ รวบรวมข้อมูลจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก

๑.๓.๒ รวบรวมข้อมูลจาก เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ อรรถกถา
ปกรณ์วิเสส เอกสารงานวิจัย หนังสือ ตำราและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

๑.๓.๓ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหางานวิจัยที่ต้องการทราบ

๑.๓.๔ สรุปผลของการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๔.๑ ทำให้ทราบคุณค่าและความสำคัญของการสรรเสริญ

๑.๔.๒ ทำให้ทราบประวัติบุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๔.๓. ทำให้ทราบประวัติบุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย

บทที่ ๒

คุณค่าและความสำคัญของการสรรเสริญ

ผู้วิจัยจะศึกษา ความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญ ประโยชน์ และโทษของการสรรเสริญ ตามที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของคำว่า สรรเสริญ

ความหมายของสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และในทัศนะของนักวิชาการ

๒.๑.๑ วิเคราะห์ศัพท์คำว่า “สรรเสริญ”

สรรเสริญ ตามที่นักภาษาแสดงไว้ มีศัพท์ ดังนี้

กิตฺตฺน นามกิริยา (กิตฺต + ยุ = อน) แปลว่า การชม ยกย่อง สรรเสริญ

กิตฺติ นาม แปลว่า ชื่อเสียง^๑

สรรเสริญ คือ กตฺถนา (กตฺถ สีสลาขัย + ยุ + อา) แปลว่า ยกย่อง สรรเสริญ ชม

กตฺถน อสฺรูปทวิภาวเสณ กตฺถนา แปลว่า การกล่าวให้ต่างออกไปเป็นทวิคุณ ชื่อว่า กตฺถนา (อาเทศ ยุ เป็น อน, ลบสระหน้า)

สรรเสริญ คือ สีสลาขา (สีสลาข กตฺถเน + อ + อา) ยกย่อง สรรเสริญ ชม พรรณนาคุณ มีวิเคราะห์ศัพท์ว่า

สีสลาข สีสลาขา แปลว่า การสรรเสริญ ชื่อว่า สีสลาขา (ลบสระหน้า)

สีสลุส วา สภาคคุณลุส อาหนนฺ สีสลาขา แปลว่า หรือการยกย่องผู้มีศีลเสมอกัน หรือผู้มีคุณเสมอกัน ชื่อว่า สีสลาขา (สีส + อา + หน หีสาย + อ + อา, รัสสะ อี เป็น อี, อาเทศ หน เป็น ฆ, ลบสระหน้า)

สรรเสริญ คือ วณฺณนา (วณฺณ ปลีสาย + ยุ + อา) ยกย่อง สรรเสริญ ชม พรรณนาคุณ มีวิเคราะห์ศัพท์ว่า

วณฺณียเตติ วณฺณนา แปลว่า คุณที่ท่านพรรณนา ชื่อว่า วณฺณนา (อาเทศ ยุ เป็น อน, ลบสระหน้า)

^๑ แปลก สนธิภิภังค์, พจนานุกรมบาลี-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๘๕.

สรรเสริญ คือ นุติ (นุ ฤติขั + ติ) ยกย่อง สรรเสริญ ชม
 นุยเต นุติ แปลว่า การสรรเสริญ ชื่อว่า นุติ
 สรรเสริญ คือ ฤติ (ฤ อภิตฤเว + ติ) ยกย่อง สรรเสริญ ชม
 ถวนั ฤติ แปลว่า การชมเชย ชื่อว่า ฤติ
 สรรเสริญ คือ โถมน (โถม สิตาฆายั + ญ) ยกย่อง สรรเสริญ ชม พรรณนาคุณ
 โถมียเตติ โถมนั แปลว่า ความดีที่ท่านยกย่อง ชื่อว่า โถมนะ (อาเทศ ญ เป็น อน)
 ปลั สั โถมนั กิตติ วัฒนหาริยั อิจฺจนุโต แปลว่า เมื่ออยากได้การสรรเสริญ การชม
 ชื่อเสียง การยกย่อง

สรรเสริญ คือ ปลัสา (ปล + สัส ปลัสนเ + อ + อา) ยกย่อง สรรเสริญ ชม พรรณนาคุณ
 มีวิเคราะห์ศัพท์ว่า

ปลัสนั ปลัสา แปลว่า การสรรเสริญ ชื่อว่า ปลัสนา (ลบสระหน้า)
 อฏฐ โลกธมฺมา ลาโก จ อลาโก จ ยโส จ อยโส จ นิินทา จ ปลัสา จ
 สุขณฺจ จ ทุกฺขณฺจ แปลว่า โลกธรรม มี ๘ ประการ คือ ลาภ ไม่มีลาภ ยศ ไม่มียศ นิินทา
 สรรเสริญ สุข และทุกข์^๒

สรรเสริญ คือ ปสฏฐ ปสตุถ (ป + สฏฐ ฤติขั + ต) สรรเสริญ ยกย่อง ชม
 ปกาเรน สัจยเตติ ปสฏฐโจ แปลว่า ผู้ที่เขายกย่องทั่วไป ชื่อว่า ปสฏฐะ (อาเทศ ต
 เป็น จ, จ เป็น ฎ, หรือ ต เป็น ถ, จ เป็น ต บ้าง)

ปลัสัยิตฺถาติ วา ปสฏฐโจ แปลว่า หรือผู้ที่เขาสรรเสริญแล้วชื่อว่า ปลัสฏฐะ (ปล+สั
 ปลัสนเ + ต), ลบนิคหิต, อาเทศ ตฺ เป็น ฎฐ)

อัย หิ ธมฺโม อริยหิ วัฒนฺโต ปสตุโถ โถมิโต แปลว่า ธรรมะข้อนี้ พระอริยเจ้า
 พากันสรรเสริญ ยกย่อง ชื่นชม

อายุสฺมา หิ สารีปฺตุโต ภควตา อนกฺปรียาเณ โถมิโต วัฒนฺโต ปสตุโถ แปลว่า ท่าน
 พระสารีบุตรผู้ที่มีพระภาคทรงชมเชย ทรงยกย่อง สรรเสริญ โดยขอเนกปริยาย^๓

สรรเสริญ คือ วัฒนิต (วัฒน วัฒนฺกริยาวิตุถารคุณวจนสุ + อิ + ต) สรรเสริญ
 ยกย่อง ชม

^๒ พระมหาสมปอง มุทิโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๖-๑๗๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒๔.

สรรเสริญ คือ ฤๅ (ฤ อภิตฺถเว + ต) สรรเสริญ ยกย่อง ชม
 ถียิตฺถถาติ ฤๅโต แปลว่า ผู้ที่เขามชชช ชื่อว่า ฤๅตะ
 สดฺถารา วณฺณิโต ฤๅโต แปลว่า ผู้อันพระศาสดาสรรเสริญ ยกย่องแล้ว
 สรรเสริญ ยังมีอีกหลายศัพท์ เช่น อิตฺติ ปณฺธิ^๔

๒.๑.๒ การสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในพระวินัยปิฎก

สิกขาบทที่ ๓ เรื่องภิกษุณีถูกลนันทา จงใจก่อความรำคาญแก่พระภิกษุททากาปิลาณีเถรี
 ผู้เป็นพหูสูต เป็นนักพูดที่แก้วกล้า สามารถกล่าวธรรมมีกถาจนได้รับการสรรเสริญว่ามีคุณสมบัติ
 ยิ่งกว่า^๕ ภิกษุณีถูกลนันทาเกิดความริษยาครอบงำ คิดว่าพระเถรีเป็นผู้มีก่น้อย สันโดษ จึงแกล้ง
 ด้วยการไปเดินจงกรม ยืน นั่ง นอน.ท่องบ่นต่อหน้าเพื่อสร้างความรำคาญให้กับพระภิกษุททากาปิ
 ลานี เป็นเหตุให้ภิกษุณีพากันตำหนิ ประณามฯ จึงได้นำเรื่องนี้ไปบอกแก่ภิกษุ พวกภิกษุได้ไป
 กราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงมีพระพุทธบัญญัติว่า ‘ภิกษุณีใดจงใจ ก่อความไม่ผาสุก
 แก่ภิกษุณี ต้องอาบัติปาจิตตีย์’^๖

ทุติยภาณวาร อัครศาสนาทีอนุชานนะ ว่าด้วยทรงอนุญาตอาสนะเลิศเป็นต้น
 พระพุทธเจ้าตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใครควรได้อาสนะ น้ำ บิณฑบาตอันเลิศ ภิกษุบางพวก
 ตอบว่า ภิกษุผู้มาจากตระกูลกษัตริย์ พรหมณ์ กหบดี ผู้เป็นธรรมกถึก ผู้ได้ปฐมฌาน ทุติยฌานฯ
 พระพุทธองค์ ตรัสเล่าเรื่องสัตว์ ๓ สหายว่า นกกระทา ลิงและช้างพลาย อาศัยต้นไทรดำรงอยู่
 ดำเนินชีวิตไม่เหมือนกันไม่เคารพกัน ภายหลังนกกระทาให้ลิงกับช้างสมาทานศีล ๕ เป็นเหตุ
 ให้สัตว์เหล่านั้นเคารพยำเกรง ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกัน หลังจากสิ้นชีวิตแล้ว ไปเกิด
 ในสุคติโลกสวรรค์ ข้อปฏิบัตินี้เรียกว่า ‘ตติตริยพรหมจรรย์’

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๕.

^๕ มีคุณสมบัติยิ่งกว่า คือบวชจากตระกูลที่ใหญ่หรือประเสริฐกว่าและเป็นผู้ประเสริฐกว่าโดยคุณ
 ทั้งหมด (วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๕๔๑/๒๑๗).

^๖ วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๕๔๑-๕๔๒/๒๑๗-๒๑๘.

นรชนเหล่าใดฉลาดในธรรม
ประพฤติก่อนน้อมถ่อมตนต่อบุคคลผู้เจริญทั้งหลาย
นรชนเหล่านั้นเป็นผู้ได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน
และมีสุคติภพในเบื้องหน้า^๑

แม้สัตว์ดิรัจฉานพวกนั้นยังมีความเคารพยำเกรง ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกัน
ด้วยการสมานานิสิต ๕ ภิกษุเป็นผู้บวชแล้วในธรรมวินัย หากมีความเคารพ มีความยำเกรงกันและ
กัน ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเสมอภาคกัน ก็จะพึงงดงามในธรรมวินัยนี้ ย่อมจะได้รับการสรรเสริญใน
ปัจจุบัน

ในพระสุตตันตปิฎก

โกกาลิกสูตร^๒ ภิกษุชื่อว่าโกกาลิกะ เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า ‘พระสารีบุตร
และพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความลู่อ้าง มีความปรารถนาชั่ว’ พระพุทธเจ้าตรัสห้ามไม่ให้
กล่าวให้ร้ายถึง ๓ ครั้ง โกกาลิกภิกษุก็ยังกล่าวยืนยันให้ร้าย พระพุทธองค์ตรัสว่า ‘โกกาลิกะ
เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เพราะสารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก’ เมื่อโกกาลิกภิกษุ
หลีกไปไม่นาน ร่างกายก็เกิดมีตุ่มขึ้นทั่วร่างกายและได้มรณภาพเพราะอาพาธนั้น แล้วไปเกิด
ในปทุมนรก พระพุทธองค์ตรัสว่า

ผรุสวาจา (คำหยาบ) เป็นเหมือนผึ้ง^๓ เครื่องตัดตนของคนพาล ผู้กล่าวคำชั่ว ย่อมเกิดที่
ปากของบรูษ ผู้ใดสรรเสริญคนที่ควรติเตียน หรือติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่า
สั่งสมความผิดไว้ด้วยปาก ย่อมไม่ประสบความสุข เพราะความผิดนั้น บุคคลผู้ตั้งวาจาและ
ใจอันชั่ว ติเตียนพระอริยะ ย่อมเข้าถึงนรกสิ้น ๑๓๖,๐๐๐ นิรพพุทกัป^๔ กับอีก ๕ อัพพุทกัป

สิงคาลกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสกับ สิงคาลกมาณพ เรื่องมิตรที่ดีมีความรักใคร่ มิใช่ใจดี
ย่อมสนับสนุนผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. ไม่พอใจความเสื่อมของเพื่อน

^๑ วิ.จ. (ไทย) ๓/๓๑๑/๑๒๔-๑๒๕.

^๒ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๑/๒๔๘-๒๕๒.

^๓ ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๖๖๓/๖๕๕.

^๔ นิรพพุทกัป เป็นจำนวนกัปที่ใช้สังขยา (การกำหนดนับ) จำนวนสูง, (ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๑/๒๔๘).

๒. พอใจความเจริญของเพื่อน

๑. ห้ามปรามคนที่นิทาเพื่อน

๔. สนับสนุนคนที่สรรเสริญเพื่อน^{๑๑}

เพื่อนที่ดีย่อมไม่พอใจ ไม่ชอบใจความเสื่อมของเพื่อน ย่อมยินดีและพอใจความเจริญของเพื่อน คอยห้ามปรามคนที่ติเตียนเพื่อน และสรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน เมื่อคนพูดถึงเพื่อนว่า คนชื่อโน้นมีรูปร่างน่าเกลียดใส มีชาติดี ถึงพร้อมด้วยศีล เพื่อนที่ดีมีความรักใคร่ยอมสรรเสริญคนที่พูดสรรเสริญเพื่อนของตนว่า ท่านพูดดี พูดอย่างนี้ดีแล้ว ชายผู้นี้มีรูปร่าง น่าเกลียดใส มีชาติดี ถึงพร้อมด้วยศีล^{๑๒}

ในพระอภิธรรมปิฎก

เอกกนิทเทส^{๑๓}

ในบรรดาเอกกมาติกาเหล่านั้นมี ชาติมทะ โคตรตมทะ. ลากมทะ สักการมทะ นิปเปสิกตา คือ การพูดสรรเสริญต่อหน้านินทาลับหลัง ชื่อว่า นิปเปสิกตา (การพูดลบเลือนความดีของคนอื่น) ได้แก่ การด่า การพูดข่ม การพูดนิทา การพูดตำหนิโทษ การพูดตำหนิโทษหนักขึ้น การพูดเหยียดหยาม การพูดเหยียดหยามให้หนักยิ่งขึ้น การพูดให้เสียชื่อเสียง การพูดให้เสียชื่อเสียงอย่างร้ายแรง การนำเรื่องเที่ยวไปประจาน การพูดสรรเสริญต่อหน้านินทาลับหลัง^{๑๔} ของภิกษุผู้มุ่งลาภ สักการะและชื่อเสียง ผู้ปรารภนามาก ถูกความอยากครอบงำ^{๑๕}

การสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในพระวินัยปิฎก ผู้ที่ไม่ได้รับการสรรเสริญเกิดความริษยาผู้ได้รับการกล่าวสรรเสริญทำให้เกิดพระพุทธบัญญัติ ผู้ฉลาดในธรรมประพฤติปฏิบัติตนอ่อนน้อมถ่อมตัวต่อบุคคลผู้เจริญ ย่อมเป็นผู้ได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน มีสุคติภพในเบื้องหน้า ในพระสูตรตันตปิฎก ผู้ติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ สรรเสริญคนที่ควรติเตียนชื่อว่ากระทำผิด มีวาจาและใจชั่ว เมื่อติเตียนพระอริยะย่อมเข้าถึงนรก และมิตรที่ดีย่อม

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๖๓/๑๒๘.

^{๑๒} ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๒/๑๐๕-๑๑๐.

^{๑๓} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๔๓-

^{๑๔} คำบาลีว่า “ปรปญฺญิมํสิกตา” อรรถกถาขยายความว่า “ปุโรโต มธฺรํ ภณิตฺวา ปรมมุขเ อวณฺณภาสิตา” ต่อหน้าพูดจาอ่อนหวาน ลับหลังพูดนิทา ติเตียน (อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๖๔/๕๕๔).

^{๑๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๖๔/๕๕๔.

สนับสนุนผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน ในพระอภิธรรมปิฎก การพูดสรรเสริญต่อหน้านินทาลับหลัง เรียกว่า นิปเปสิกตา คือ การพูดลบเล้าความคิดของคนอื่น

๒.๑.๓ การสรรเสริญในทัศนะของนักวิชาการ

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ) ให้ทัศนะการสรรเสริญว่า ตามปกติแล้วหากเป็นการสรรเสริญจากวิญญูชน ย่อมยุติว่า ได้ผ่านการใช้ปัญญาพิจารณาตามสมควรแล้ว แต่คนในโลกนี้หาเป็นวิญญูชนทั้งหมดไม่ การสรรเสริญเป็นอันมากได้มาตามอคติ ที่สำคัญคือ คนที่ได้รับการสรรเสริญจะเป็นผู้ประจักษ์ว่าการสรรเสริญเป็นจริง เกินจริง หรือไม่จริง^{๑๖}

ฉัจฉลดา พิชิตบัญญัติวิชาการ ได้อธิบายความถึงการสรรเสริญว่า เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาที่มีอยู่ในทุกสังคมควบคู่กันไป ตรงข้ามกับนินทาซึ่งเป็นเรื่องของเหตุการณ์ การสรรเสริญเป็นเรื่องของบุคคล เป็นเรื่องของส่วนตัว และเป็นส่วนรวมด้วย^{๑๗}

ในโลกธรรม ๘ ประการนั้น^{๑๘} การสรรเสริญคู่กับการนินทา การสรรเสริญ ได้แก่ การกล่าวขวัญถึงความดี เมื่อเรากล่าวถึงความดีของใคร จะกล่าวต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม เรียกว่า สรรเสริญผู้นั้น ทำนองเดียวกันถ้าใครกล่าวขวัญถึงความดีของเรา เรียกว่า เขาสรรเสริญเรา การที่มีผู้สรรเสริญเช่นนี้ เรียกว่า ว่า ได้รับสรรเสริญ การสรรเสริญมักนำมาซึ่งความชื่นชม เบิกบาน มีความสุข เป็นที่พอใจของผู้ได้รับสรรเสริญ แต่เป็นธรรมดาของโลกอีกเหมือนกัน ที่คนเราทุกคนจะต้องถูกโลกธรรมทั้งสองอย่างกระทบทางใจ ไม่มีใครเลยที่ได้รับแต่สรรเสริญอย่างเดียว และก็ไม่มีใครเลยอีกเช่นกันที่จะถูกนินทาโดยส่วนเดียว

รศ. ชัยวัฒน์ อัดพัฒน^{๑๙} ได้อธิบายความถึงการสรรเสริญ ความดี หรือ บุญ กุศล ไว้ว่า เมื่อกกล่าวโดยธรรมชาติ คือ คุณสมบัติทางจิตใจของมนุษย์ กล่าวโดยเหตุ คือ คุณธรรมเป็นเครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ และกล่าวโดยผล คือ ความสุขที่เราได้รับ^{๒๐}

วศิน อินทสระ ได้อธิบายความถึงการสรรเสริญว่า บัณฑิตไม่ควรหวั่นไหวในเรื่องสรรเสริญหรือนินทา ควรควบคุมจิตของตนให้มั่นคง สำรองความประพฤติและการกระทำของตน

^{๑๖} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ), เรียบเรียง, พระพุทธศาสนาปริทรรศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕๘ - ๓๖๑.

^{๑๗} ฉัจฉลดา พิชิตบัญญัติวิชาการ, ผศ., มานุษยวิทยาประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๕๗๗) จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๖๗.

^{๑๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๗/๓๔๘.

^{๑๙} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, หลัทธิพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๔๖.

หากเห็นได้ด้วยปัญญาแล้วว่าดำเนินไปในทำนองคลองธรรมอันควรแล้ว ก็ขอให้ทำความดีต่อไป เกิดเพิกเฉยต่อเสียงสรรเสริญและนินทานั้น เพื่อมิให้กังวลเกินไป จะได้ตั้งใจทำความดีเพื่อความดี เพื่อความถูกต้อง เพื่อธรรม^{๒๐}

ศิวโมกข์ กัจจนฺท ได้อธิบายความถึงการสรรเสริญว่า สรรเสริญย่อมเป็นที่ชื่นชมของผู้มีอหัตตา และเป็นที่ยินยของคนอ่อนแอ แต่ไม่เป็นที่ไฮดีของวิสุทฺธิชน และไม่เป็นที่แยแสของผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง

บุคคลที่ยังมีอหัตตาไม่ควรได้รับการสรรเสริญ เพราะการยินยอมทำให้หลงตน อหัตตา^{๒๑} เติบโต ความโง่แก่คลุมมากขึ้น ผู้ใดสรรเสริญผู้อื่นด้วยความกลัวเกรง นับเป็นผู้ทำลายตัวเอง ด้วยใจเขลา และทำร้ายผู้อื่นด้วยปัญญาเบา

บุคคลใดแสวงหาการสรรเสริญ ย่อมไม่ได้รับการสรรเสริญแท้จริง บุคคลใดไม่ไฮดีกับการสรรเสริญ ย่อมได้รับการสรรเสริญที่แท้จริง^{๒๒}

ดังนั้น ผู้ที่ไม่ศึกษาเรื่องโลกธรรมให้ทราบชัด เมื่อได้รับสรรเสริญย่อมมัวเมาประมาท ครั้นเมื่อถูกนินทาย่อมทุกข์ระทมใจ หากผู้ใดได้ศึกษาโลกธรรมและทราบชัดตามความเป็นจริง ย่อมเป็นผู้มีสติตั้งเตือนตน จักไม่หวั่นไหวเมื่อได้รับสรรเสริญ หรือถูกนินทา

นอกจากนี้ ยังมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าสรรเสริญอีกมากมาย เช่น คำนิยมน การยกย่อง การชมเชย การยกยอ ฯลฯ คำเหล่านี้บอกความหมายของสรรเสริญทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยความหมาย คือ การกล่าว การพรรณนา การประกาศ การโฆษณาให้คนเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง เพื่อให้ได้มาและรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ เกียรติยศชื่อเสียงของตน ของพรรคพวกของหมู่คณะ เป็นคำพูดทั้งต่อหน้าหรือลับหลังก็ได้ เป็นคำพูดที่เป็นได้ทั้งจริงใจและไม่มีความจริงใจต่อกัน อาทิ คำยกยอ คำประจบ ทั้งคำที่พูดและการกระทำ กล่าวคือ ถ้าเป็นคำพูดหรือการกระทำของคนใจคด คือ ใจที่คิด ปากที่พูด และกายที่กระทำไม่ตรงกัน จะเป็นเครื่องตัดสินในเจตนาของผู้กล่าวสรรเสริญในขณะนั้นนั่นเอง

^{๒๐} วสิน อินสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ บรรณาการ, ๒๕๑๘), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๒๑} อหัตตา แปลว่า ตัวตน ร่างกาย รูปลักษณะตัวเอง, พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๕, ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวิถ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๑๓.

^{๒๒} ศิวโมกข์ กัจจนฺท, มนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๘), หน้า ๕๑.

การสรรเสริญในทัศนะของนักวิชาการแสดงไว้ว่า การสรรเสริญจากวิญญูชน ได้ผ่านการใช้ปัญญาพิจารณาตามสมควรแล้วจึงเชื่อถือได้ ส่วนการสรรเสริญส่วนมากนั้นจะได้มาด้วยอคติ การสรรเสริญเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาและในทุกสังคม ซึ่งตรงข้ามกับนิทานที่เป็นเรื่องส่วนบุคคล ผู้ที่ศึกษาโลกธรรมแล้วเข้าใจตามสภาพความเป็นจริงย่อมมีสติตกเดือนตน ไม่หวั่นไหวในสรรเสริญ ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาโลกธรรม ย่อมหลงไหล มัวเมาในสรรเสริญ

สรุปความหมายในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้ที่ไม่ได้รับการสรรเสริญเกิดความริษยาผู้ได้รับการกล่าวสรรเสริญ จึงเป็นเหตุให้เกิดพระพุทธรบัญญัติ ผู้ฉลาดในธรรมประพฤติปฏิบัติตนอ่อนน้อมถ่อมตัวต่อบุคคลผู้เจริญ ย่อมเป็นผู้ที่ได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน และมีสุคติภพในเบื้องหน้า ผู้ติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ สรรเสริญคนที่ควรติเตียนชื่อว่ากระทำผิด มีวาจาและใจชั่ว เมื่อติเตียนพระอริยะย่อมเข้าถึงนรก และมีตรที่ดีย่อมสนับสนุนผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน ในพระอภิธรรมปิฎก การพูดสรรเสริญต่อหน้านิทานลับหลัง เรียกว่า นิปเปสิกตา ส่วนสรรเสริญของนักวิชาการ คือ การนำคุณงามความดีหรือความสามารถดีเด่นของผู้หนึ่งมาเล่าให้อีกผู้หนึ่งฟัง การสรรเสริญเป็นเจตนาของผู้สรรเสริญที่มุ่งประโยชน์แก่ผู้ที่กล่าวถึงประกาศหรือพรรณนาคุณความดีของบุคคลที่ถูกกล่าวถึง เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้ฟัง เป็นเจตนาที่มีประโยชน์จากการพูดถึงความดีงามของบุคคลอื่น จึงเรียกว่า สรรเสริญ

๒.๒ องค์ประกอบของการสรรเสริญ

การสรรเสริญ มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ บุคคลผู้กล่าวสรรเสริญ ผู้ได้รับการสรรเสริญ และผู้ฟังเขาสรรเสริญกัน ดังนี้

๒.๒.๑ บุคคลผู้กล่าวสรรเสริญ จัดเป็นองค์ประกอบที่ ๑ คือ

เป็นผู้แสดงการสรรเสริญ โดยเป็นผู้นำคุณงามความดีของบุคคลอื่นมากล่าวพรรณนาแสดงการสรรเสริญ พูดสนับสนุนให้ดีขึ้น หวังประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้ที่ได้นำมากล่าวสรรเสริญประการหนึ่ง หรือเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนประการหนึ่ง หรือเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ได้รับทราบการสรรเสริญของตนแล้วนำไปเป็นแนวปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อไป จะด้วยประการใดก็ตาม การสรรเสริญจึงเป็นการกล่าวยกย่องชมเชยการกระทำของบุคคลที่ดีงาม ถูกต้องตามคลองธรรม การกระทำหรือผลของการกระทำไม่ใช่เป็นการตัดสิน

ว่าดีหรือชั่ว แต่เจตนาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำนั้น คือความดีหรือความชั่ว สรุปได้ว่า บุคคลผู้กล่าวสรรเสริญ การสรรเสริญ คำสรรเสริญนั้นจะเป็นความดีหรือความชั่วมีเจตนาเป็นสำคัญ

มีพุทธภาษิตบทหนึ่งความว่า เจตนาหิ ภิกขเว กมฺมํ วทามิ^{๒๓} แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เราเรียกเจตนาว่าเป็นตัวกรรม^{๒๔} (การกระทำ) ดังปรากฏในพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตอนหนึ่งว่า

การทำงานทั้งปวง จะเป็นกิจควรสรรเสริญก็เพราะเกิดจากน้ำใจที่ควรสรรเสริญ จะเป็นกิจที่ควรติเตียนก็เพราะเกิดจากน้ำใจที่ควรติเตียน ไม่ใช่ชนิดของการทำงาน การที่บุคคลทำ ย่อมส่ออาการที่ตนเป็นอยู่อย่างไร เขาก็เป็นผู้มีสติปัญญาหรือไม่นั้น ไม่เป็นประมาณ เขาก็เป็นบุคคลเช่นไรก็ตาม เขาต้องประกอบการทำงานจึงจะเป็นความดีที่สุดแก่เขา ถ้าเขาเป็นบุคคลโตการงานนั้นจะเป็นกิจโต ถ้าเขาเป็นบุคคลเล็กการงานนั้นจะเป็นกิจเล็ก ถ้าเขาทำโดยสงบการงานนั้นจะดีจะชอบ ถ้าเขาทำโดยกำเริบและมักใหญ่ใฝ่สูงการนั้นก็ จะไม่แท้ เป็นช่องคูและเลวทราม^{๒๕}

บุคคลผู้สรรเสริญ เกิดจากจิตคิดสรรเสริญเป็นมโนกรรม บุคคลที่มีจิตใจดีและชั่ว ทรงชี้ให้เห็นคุณของกรรมฝ่ายดีและชี้โทษของกรรมฝ่ายชั่ว แนวทางในการทำความดี ทรงสอนให้เห็นผลของการมีความคิดชั่วว่า

กรรมทั้งหลาย^{๒๖} มีใจ^{๒๗} เป็นหัวหน้า^{๒๘}

มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ

^{๒๓} อภ.ภก.อ. (ไทย) ๒๒/๔๑๘/๔๒๔

^{๒๔} อภ.เอกก. (ไทย) ๒๒/๕๓๗/๖๔๔.

^{๒๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, มนุษยวิทยา เล่ม ๑ ความสำเร็จและความพลาด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๕๓), หน้า ๖๘-๖๙.

^{๒๖} กรรมทั้งหลาย มีความหมาย ๔ ประการ คือ (๑) คุณกรรม (๒) เทสนากรรม (๓) ปรีชิตกรรม (๔) นิสสัคตกรรม (สภาวะที่มีใจสัดว์) หรือนิชิชีวิตกรรม (สภาวะที่มีใจชื้อะ) ในที่นี้หมายถึงนิสสัคตกรรมได้แก่ อรูปจันทร์ ๓ คือ เวทนาคันธี สัญญาจันทร์ และสังขารจันทร์ (พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑/ ๒๓).

^{๒๗} หมายถึงจิต ๔ ระดับ คือ จิตระดับกามาวจรภูมิ จิตระดับรูปาวจรภูมิ จิตระดับอรุปาวจรภูมิ และจิตระดับโลกุตตรภูมิ แต่ในที่นี้หมายถึงจิตที่มีโทมนัสประกอบด้วยปฏิฆะ เดิมทีเดียว จิตนั้นเป็นภวังคจิต คือเป็นจิตที่ผ่องใส(ปกติสจรจิต) แต่เมื่อถูกเจตสิกกรรมฝ่ายชั่วกล่าวคืออุปกิเลสธรรมจรมากระทบเข้า ก็กลายเป็น จิตเศร้าหมองที่เรียกว่า ใจชั่ว ซึ่งพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาทางกายและวาจา (พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑/ ๒๓).

^{๒๘} เป็นหัวหน้า หมายถึงเป็นหัวหน้าของเจตสิกกรรม กล่าวคือเป็นเหตุปัจจัยให้เจตสิกกรรมเกิดขึ้น (พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑/ ๒๓).

ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะพูดชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย
 เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป
 เหมือนลื้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น^{๒๕}
 ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า
 มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ
 ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย
 เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป
 เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น^{๓๐}

จากพุทธพจน์ ทำให้เราทราบว่า หากบุคคลมีใจอันดีงาม เมื่อทำย่อมทำเฉพาะด้วย
 กายสุจริต ๓ อย่าง (การกระทำทางกาย) คือ

๑. (ปาณาติปาตํ ปหายฯ เปฯ สพุพปาณภูตหิตานุกมปิ โหติ) ละการฆ่า การเบียดเบียน
 มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน)

๒. (อทินฺนาทานํ ปหายฯ เปฯ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อนาทาตา โหติ) ละอทินนาทาน
 การพกรกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น

๓. (กามสุมิจฺจจารี ปหายฯ เปฯ น จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติ) ละการประพฤติดิฉันในกาม
 ไม่ล่วงละเมิดประเพณีทางเพศ

เมื่อพูดย่อมพูดเฉพาะวจีสุจริต ๔ อย่าง (การกระทำทางวาจา) คือ

๔. (มุสาวาทํ ปหายฯ เปฯ น สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ) ละการพูดเท็จ ไม่ยอมกล่าวเท็จ
 เพราะเหตุตนเอง ผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ

๕. (ปิสุณฺณํ วาจํ ปหายฯ ๗๗ สมฺกุกฺกณฺณิ วาจํ ภาสิตา โหติ) ละการพูดคำส่อเสียด
 ช่วยสมานคนที่แตกร้างกัน ส่งเสริมคนที่สมัคสมานกัน ชอบกล่าวถ้อยคำที่สร้างสามัคคี

๖. (ผรุสฺสี วาจํ ปหายฯ เปฯ พหุชนมนาปา ตถารูปี วาจํ ภาสิตา โหติ) ละคำหยาบ
 พูดแต่คำสุภาพอ่อนหวาน

๗. (สมฺมปฺปลาปํ ปหายฯ เปฯ กาลวาที ภูตวาที อตุลวาที ฐมฺมวาที วินยวาที นิธานวดี
 วาจํ ภาสิตา โหติฯ เปฯ) ละการพูดเพื่อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

^{๒๕} จุ.บุ. (ไทย) ๒๕/๑/ ๒๓.

^{๓๐} จุ.บุ. (ไทย) ๒๕/๒/ ๒๔.

เมื่อทำกายสุจริต เมื่อพูดวจีสุจริต เพราะความที่ตัวเป็นผู้มีใจอันเป็นประโยชน์
ย่อมทำมโนสุจริต ๓ อย่าง (การกระทำทางใจ) คือ

๘. (อนภิชฌาสุ โหติฯ เปฯ) ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น

๙. (อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติฯ เปฯ สุจี อตฺตํ ปรีหฺรณฺตฺติ) ไม่มีจิตคิดร้าย คือ
ปรารถนาแต่ว่า ขอให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุขเถิด

๑๐. (สมฺมาทิฏฐิโก โหติฯ เปฯ สยํ อภิญญา สจฺจนิกฺตฺวา ปเวทนฺตฺติ) มีความ
เห็นชอบ เช่น ทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากกรรมดีกรรมชั่วมี เป็นต้น

กุศลกรรมบถ ๑๐^{๑๐} หมวดนี้ ในบาลีเรียกชื่อหลายอย่างเช่น ธรรมจริยา (ความประพฤติธรรม)
โสโงย (ความสะอาดหรือเครื่องชำระตัว) อริยธรรม (อารยธรรม, ธรรมของผู้เจริญ) อริยมรรค
(มรรคอันประเสริฐ) สัทธรรม (ธรรมดี, ธรรมแท้) สปัปฺริสฺสธรรม (ธรรมของสัตว์บุรุษ)

พระพุทธองค์ทรงสอนบุคคลต่างๆ ทรงชี้ให้เห็นบุคคลกระทำซึ่งความดี บุคคลมีจิตใจดีงาม
ก็มักจะพูดดี แล้วกระทำคุณความดี และชี้ให้เห็นโทษของการทำความชั่วว่า หากบุคคลมีใจชั่ว
ก็มักจะพูดชั่วแล้วกระทำชั่ว ดังปรากฏในเรื่อง พระปุณณมันตานีบุตร

ในรตฺวินิตฺตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสถามภิกษุจำนวนมากว่า ภิกษุรูปใดที่เพื่อน
พรหมจารีในท้องถิ่นยกย่องว่าเป็นผู้มักน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่ชอบคลุกคลี ประกอบความ
เพียร ฯลฯ ภิกษุเหล่านั้นตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า พระปุณณมันตานีบุตร^{๑๑} ในขณะนั้นท่าน
พระสารีบุตรนั่งอยู่ในที่นั้นด้วย รู้สึกชื่นชมยินดีที่ท่านพระปุณณมันตานีบุตรได้รับการยกย่อง
สรรเสริญเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธองค์และทรงอนุโมทนาด้วย พระเถระจึงคิดว่า สักวันหนึ่ง
ท่านคงได้มีโอกาสสนทนาธรรมกับท่านพระปุณณมันตานีบุตรบ้าง แล้วความปรารถนาของ
ท่านก็เป็นผลสำเร็จ^{๑๒}

๒.๒.๒ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญ จัดเป็นองค์ประกอบที่ ๒ คือ

เป็นผู้ที่ถูกยกมาอ้างเพื่อการสรรเสริญ เพราะเป็นผู้ที่มีองค์คุณควรแก่การ
สรรเสริญ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับทราบ ในทางจริยศาสตร์ พฤติกรรมทางศีลธรรมขึ้นอยู่กับ
แรงจูงใจและเจตนาภายใน หรือเบื้องหลังแห่งการกระทำมากกว่าผลภายนอก เช่น บุคคล
กระทำกรรมอย่างหนึ่งเป็นผลให้เกิดเป็น ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการ

^{๑๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓; อ.ทศก. ๒๔/๑๖๕/๒๘๓; ๑๖๘/๑๘๑/๑๘๖-๓๐๐.

^{๑๑} อ.จ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๑๘๖/๑๘๐-๑๘๔.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕๒-๒๕๘/๒๗๓-๒๘๐.

สรรเสริญ มิได้หมายความว่ากรรมของเขาจะเป็นกรรมดีเสมอไป อาจเป็นกรรมชั่วก็ได้ ถ้ามีเจตนาชั่ว มีอีกบุคคลที่ได้รับความทุกข์จากกรรมที่เขากระทำ เราจึงไม่ควรที่จะตัดสินกรรมนั้นว่าดีหรือชั่วเสมอไป กรรมนั้นอาจเป็นกรรมดี ถ้าเขามีเจตนาดี ในกรณีที่การกระทำและผลแห่งการกระทำลร่อยเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน เช่น เจตนาดี การกระทำนั้นดี และมีผลดีภายนอก ทำให้สามารถมองเห็นได้ชัดแจ้งก็ไม่มีปัญหาอะไร ซึ่งในทางกลับกันก็เป็นเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุที่ตนได้ทำคุณประโยชน์แก่สังคมมากมาย ด้วยหวังความเจริญแก่สังคมมนุษย์หมู่ใหญ่ เป็นผลให้ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็นขวัญกำลังใจแก่คณะศรัทธาทั้งหลาย เป็นผลส่งเสริมให้ตนเองมีกำลังใจที่จะประกอบกิจอันเป็นมหากุศลยิ่งๆ ขึ้นไป คุณเทพบุตรพิจารณาสมบัติอันเป็นทิพย์ที่ตนได้มาด้วยกุศลเหตุนำมาเป็นปัจจุบันผล ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับอนาถปิณฑิกเศรษฐีว่า “ในการให้ทานนั้น ถ้าจิตใจฟ่องใส วัตถุทาน ชื่อว่าเศร้าหมอง เป็นไม่มี เมื่อจิตเป็นกุศลสุจริต ผลก็สุจริต”^{๑๔}

ในพระพุทธศาสนาผู้ได้รับการสรรเสริญ มีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนจากปูลุชน คือ เมื่อได้รับการสรรเสริญ ซึ่งมักจะเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา เป็นโลกธรรมฝ่ายน่ายินดี บางคนเมื่อได้รับลาภสักการะจากการสรรเสริญแล้วไม่สามารถควบคุมจิตใจของตนเองให้เป็นปกติไว้ได้ อาทิ พระเทวทัตที่ถูกลาภสักการะ ยศ สรรเสริญ สุข ที่ได้รับจากมหาชน และได้รับจากพระเจ้าอชาตศัตรู โดยไม่เข้าใจสภาพของความเป็นธรรมดาของโลกร มีความปรารถนาลามก หวังจะเป็นพระศาสดาปกครองพระภิกษุทั้งหลายแทนพระพุทธองค์ เมื่อได้รับการปลุเสชจากพระพุทธองค์ จึงคิดอุบายวางแผนอันชั่ว ลอบทำร้าย หมายปลงพระชนม์ชีพพระพุทธเจ้าหลายครั้ง ตรงกันข้ามกับพระปุลณมณดานิบุตรที่ท่านเป็นผู้มีก่น้อย เป็นผู้สัน โศษ เป็นผู้สงัด เป็นผู้ไม่คลุกคลี ปรารถนาคความเพียร เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ฯลฯ ท่านจึงเป็นที่สรรเสริญ ได้รับการยกย่องจากเพื่อนภิกษุทั้งหลาย โดยเฉพาะได้รับการยกย่องสรรเสริญเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธองค์ และพระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนา จะเห็นได้ว่าแม้กระนั้นท่านก็มีได้ยินดี ไม่สนใจในคำสรรเสริญการยกย่องนั้น^{๑๕}

๒.๒.๓ บุคคลผู้ฟังเขาสรรเสริญกัน จัดเป็นองค์ประกอบที่ ๓ คือ

เป็นบุคคลผู้ประสบกับเหตุการณ์นั้น เมื่อได้รับฟังเขากล่าวสรรเสริญกันแล้ว สภาวะจิตของตนเองได้รับประโยชน์จากการได้ยินฟังเพียงไร ซึ่งต้องใช้วิจาร์ณญาณอย่างมาก

^{๑๔} วสิน อินทสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บรรณาการ, ๒๕๑๘), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๓ /๑๗๔.

ในการรับฟังบุคคลผู้ที่กล่าวสรรเสริญกัน ด้วยเหตุที่เราได้รับทราบข้อมูลเพื่อให้เชื่อได้ว่า เพียงพอ ถูกต้อง สมบูรณ์ เป็นความจริงมากน้อยเพียงไร

ในสังคมอินเดียโบราณส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์ เน้นพิธีกรรม การบูชาอัญมณี อ่อนวอนเทพเจ้า ดำเนินชีวิตตามหลักอาศรม ^{๔๖} ศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลเกี่ยวกับระบบ การแบ่งชนชั้น “วรรณะ” โดยยกย่อง อุปโลกน์ตนเองว่า พราหมณ์เท่านั้นที่ เป็นผู้ประเสริฐ ถือ กำเนิดจากปากของพระพรหม คูหมื่น คุณถูกเหยียดหยามพวกอื่นที่ไม่ใช่พวกตนว่า เป็นพวกต่ำ ต้อย ไม่บริสุทธิ์

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงสั่งสอนชนทุกระดับชั้น ด้วยหลักธรรมที่มีทักษะ ขัดแย้งกับทัศนคติความเชื่อถือดั้งเดิมของพวกพราหมณ์ และบรรดาเจ้าลัทธิอื่นๆ เช่น เรื่อง วรรณะ เรื่องหลักกรรม เป้าหมายสูงสุดของชีวิต เป็นต้น ดังปรากฏใน

พรหมชาลสูตร ^{๔๗} แปลว่า พระสูตรที่ว่าด้วยชายแห่งประโยชน์ คำว่าชายแห่ง ประโยชน์หมายถึง พระสัพพัญญุตญาณของพระผู้มีพระภาค ที่เป็นเหตุให้ทรงรู้ทิวฎฐิ หรือ ลัทธิต่างๆ ที่แพร่หลายอยู่ในสมัยนั้น โดยแจ่มแจ้ง และทรงรู้แจ้งยิ่งไปกว่านั้นอีก พระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป โดยพระพุทธองค์ทรงปรารภคำติเตียน พระรัตนตรัยของสุปปียปริพาชก กับคำสรรเสริญพระรัตนตรัยของพรหมทัตตามนพผู้เป็นศิษย์ พระพุทธองค์ทรงทราบจึงตรัสเตือนภิกษุทั้งหลาย ไม่ให้โกรธเมื่อถูกตำหนิติเตียน และไม่ ให้ยินดีจนเหลือเมื่อได้รับคำสรรเสริญเยินยอ ให้พิจารณาหาสาเหตุแห่งการติเตียนและการ สรรเสริญนั้นๆ ตามสภาพของความเป็นจริง แล้วชี้แจงให้เขาทราบว่าอะไรเป็นเรื่องจริง อะไร เป็นเรื่องเท็จ จากนั้นทรงแสดงให้ภิกษุทั้งหลายทราบว่า หลักธรรมของพระองค์สูงส่งกว่า ลัทธิอื่นๆ ทั้ง ๖๒ ลัทธิ ที่แพร่หลายอยู่ในสมัยพุทธกาลนั้น ^{๔๘}ว่า

^{๔๖} สมพร สุขเกษม, **หลักธรรมในศาสนา** : สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๒๓), หน้า ๔๑-๔๖.

^{๔๗} พระสูตรนี้มีชื่ออื่นอีกคือ (๑) อัถลชาลสูตร แปลว่า พระสูตรที่ว่าด้วยชายแห่งประ โยชน์ (๒) ชัมมชาลสูตร แปลว่าพระสูตรที่ว่าด้วยชายแห่งธรรม (๓) ทิวฎฐิชาลสูตร แปลว่า พระสูตรที่ว่าด้วยชายแห่งทิวฎฐิ หรือลัทธิ ทรงจำแนกทิวฎฐิไว้ถึง ๖๒ ลัทธิ (๔) สังคามวิษยสูตร แปลว่า พระสูตรที่ว่าด้วยคำราชาพิชยสงคราม ผู้ที่ได้ ฟังพระสูตรนี้จบแล้วจะสามารถข้ายีพวกมารทั้งที่เป็นเทวนบุตรมาร ชันชมาร มัจจุมาร หรือกิเลสมารให้พ่ายแพ้ได้ , ที.ลี. (ไทย) ๘/-/[๑๓].

^{๔๘} ที.ลี. (ไทย) ๘/-/[๑๓].

ปฤชณ^{๓๘} เมื่อกล่าวยกย่องตถาคต ก็พึงกล่าวด้วยเรื่องเล็กน้อย คำด้อยเพียงเรื่องระดับศีลเท่านั้น. ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ปฤชณกล่าวยกย่องตถาคต ก็พึงกล่าวด้วยเรื่องเล็กน้อย คำด้อย เพียงเรื่องระดับศีลเท่านั้น^{๓๙}

พระพุทธองค์ตรัสถึงสาเหตุที่ทำให้คนสรรเสริญพระองค์ใน ๒ เรื่อง ให้ภิกษุสงฆ์ฟังว่า ประการแรก พระพุทธองค์ทรงงดเว้นจากข้อห้ามในศีล ๓ ชั้น คือ จูฬศีล ๒๖ ข้อ ในมัชฌิมศีล ๑๐ ข้อ และในมหาศีล ๗ ข้อ

ประการที่ ๒ คนทั้งหลายกล่าวสรรเสริญพระองค์เพราะทรงมี พระสัพพัญญุตญาณ คือทรงรู้แจ้งธรรมะที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ประณีต กาดคะเนเอาด้วยเหตุผลไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต เมื่อทรงรู้แจ้งธรรมะนี้แล้ว ทรงสั่งสอนให้ผู้อื่นรู้ตามได้ ด้วยเหตุนี้ คนทั้งหลายจึงกล่าวสรรเสริญพระองค์ พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า

มีสมณพราหมณ์บางพวก ประกาศวาทะแสดงลัทธิ โดยปรารภขันธส่วนอดีต ซึ่งเรียกว่า ‘ปุพพันตกัปปีกาวาทะ’ มี ๑๘ ลัทธิ และปรารภขันธส่วนอนาคตและปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่า ‘ปรันตกัปปีกาวาทะ’ อีก ๔๔ ลัทธิ แต่เพราะพวกเขาไม่รู้ตามความเป็นจริง จึงถูกลัทธิเหล่านี้ครอบคลุมนไว้เหมือนปลาที่ถูกแหครอบคลุมนไว้มีอาจหลุดพ้นไปได้ จึงทรงถือว่า ลัทธิเหล่านี้เป็นมิจฉาทิฎฐิ^{๔๐}

ลัทธิปรันตกัปปีกาวาทะ ๔๔ ลัทธิ เมื่อรวมกับลัทธิปุพพันตกัปปีกาวาทะ ๑๘ ลัทธิ ก็เป็น ๖๒ ลัทธิ เรียกว่า ‘ทิฎฐิ ๖๒’ ตรัสสรุปไว้ในตอนท้ายของพระสูตรนี้ว่า พระองค์ทรงรู้แจ้งมูลเหตุแห่งทิฎฐิเหล่านี้ และทรงรู้ด้วยว่าผู้ที่ยึดถือทิฎฐิเหล่านี้มีคติและภพเบื้องหน้าเป็นอย่างไร พระองค์จึงไม่ทรงยึดมั่นถือมั่น เมื่อไม่ทรงยึดมั่นถือมั่นจึงทรงรู้แจ้งความเกิดความดับ คุณ โทษแห่งเวทนา และอุบายวิธีที่ทำให้สลัดเวทนา (การเสวยอารมณ์ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ออกไปได้ พระองค์จึงทรงหลุดพ้น และตรัสย่ำว่านี่แหละธรรมะอันลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต กาดคะเนเอาด้วยเหตุผลไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะบัณฑิต เมื่อพระองค์ทรงรู้แจ้งธรรมะนี้แล้ว ทรงสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตามด้วย จึงเป็นเหตุให้คนทั้งหลายกล่าวสรรเสริญพระองค์ ส่วนสมณพราหมณ์ผู้มีทิฎฐิเหล่านี้ไม่รู้ความจริง จึงบัญญัติ

^{๓๘} คนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้ เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลสอย่างหนานานัปการ (ที.สี. (ไทย) ๘/๗/๓.).

^{๓๙} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๘/๗-๒๗/๓-๑๐.

^{๔๐} ที.สี. (ไทย) ๘/-/[๑๔].

ทฤษฎีเหล่านี้ขึ้นตามความเข้าใจของตนเองเป็นการแสหาการคืนรนของคนมีค้นหา คือ ความ
 ทยานอยากสิ่งอันน่าใคร่ น่าปรารถนา ผ่านทางอายตนะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อมี
 ค้นหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น) เมื่อมีอุปาทานเป็นปัจจัยจึงมีภพ (ความมี
 ความเป็น) เมื่อมีภพเป็นปัจจัยจึงมีชาติ (ความเกิด) เมื่อมีชาติเป็นปัจจัยจึงมีชรา (ความแก่
 มรณะ (ความตาย) โสกะ (ความเศร้าโศก) ปรีเทวะ (ความ คร่ำครวญ) ทุกข์ (ความไม่สบายกาย)
 โทมนัส (ความไม่สบายใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ)

เรื่องศีลและเรื่องทฤษฎีเป็นเรื่องบ่งบอกถึงความมีสามัคคีหรือความไม่มีสามัคคี
 ความเจริญหรือความเสื่อมของหมู่คณะหรือกลุ่มชนในสังคม กล่าวคือ ถ้าหมู่คณะใดมีศีล
 เหมือนกัน (ศีลสามัญญตา) มีทฤษฎีเหมือนกัน (ทฤษฎีสามัญญตา) แสดงว่าหมู่คณะนั้นสามัคคี
 กัน แต่ถ้ามีศีลไม่เหมือนกันก็ดี มีทฤษฎีไม่เหมือนกันก็ดี ก็แสดงว่าไม่สามัคคีกัน ทรงเห็นว่า
 พระองค์ทรงมีศีลเหล่านี้โดยสมบูรณ์ คนทั้งหลายจึงสรรเสริญพระองค์^{๔๒}

ศีลที่พระพุทธองค์บัญญัติออกมาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล และ
 ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม ศีลในพรหมชาลสูตรมิได้เจาะจงเฉพาะภิกษุสงฆ์
 เท่านั้น ความมุ่งหมายและเนื้อหาสาระของศีล แม้จะเป็นคฤหัสถ์ก็ไม่ควรละเว้นเช่นกัน ส่วน
 มหาศีล เป็นเรื่องของเดรัจฉานวิชา^{๔๓} แม้จะตรัสให้ภิกษุสงฆ์เว้นขาด แต่ก็มีหลายเรื่องที่คฤหัสถ์
 ก็ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ อาทิ วิชาทำนายทายทัก คุณลักษณะสิ่งของคนสัตว์ วิชาพยากรณ์ คุณคุณ
 คุยาม ทำพิธีกรรมบนบานศาลกล่าว ฯลฯ เนื่องจากเป็นวิชาที่ขวางทางไปสู่นิพพาน และไม่มีใน
 คำสอนของพระพุทธศาสนา ฤกษ์จะดี ดวงจะดี ลักษณะจะดี ราศีจะดี ขึ้นอยู่ที่การประพฤติ เมื่อ
 ปฏิบัติดีเวลาไหนก็เป็นฤกษ์ดียามดีทั้งสิ้น ถึงกระนั้นวิชาเหล่านี้ก็ไม่ไร้ประโยชน์เสียทีเดียว
 อุปมาเหมือนกับดาบสองคม ถ้าพระภิกษุและคฤหัสถ์รู้เท่าทัน นำมาเป็นอุบายใช้เผยแผ่
 พระพุทธศาสนาที่สามารถทำได้ แต่ควรสำเหนียกไว้ว่าไม่มีปรากฏในหลักธรรมของ
 พระพุทธศาสนาเถรวาท และพระพุทธองค์ก็ไม่ทรงส่งเสริมหรือสนับสนุน

สรุปว่า องค์ประกอบทั้ง ๓ ประการของการสรรเสริญ มีทั้งผลดีมีประโยชน์และ
 ผลเสีย มีโทษแก่ผู้ที่ได้รับการสรรเสริญ ผู้กล่าวสรรเสริญผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง
 ตลอดจนแม้จะเป็นผู้ได้ฟังเขาสรรเสริญกันก็ตาม จิตของบุคคลทั้งหลายเหล่านั้นจะอยู่ใน
 สภาวะใดก็แล้วแต่ว่าบุคคลนั้นจะประคองจิตให้ตั้งอยู่ในกุศลจิต ซึ่งนั่นเจตนาเป็นสำคัญ

^{๔๒} ที.สี. (ไทย) ๕/-/[๑๔-๒๐].

^{๔๓} ที.สี. (ไทย) ๕/๒๑/๘-๒๔๖.

๒.๓ ความสำคัญของการสรรเสริญ

พระพุทธศาสนาถือกำเนิดในประเทศอินเดีย ซึ่งรวมเรียกประเทศต่างๆ โดยรอบว่าชมพูทวีป^{๔๔} ในสังคมชมพูทวีปให้ความสำคัญเรื่องของระบบวรรณะ กล่าวได้ว่ามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากทั้งในด้านการเมืองการปกครองและสังคมโดยรวม แม้ว่าเรื่องของวรรณะจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานมากแล้วพร้อมๆ กับการสังคมชาวชมพูทวีป แต่ก็ยังคงสืบทอดหรือตกทอดต่อกันมา วรรณะต่างๆ นั้นมาจากการเกิดของบรรพบุรุษแล้วสืบเชื้อสายต่อกันมาทางสายเลือด เช่น พ่อแม่หรือต้นตระกูลเป็นวรรณะกษัตริย์ลูกหลานที่เกิดตามมาก็ภายหลังก็ถือเป็นวรรณะกษัตริย์สืบต่อตลอดไปชั่วลูกชั่วหลานทั้งหญิงและชายไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ว่าคนๆ นั้นในชีวิตจริงแล้วจะประกอบอาชีพอะไรวรรณะก็ไม่มีเปลี่ยนแปลง แต่ถ้าแต่งงานข้ามวรรณะกรณีนั้นลูกที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นวรรณะจัณฑาล^{๔๕} เป็นบุคคลต้องห้ามของสังคม เป็นพวกต่ำที่สุดในระบบวรรณะ ชมพูทวีปเคยมีคนในวรรณะจัณฑาลได้สืบราชสมบัติเป็นกษัตริย์ ซึ่งในครั้งนั้นไม่ได้ทำให้คนๆ นั้นหรือกษัตริย์พระองค์นั้นเปลี่ยนสถานะตนเองไปเป็นวรรณะกษัตริย์ได้แต่อย่างใด พระองค์ยังคงเป็นวรรณะจัณฑาล วรรณะจึงเป็นการกีดกันบุคคลในสังคมอินเดีย ในสมัยก่อนนั้นมีเฉพาะกลุ่มของพราหมณ์^{๔๖} เท่านั้นที่เป็นนักปรัชญาหรือเป็นผู้มีความรู้ เพื่อต้องการแบ่งแยกชนชั้น กำหนดระเบียบของสังคมจึงใช้ระบบวรรณะเข้ามากำหนดตัวบุคคลหรือสถานะของบุคคลโดยแยกวรรณะของกลุ่มพราหมณ์ให้มีสถานะสูงสุดและเป็นที่ยำเกรงของวรรณะอื่นว่าสามารถติดต่อกับพระเป็นเจ้าได้ แม้เป็นวรรณะเดียวกันก็ยังมี การกีดกันเรื่องคนละสายเลือดหรือเรื่องของตระกูล สมัยพุทธกาลสายเลือดของพระพุทธเจ้า เรียกว่าศากยวงศ์^{๔๗} ตระกูลศากยะจะแต่งงานกันในตระกูลเดียวกันเท่านั้น ดังเช่นเรื่องพระเจ้าวิฑูทกะ จากการที่พระเจ้าปเสนทิคำริจะเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้าจึงได้ส่ง

^{๔๔} ชมพูทวีปสมัยนั้น แบ่งเป็น ๑๖ แคว้น (โสฬส-มหาชนบท) คือ อังคะ มคธ กาสี โกศล วัชชี มัลละ เติรวังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสะกะ อวันตี คันธาระ กัมโปชะ ใน ๑๖ แคว้นนี้ บางแคว้นได้สูญสิ้นหรือกำลังเสื่อมอำนาจ บางแคว้นกำลังเรืองอำนาจ โดยเฉพาะแคว้นมคธที่มีอำนาจสูงสุด, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

^{๔๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๐๒/๗๓๗.

^{๔๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๕, ราชบัณฑิต), *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด*, หน้า ๖๕๕.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๕.

พระราชสาสน์ไปขอประทานพระธิดาองค์หนึ่ง เจ้าศากยะได้ประชุมกันว่าถ้าไม่ให้ตระกูลจะพินาศ ด้วยความหึงในสายเลือดท้าวมหานามะโอรสพระเจ้าอวาร์ของพระพุทธเจ้าจึงได้ส่งธิดาที่เกิดจากนางทาสีชื่อวาสภขัตติยาไปถวาย ทรงอภิเษกเป็นอัคมรเหสี ต่อมาประสูติพระโอรสพระนามว่าวิฑูทกะ เมื่อทรงเจริญวัยได้ทูลขอไปเยี่ยมตระกูลของพระเจ้ายาย เจ้าศากยะได้ส่งพระกุมารที่เด็กกว่าวิฑูทกะไปชนบท ทำให้วิฑูทกะกุมารเที่ยวไหว้เจ้าศากยะ ไม่มีเจ้าศากยะองค์ใดไหว้ตน วันเสด็จกลับมหาเดเล็กลิ้มอาวูรจึงกลับไปเอาแล้วได้ยินเสียงคำวิฑูทกะกุมารจากนางทาสีที่กำลังล้างที่ที่พระกุมารนั่งในห้องพระโรง ด้วยน้ำเจื่อน้ำนมว่า ‘นี่เป็นแผ่นดินกระดานที่บุตรนางทาสีวาสภขัตตินั่ง’ มหาเดเล็กจึงทราบว่าเป็นนางวาสภขัตติยา เกิดจากนางทาสีของท้าวมหานามศากยะ จึงเกิดเรื่องอื้อฉาวขึ้น เจ้าชายวิฑูทกะสดับคำนั้นแล้วจึงได้ตั้งพระทัยไว้ว่า เมื่อครองราชย์แล้วจักเอาเลือดในลำคอเจ้าศากยะมาล้างแผ่นดินกระดานที่นั่น เมื่อพระราชาสวรรคต พระเจ้าวิฑูทกะทรงระลึกถึงเวรนั้นจึงเสด็จยกกองทัพไป พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับนั่งที่โคนไม้มีแสงแดดทะลุรูโปร่งใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ ใกล้กันนั้นมีต้นไทรร่มเงาต้นใหญ่อยู่ในรัชสีมาของพระเจ้าวิฑูทกะ ครัสถถามว่า ไฉนพระพุทธองค์ จึงประทับนั่งที่โคนไม้ท่ามกลางแดดร้อน โปรดประทับนั่งที่โคนไทรมีเงาร่มเย็น พระพุทธองค์ ครัสตอบว่า ชื่อว่าเงาของหมู่พระญาติเป็นของเย็น พระราชาทรงดำริว่า พระพุทธองค์เสด็จมาเพื่อทรงประสงค์รักษาหมู่พระญาติจึงเสด็จกลับ พระเจ้าวิฑูทกะเสด็จไปครั้งที่ ๒- ๓ ครั้งที่ ๔ พระพุทธองค์ทรงเห็นบุรพกรรมของเจ้าศากยะว่าเคยโปรยยาพิษในแม่น้ำจึงมิได้เสด็จไป พระเจ้าวิฑูทกะเสด็จไปเมืองกบิลพัสดุ์ รับสั่งให้ฆ่าพวกเจ้าศากยะจนหมดสิ้น สุดท้ายพระเจ้าวิฑูทกะก็ถูกน้ำท่วมสวรรคต

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงผลเสียจากการดิเฝยน กิดกัน แบ่งชั้นวรรณะ การอาฆาตแค้นที่ถูกเหยียดหยามในสายเลือดว่าต่ำต้อยกว่ากัน ไม่บริสุทธิ์เหมือนสายเลือดของฝ่ายตน ทำให้เกิดฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เพราะเหตุเพียงเกิดในวรรณะต่ำเท่านั้น

มีเรื่องการสรรเสริญในธรรมเจติยสูตร เจริญ^{๔๔} การนอบน้อมธรรม เป็นคำที่พระพุทธองค์ทรงเรียกอาการที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดงตนนอบน้อมต่อพระพุทธองค์ และสรรเสริญพระพุทธองค์ด้วยอาการทรงชบพระเศียรลงจุมพิตพระยุคลบาทด้วยพระโอบัสสร ทรง

^{๔๔} ธรรมเจติย หมายถึงพระเจ้าจกการพธรรม เพราะเมื่อกระทำความเคารพในรัตนะหนึ่ง ก็ย่อมเป็นอันกระทำความเคารพรัตนะทั้งสาม ฉะนั้น เมื่อกระทำความเคารพในพระผู้มีพระภาค ก็ย่อมเป็นอันกระทำความเคารพพระธรรมและพระสงฆ์ด้วย (ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๔/๔๕๘).

นวดพระยุคลบาทด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสอง และทรงประกาศพระนามว่า

หม่อมฉันคือพระเจ้าปเสนทิโกศล หม่อมฉันคือพระเจ้าปเสนทิโกศล
เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามว่าเหตุไร จึงทรงกระทำความนอบน้อมเป็นอย่างยิ่งถึงเพียงนี้
พระราชทานตอบว่า “หม่อมฉันมีความเห็นคล้อยตามธรรม”^{๔๕} ในพระพุทธเจ้าด้วยเห็นว่า
พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้
ดีแล้ว พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว”^{๔๖}

การยกย่องสรรเสริญของพระเจ้าปเสนทิ ด้วยการแสดงอาการนอบน้อมต่อพระ
พุทธองค์ และทรงเปล่งพระวาจาประกาศพระนามของพระองค์นั้น ทรงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา
และนอบน้อมในธรรม การทำความเคารพกราบไหว้ การลุกขึ้นต้อนรับ การทำอัญชลีกรรม
สามิจิกรรมในธรรมนั้น เป็นการกระทำคุณงามความดี เพื่อประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์
ส่วนรวมตามแนวทางที่ถูกต้องตามหลักของศีลธรรมและกฎเกณฑ์ต่างๆ แล้ว ย่อมจะได้รับผลดี
เป็นเครื่องตอบแทน ซึ่งผลดีในที่นี้ย่อมจะพิจารณาได้ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม คือ ผลดี
ทางวัตถุและจิตใจ

๒.๔ ประโยชน์จากการสรรเสริญ

ในพระไตรปิฎกได้แสดงถึงเรื่องประโยชน์ของการสรรเสริญไว้อย่างหลากหลายดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ การสรรเสริญนำไปสู่การพัฒนาตน

การสรรเสริญ เปรียบเสมือนแรงจูงใจที่นำบุคคลให้คิดที่จะพัฒนาตนให้สูงขึ้น
ทางร่างกายและจิตใจ โดยการพัฒนาควบคู่กันไปตามทำนองคลองธรรมตามวิถีแห่งตน ผู้ที่
พัฒนาตนเองอยู่เสมอเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ได้รับความ
ความก้าวหน้าในสายอาชีพ ได้รับความยกย่องสรรเสริญมากกว่าผู้ที่ทำงานอยู่ไปวันๆ โดยไม่
สนใจที่จะพัฒนาความรู้และความสามารถของตนเอง ชอบทำงานตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมาย
จากหัวหน้างานเท่านั้น เมื่อได้กระทำการใดแล้วมีบุคคลที่เรารัก บุคคลที่เราเคารพนับถือได้
แสดงความยินดีต่อเรา ยกย่องสรรเสริญเรา เราย่อมจะยินดีที่จะได้รับการยกย่องสรรเสริญ

^{๔๕} ความเห็นคล้อยตามธรรม หมายถึง ความเห็นคล้อยตามธรรม คือ ญาณเครื่องเห็นประจักษ์
(ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๗/๔๕๒).

^{๔๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๔-๓๗๔/๔๔๕-๔๕๕,

เช่นนั้น และย่อมจะไม่ยินดีในเมื่อได้รับการนิทาในที่ไหนๆ ธรรมดาของปุถุชน^{๕๐} ย่อมมีความยินดีเมื่อได้รับการกล่าวยกย่องสรรเสริญ พระพุทธเจ้าตรัสว่า สัตบุรุษผู้ควรบูชา ควรสรรเสริญในหมู่ภิกษุ นั้น ย่อมไม่ยกตนข่มผู้อื่น ไม่ถือตัว

สัปปริสตุตร^{๕๑} ว่าด้วยธรรมของสัตบุรุษและธรรมของอสัตบุรุษ

สมัยที่พระพุทธเจ้าประทับ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐีในกรุงสาวัตถี ได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ธรรมของอสัตบุรุษและสัตบุรุษ ๒๖ ประการ ดังนี้

- ๑) ความมีตระกูลสูง^{๕๒}
- ๒) ความมีตระกูลใหญ่
- ๓) ความมีตระกูลที่มีโภคะมาก
- ๔) ความมีตระกูลที่มีโภคะโอฬาร
- ๕) ความมีชื่อเสียงเกียรติยศ
- ๖) ความมีปัจจัย ๔ มาก
- ๗) ความเป็นพหูสูต
- ๘) ความเป็นวินัยธร
- ๙) ความเป็นธรรมกถึก
- ๑๐) ความเป็นผู้ถืออรัญญิกธุตงค์
- ๑๑) ความเป็นผู้ถือปิงสุกติกธุตงค์
- ๑๒) ความเป็นผู้ถือปิตทปาตีกธุตงค์
- ๑๓) ความเป็นผู้ถือรุกขมูลิกธุตงค์
- ๑๔) ความเป็นผู้ถือโสสานิกธุตงค์
- ๑๕) ความเป็นผู้ถืออัพโกกาลิกธุตงค์
- ๑๖) ความเป็นผู้ถือเนสัชชีกกธุตงค์
- ๑๗) ความเป็นผู้ถือ ยถาสันถติกธุตงค์

^{๕๐} ปุถุชน หมายถึงคนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลสอย่างหนานานัปการ ปุถุชน มี ๒ ประเภท คือ (๑) อัมชปุถุชน คนที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต (๒) กัลยาณปุถุชน คนที่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต (ม.อ. (ไทย) ๑๔/๘๗/๕๕).

^{๕๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๐๕-๑๐๘/๑๒๕-๑๓๕.

^{๕๒} ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๑๐๕/๖๘, (มมร.).

- ๑๘) ความเป็นผู้ถือเอกาสนิกธุดงค์
- ๑๙) การได้ปฐมฌานสมาบัติ
- ๒๐) การได้ทุติยฌานสมาบัติ
- ๒๑) การได้ตติยฌานสมาบัติ
- ๒๒) การได้จตุตถฌานสมาบัติ
- ๒๓) การได้อากาสนัญญาตนสมาบัติ
- ๒๔) การได้วิญญาณัญญาตนสมาบัติ
- ๒๕) การได้อากิญจัญญาตนสมาบัติ
- ๒๖) การได้เนวสัญญานาญตนสมาบัติ

ทรงเปรียบเทียบธรรมของ อัสตบุรุษกับธรรมของสัตบุรุษ ไว้ดังนี้
คุณสมบัติข้อที่ ๑

อัสตบุรุษออกบวชจากตระกูลสูงคิดว่า “เราออกบวชจากตระกูลสูงบวช ภิกษุอื่นมิได้ออกบวชจากตระกูลสูงบวช” ความมีตระกูลสูงจึงยกตนข่มผู้อื่น ส่วนสัตบุรุษออกบวชจากตระกูลสูงไม่คิดเช่นนั้น คิดว่า “ความมีตระกูลสูงมิได้ทำให้โลภะ โทสะ โมหะ สิ้นไป แม้ภิกษุไม่ใช่ตระกูลสูงออกบวชแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็เป็นผู้ควรบูชา ควรสรรเสริญ ในหมู่ภิกษุนั้น ความมีตระกูลสูงทำให้สัตบุรุษไม่ยกตนข่มผู้อื่น

คุณสมบัติข้อที่ ๒-๔

อัสตบุรุษออกจากตระกูลใหญ่ จากตระกูลมีโภคะมาก จากตระกูลที่มีโภคะโอฬารคิดว่า “เราออกบวชจากตระกูลที่มีโภคะโอฬาร ภิกษุอื่นไม่ใช่ผู้ออกบวชจากตระกูลมีโภคะโอฬาร” ทำให้ยกตน ข่มผู้อื่น

ส่วนสัตบุรุษย่อมคิดว่า “ความเป็นผู้มีโภคะโอฬารมิได้ทำให้ โลภะ โทสะ โมหะ สิ้นไป แม้ภิกษุมิได้ออกบวชจากตระกูลมีโภคะโอฬาร แต่ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ก็เป็นผู้ควรบูชา ควรสรรเสริญ ในหมู่ภิกษุนั้น” ความเป็นผู้มีโภคะโอฬารทำให้ภิกษุผู้เป็นสัตบุรุษไม่ยกตนข่มผู้อื่น

คุณสมบัติข้อที่ ๕-๕

อสังฆบุรุษผู้มีชื่อเสียงเกียรติยศ^{๕๔} ผู้ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เกษขบริหาร เป็นพหูสูต เป็นวินัยธร เป็นธรรมกถึก คิดว่า “เรามีชื่อเสียง มียศ เป็นธรรมกถึก ส่วนภิกษุอื่นเป็นผู้ไม่มีชื่อเสียง มิได้เป็นพระธรรมกถึก” จึงยกตนข่มผู้อื่น

ส่วนสังฆบุรุษผู้มีชื่อเสียงเกียรติยศ เป็นธรรมกถึกคิดว่า “ความเป็นธรรมกถึก มิได้ทำให้ โลกะ โทสะ โมหะ ลีนไป แม้ภิกษุมิได้เป็นพระธรรมกถึก แต่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็เป็นผู้ควรบูชา ควรสรรเสริญในหมู่ภิกษุนั้น”

คุณสมบัติข้อที่ ๑๐-๑๘

อสังฆบุรุษเป็นผู้ถืออรัญญิกชุกด์ (ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร) ถือผ้าบังสุกุล ถือการเที่ยวบิณฑบาต ถือการอยู่ตามโคนไม้ ถือการอยู่ในป่าช้า ถือการอยู่กลางแจ้ง ถือการนั่ง ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดให้ ถือการฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร คิดว่า “เราเป็นผู้ถือเอกาสนิกชุกด์เป็นวัตร ส่วนภิกษุอื่นไม่เป็นผู้ถือเอกาสนิกชุกด์ จึงยกตนข่มผู้อื่น นี่ชื่อว่าธรรมของอสังฆบุรุษ ส่วนสังฆบุรุษผู้ถืออรัญญิกชุกด์ ถือเอกาสนิกชุกด์ คิดว่า “ความเป็นผู้ถือเอกาสนิกชุกด์เป็นวัตรมิได้ทำให้ โลกะ โทสะ โมหะ ลีนไป แม้ภิกษุไม่ถือเอกาสนิกชุกด์ แต่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็เป็นผู้ควรบูชา ควรสรรเสริญในหมู่ภิกษุนั้น” ความเป็นผู้ถือเอกาสนิกชุกด์เป็นวัตร ทำให้ภิกษุผู้เป็นสังฆบุรุษ ไม่ยกตนข่มผู้อื่น

คุณสมบัติข้อที่ ๑๕-๒๖

อสังฆบุรุษผู้ได้ปฐมฌาน ได้ทุติยฌาน ได้ตติยสมาบัติ ได้จตุตถฌาน ได้อากาศนัญญาตนสมาบัติ ได้วิญญาณัญญาตนสมาบัติ ได้อากิญจัญญาตนสมาบัติ ได้เนวสัญญานัญญาตนสมาบัติ คิดว่า “เราเป็นผู้ได้ปฐมฌาน ส่วนภิกษุอื่นไม่เป็นผู้ได้ปฐมฌาน” จึงยกตนข่มผู้อื่น

ส่วนสังฆบุรุษผู้ได้ปฐมฌาน เนวสัญญานาัญญาตนสมาบัติ คิดว่า “แม้เพราะ เนวสัญญานาัญญาตนสมาบัติ พระผู้มีพระภาคจึงตรัส อตัมยตา (ความไม่มีตัณหา)^{๕๕} ไว้ เพราะเหตุผลที่คนทั้งหลายเข้าใจกัน ย่อมแปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นจากที่เข้าใจกันได้” ความเป็นผู้ได้เนวสัญญานาัญญาตนสมาบัติ ทำให้ภิกษุผู้เป็นสังฆบุรุษ คิดแต่ต่อตัณหา จึงไม่ยกตนข่มผู้อื่น

คุณสมบัติข้อที่ ๒๗

^{๕๔} ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๑๐๖/๖๘, (มมร.).

^{๕๕} ม.อ.อ. (บาลี) ๑๐๘/๖๘,

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ตอนท้ายว่า “สัตว์บุรุษล่วงแนวสัตตัญญานาสัตตัญญาตนสมาบัติได้ โดยประการทั้งปวง บรรลุสัตตัญญาเวทิตนิโรชอยู่ เพราะเห็นด้วยปัญญา อาสวะทั้งหลายของสัตว์บุรุษ จึงสิ้นไป ภิกษุผู้นั้นย่อมไม่ถือตัวกับใครๆ ไม่ถือตัวในที่ไหนๆ และไม่ถือตัวด้วยเหตุใดๆ”^{๕๖}

๒.๔.๒ มีความใคร่ครวญแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคล

การสรรเสริญหรือนินทาเป็นเรื่องธรรมดาของโลก เรื่องสรรเสริญกับนินทา มีมานานแล้วไม่ใช่เพิ่งเกิดขึ้นหรือมีขึ้นในปัจจุบัน หลายคนสรรเสริญบุคคลว่าดี ว่าเลิศ ประเสริฐ มีเมตตามาก บริจาคทรัพย์สิ้นและบริวารมากมาย สมควรแล้วที่จะได้รับการยกย่องสรรเสริญจากมหาชน อันบัณฑิตชนใคร่ครวญแล้วจึงแสดงออกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสภาวะความเป็นจริง ใช้วิจารณ์ญาณในขณะที่ทำ พุค คิด พง์พินิจตนเองว่าเป็นประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ ว่าเป็นสาระหรืออสาระ ไม่คอยแต่พง์พินิจบุคคลอื่นว่าทำอะไร ทำอย่างไร ใช้เวลาอย่างมีคุณค่ากับตนเอง แล้วจึงเลือกดำเนินชีวิตไปตามแนวแห่งสาระ

ดังเรื่อง อตุลอุบาสก ซึ่งเป็นอุบาสกผู้หนึ่ง กล่าวว่าพระภิกษุหลายรูป ว่าไม่มีใครดี ทำให้ไม่ถูกใจเลย เป็นอุบาสกชาวกรุงสาวัดดี มีบริวารมากมาย วันหนึ่งต้องการที่จะฟังธรรมจากพระเวตถะระ ที่ท่านยินดีในการหลีกเร้น เทียวไปผู้เดียวเหมือนราชสีห์ ดังนั้นท่านจึงไม่กล่าวอะไร อตุลอุบาสกโกรธกล่าวว่า “พระเวตถะระไม่ยอมกล่าวอะไร” จึงไปหาพระสารีบุตรขอให้แสดงธรรม พระสารีบุตรแสดงอภิธรรมกถาอย่างมากมาย อตุลอุบาสกโกรธกล่าวว่า พระสารีบุตรแสดงอภิธรรมกถาโดยละเอียดอย่างมากมายเกินไป จึงพาบริวารไปหาพระอานนท์ ท่านแสดงเพียงเล็กน้อย เฉพาะข้อที่พอให้เข้าใจง่าย อตุลอุบาสกก็ยังโกรธพระอานนท์ ว่าพุดน้อย สุดท้ายจึงไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสว่า

อตุลอุบาสก การนินทาและสรรเสริญนี้มีมานานแล้ว มิใช่เพิ่งมีในวันนี้เท่านั้น คนนั่งอยู่เฉยๆ เขาก็นินทา คนพูดมาก เขาก็นินทา แม้คนพุดน้อย เขาก็นินทา ไม่มีใครเลยในโลกนี้ ไม่ถูกนินทา ทั้งในอดีต ในอนาคต และในปัจจุบัน ก็ไม่มีใครเลยที่จะถูกนินทาอย่างเดียว หรือได้รับการสรรเสริญอย่างเดียว แต่วิญญูชนพิจารณาทุกวันๆ ย่อมสรรเสริญบุคคลผู้ดำเนินชีวิตหาข้อตำหนิได้ ผู้เป็นนักปราชญ์ ผู้มีปัญหาและศีลมั่นคง ใครเล่าจะควรตำหนิตำหนิผู้นั้น ผู้เปรียบเหมือนแห่งทองชมพูพุท ผู้เช่นนั้น แม้เทวดาและมนุษย์ก็ชื่นชม ถึงพรหมก็สรรเสริญ^{๕๗}

^{๕๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๐๕-๑๐๘/๑๒๖-๑๓๕.

^{๕๗} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒๗-๒๓๐/๑๐๓-๑๐๔.

ความหมาย คือ การนิินทาหรือสรรเสริญของคนพาล ไม่ควรถือเป็นประมาณ แต่บัณฑิตผู้ใคร่ครวญแล้ว รู้เหตุที่ควรติเตียนหรือเหตุที่ควรสรรเสริญ ย่อมเลือกสรรเสริญนักปราชญ์ผู้มีปัญญา และศีลมั่นคง ดำรงชีวิตอยู่อย่างหาข้อตำหนิติได้ พระพุทธเจ้าตรัส การนิินทาหรือสรรเสริญไม่ได้เพ็งมีในวันนี้ หรือเมื่อตะกี คนนึ่งก็ว่าเหมือนคนใบ้ หูหนวกเหมือนไม่รู้อะไร และในอนาคต การนิินทาหรือสรรเสริญของคนพาล ไม่เป็นผลไม่ควรยึดถือบัณฑิตทั้งหลายใคร่ครวญแล้วทราบเหตุแห่งนิินทา ย่อมสรรเสริญบุคคล โดยเฉพาะภิกษุ เพราะความที่ท่านเป็นผู้เคร่งในสิกขา ประกอบด้วยปัญญา รุ่งเรืองในธรรมอันเป็นโลกิยะและโลกุตระ และด้วยปาริสุทธศีล ๔ แล้วใครเล่าจะนิินทาบุคคลนั้น ผู้เป็นดังทองชมพูนุทที่ไม่ต้องบุและขัด เทพยดา มนุษย์ ผู้เป็นบัณฑิตก็ติ ย่อมชมเชย สรรเสริญภิกษุนั้น

๒.๔.๓ การสรรเสริญเป็นแรงกระตุ้นให้ทำความดี

การสรรเสริญเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลที่ตั้งใจทำความดีมาแต่เดิม และได้ประสบมากับตนเองโดยพิจารณาเห็นชัดแจ้งแล้วว่าเป็นจริงดังที่ตนได้สัมผัสมา

สาเลยยกสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยเหตุการณ์ในหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อ สาลา พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พราหมณ์และคหบดีที่มาประชุมกันในหมู่บ้านทูลถามว่าอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกนี้ไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์ ตรัสตอบเพียงสั้นๆ ว่า สัตว์ที่ไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เพราะประพฤดิธรรมเป็นเหตุ ส่วนสัตว์ที่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะประพฤดิธรรมเป็นเหตุ ต่อเมื่อพราหมณ์และคหบดีเหล่านั้นทูลขอให้ทรงอธิบาย จึงทรงไขความว่า ประพฤดิธรรมหมายถึงประพฤดิกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ^{๕๘}

การสรรเสริญถือเป็นการกระทำทางวาจา ในกุศลกรรมบถ หรือทางแห่งความดีทางแห่งกรรมที่เป็นบุญเป็นกุศล กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ โลกสวรรค์ ตรงกันข้ามอกุศลกรรมบถ มี ๑๐ อย่าง คือ

กายกรรม ๓ (การกระทำทางกาย) ได้แก่

- ๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำลายชีวิต
- ๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้
- ๓) กามสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤดิฝิดในกาม

^{๕๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒-/ [๑๓๓-๑๓๔].

วชิกรรม ๔ (การกระทำทางวาจา) ได้แก่

- ๔) มุสาวาทาเวรมณี เว้นจากพูดเท็จ
- ๕) ปีสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดส่อเสียด
- ๖) ผรุสย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดคำหยาบ
- ๗) สัมผัสปลลาปา เวรมณี เว้นจากพูดเพื่อเจ้อ

มโนกรรม ๓ (การกระทำทางใจ) ได้แก่

- ๘) อนภิชญา ไม่โลภ คอยจ้องอยากได้ของเขา
- ๙) อพยาบาท ไม่คิดร้าย เบียดเบียนเขา
- ๑๐) สัมมาทิฎฐิ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม^{๕๕}

อรรถกถาอธิบายว่า คำถามมี ๒ ประเภท คือ คำถามของผู้ครองเรือน (อคาริกปุจฉา) และคำถามของผู้ไม่ครองเรือน (อนคาริกปุจฉา) เช่น คำถามว่า “อะไรชื่อว่า กุศล อะไรชื่อว่า อกุศล” เป็นคำถามของผู้ครองเรือนชื่อว่า อุปาทาขันธ ๕” ถ้าพระพุทธองค์ทรงตอบสั้น จะทำให้ไม่เข้าใจ นี่เป็นพระกุศโลบายในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า คือ ทรงพิจารณาอุปนิสัยของผู้ฟังก่อนแล้วทรงแสดงธรรมตามอุปนิสัยของเขา^{๖๐}

๒.๕ โทษจากการสรรเสริญ

ในพระไตรปิฎกได้แสดงถึงเรื่องโทษของการสรรเสริญไว้ด้วยเช่นเดียวกัน ดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ ทำให้เกิดมิจฉาทิฎฐิ

ลาก ยศ สรรเสริญ เป็นโลกธรรมฝ่ายดี ซึ่งเป็นที่ปรารถนาของปุถุชน ผู้ยังมีความต้องการเกี่ยวข้องกับโลก ยังไม่ต้องการหลุดพ้น มีความเห็นว่าโลกนี้ช่างโสภาน่าอยู่ การสรรเสริญของบุคคลบางกลุ่มได้มาโดยทางที่ไม่ชอบธรรมก็มี ชอบธรรมก็มี การสรรเสริญปกติจะมาจากการทำคุณงามความดี แต่เหตุที่บุคคลในโลกนี้มีมายา ใ้อวด ครอบงำอยู่ จึงมีการบิดเบือน การสรรเสริญแบบจอมปลอมจึงเกิดขึ้นในปุถุชน ตราบดีที่อกุศลกรรมยังไม่ปรากฏผล ชนเหล่านั้นจึงเห็นว่าการกระทำของตนถูกต้อง ชอบธรรม ทั้งๆ ที่กลุ่มชนในแหล่งนั้นๆ ส่วนใหญ่มีความเห็นผิด (มิจฉาทิฎฐิ) ถึงแม้ว่าจะมีผู้มีความเห็นถูก (สัมมาทิฎฐิ) ก็มี

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๖๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/-/[๑๓๕].

จำนวนน้อย ย่อมจะไม่สามารถคัดค้านขัดขวางสำเร็จ ต้องพยายามจนกว่ากุศลกรรมจะมีกำลัง มาให้ผล กว่าที่รู้ก็สายเสียแล้ว หมดทางแก้ไขได้ ดังปรากฏในเรื่อง พระเทวทัต

พระเทวทัต มีความเกี่ยวข้องในฐานะเป็นพระญาติของพระพุทธเจ้า เมื่อออกบวช ได้ไม่นาน ได้บรรลุมานโลภีย์ (บรรลุมาน ๔ และมีฤทธิ์ชั้นปุณฺณอันเป็นโลกิยะ)^{๖๑} หลังจาก ที่บวชแล้วในช่วงแรกได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดีจึงได้บรรลุมานและมีฤทธิ์ มาก^{๖๒} พระเทวทัตตามเสด็จพระพุทธองค์ไปยังกรุงโกสัมพี พร้อมกับพระอสีติมหาสาวก มี พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น ปรากฏว่าประชาชนชาวเมืองพากันนำ ภัตตาหาร จีวร และเภสัช ไปถวายพระพุทธองค์ และพระอสีติมหาสาวกเป็นอันมาก ประชาชนรู้จักพระเถระรูปใดก็เที่ยวถามหาพระเถระรูปนั้น พระเทวทัตน้อยใจที่คนทั้งหลาย เมื่อเข้ามาในวัด ต่างก็พากันถามหาถึงแต่พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ และพระอานนท์ ไม่มีผู้ใดถามหาถึงท่านเลย จึงเกิดมานะถือตัวว่า ตัวท่านก็เป็นกษัตริย์ออกบวชเช่นเดียวกัน ทำไมหนอ จึงจะไม่มีใครรู้จักสรรเสริญ กล่าวยกย่องถึงตนบ้าง คิดว่าจะได้นุคคลที่เลื่อมใสมา เป็นผู้อุปฐาก ถวายลาภสักการะ กล่าวสรรเสริญตนเช่นเดียวกับพระเถระรูปอื่นๆ จึงคิด แสวงหากคนมาเป็นพวก เมื่อนึกถึงพระเจ้าพิมพิสาร คิดว่าคงจะไม่สำเร็จ เพราะพระเจ้า พิมพิสารบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันแล้ว จึงเห็นว่ามีแต่อชาตศัตรูราชกุมาร พระโอรสของ พระเจ้าพิมพิสาร^{๖๓} คงจะเกลี้ยกล่อมสำเร็จได้ ด้วยพระกุมารยังทรงพระเยาว์ ยังไม่ได้คุณธรรม ในพระพุทธศาสนา จึงเดินทางจากกรุงโกสัมพี ไปยังกรุงราชคฤห์ แล้วเข้าไปหาอชาตศัตรู ราชกุมาร พระเทวทัตเนรมิตตนเป็นกุมารน้อย ให้มีงูพิษพันที่มีมือทั้งสองข้างๆ ละ ๒ ตัว พันที่ เท้าทั้งสองข้างๆ ละ ๒ ตัว พันที่คอ ๑ ตัว พันสวมบนศีรษะทำเป็นเทริด ๑ ตัว และทำเป็น สร้อยสังวาลเฉยงบ่าอีก ๑ ตัว เหาะไปปรากฏตัวบนพระเพลาของอชาตศัตรูราชกุมาร ทำให้ พระกุมารตกพระทัยกลัว แล้วจึงกล่าวพลอบว่า ตนเป็นพระภิกษุ อย่างกลัวเลย แล้วคลายฤทธิ์ กลับเป็นภิกษุตามเดิม พระกุมารทรงเลื่อมใสในอิทธิฤทธิ์นั้นมาก ถึงกับปวารณาพระองค์เป็น องค์อุปถัมภ์พระเทวทัต ทรงรับสั่งให้สร้างวิหารถวายพระเทวทัต ที่ตำบลคยาสี่สะ ตั้งแต่นั้น พระเทวทัตก็กลายเป็นผู้มีลาภสักการะ ได้รับการสรรเสริญเป็นอันมากสมดังความปรารถนา

^{๖๑}วิ.จู.(บาลี) ๗/๓๓๐-๓๓๑/๑๑๒-๑๑๖.

^{๖๒}ขุ.ป.(บาลี) ๓๑/๑๓/๔๔๒, ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๓/๕๖๖.

^{๖๓}อดิศักดิ์ ทองบุญ, คำให้การของพระเทวทัต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒-๔.

เมื่อได้รับการสรรเสริญ มีลาภสักการะมากมาย ท่านจึงหลงลืมตัว และเกิดความคิดกำเริบ
ปรารถนาจะปกครองสงฆ์แทนพระพุทธเจ้าด้วยปรารถนาในสรรเสริญ ลาภ สักการะมาก
ยิ่งขึ้น ด้วยอกุศลกรรมนี้ ฤทธิ์ที่ท่านมีก็เสื่อมหายไป ขณะนั้น พระพุทธองค์ประทับ ณ กรุง
โกสัมพี ทรงทราบเรื่องนี้จากพระมหาโมคคัลลานะ จึงตรัสว่า “การกระทำของ พระเทวทัต
จักปรากฏผลออกมาเอง” แล้วตรัสธรรมเทศนาเรื่องศาสนา ๕ จำพวก ให้ฟัง เมื่อพระพุทธองค์
เสด็จไปที่พระเวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ เหล่าภิกษุเข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องพระเทวทัตให้
ทรงทราบ ได้ตรัสว่า “ในกาลภายหน้า พระเทวทัตจักเสื่อมจากลาภสักการะ สรรเสริญ และจัก
เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย” แล้วแสดงธรรมเทศนาแก่ภิกษุทั้งหลาย^{๖๔}

คราวหนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสเมื่อครั้งที่พระเจ้าอชาตศัตรูนำภัตตาหารไปบำรุงใน
เวลาเย็นเวลาเช้า พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่
เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง ลาภสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความเสื่อม เหมือน
ต้นกล้วยออกปลีเพื่อฆ่าตนเอง ออกปลีเพื่อความเสื่อม”^{๖๕} พระพุทธองค์ตรัสพระคาถาว่า

ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุยไฟฆ่าต้นไม้

ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้อ้อสตรฆ่าแม่ม้อ นินฺใด

สักการะย่อมฆ่าคนชั่ว ฉะนั้น^{๖๖}

การสรรเสริญที่ประกอบด้วยมิชฌาทิฏฐิ เมื่อลาภสักการะเกิดขึ้นกับบุคคลผู้
ประมาทประกอบด้วยความโลภ โดยไม่ระวังและไม่รู้จักความพอดีมากเพียงใด เมื่อช่องเสฟ
โดยความประมาทก็จะทำให้เสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย พระพุทธเจ้าตรัสเล่าอดีตชาติของ
พระเทวทัตและพระ โกลิเกะก็ได้กล่าวข่อย สรรเสริญกันและกันในเรื่องไม่เป็นจริงว่า

ข่มพухาทกษาดก สุนัขจึงจอก ต้องการจะลวงกาเพื่อกินลูกหว่า จึงแสวงสรรเสริญกา
ว่า ‘ใครนั่นมีเสียงหยดข่อยยอดเยี่ยมกว่าสัตว์ที่มีเสียงไพเราะทั้งหลาย จับอยู่ที่กิ่งต้นหว่า เจริญ
ด้วยลำเนียงอันน่าพอใจ คล้ายลูกนกยูง’ กาสรรเสริญตอบสุนัขจึงจอกว่า กุลบุตรรู้จัก
สรรเสริญกุลบุตรด้วยกัน นี่ท่านผู้มีผิวพรรณเช่นกับลูกเสือโคร่ง เชิญท่านบริโภคนกเถิดเพื่อน
เราจะให้ลูกหว่าสุกแก่ท่าน

^{๖๔}วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๓๓-๓๓๕/๑๑๗-๑๒๓, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๓-๓๓๕/๑๓๔-๑๔๐.

^{๖๕}วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๕/๑๓๕, อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๘/๑๑๒.

^{๖๖}วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๕/๑๓๕ - ๑๘๐, ตี.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๓/๒๕๔, ตี.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๘๔/๒๘๕, อภ.
จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๘/๑๑๓.

เทวดาโพธิสัตว์เห็นกากับสุนัขจึงจอกกล่าวยกย่อง สรรเสริญกันและกันในเรื่องไม่เป็นจริงกล่าวว่า ‘คนที่มาประชุมกันพูดเท็จ สรรเสริญกันเอง คือ กากินอาหารที่เขาคายแล้ว และสุนัขจึงจอกกินซากศพ’^{๖๓}

อันตชาดก ว่าด้วยที่สุด ๓ อย่าง กาดัวหนึ่งจะลวงสุนัขจอกเพื่อกินเนื้อ โคนแ่งซึ่งตาย ชาวบ้านนำไปทิ้งที่ป่าละหุ่ง กาจจึงกล่าวว่า ‘พญาเนื้อ ลำตัวของท่านเหมือนพญาโคอุสุภะ การเอื้องกรายของท่านคุดพญาราชสีห์’ สุนัขจอกกล่าวตอบว่า ‘กุดบุตรรู้จักสรรเสริญ กุดบุตรด้วยกัน นี่พ่อกาผู้มีสร้อยคองามเหมือนนกยูง เชิญท่านลงจากต้นละหุ่งเถิด’

รุกขเทวดาโพธิสัตว์เห็นกิริยาของกากับสุนัขจอกจึงกล่าวว่า ‘บรรดามฤคชาติ สุนัขจอกเลวที่สุด บรรดาปักษี กาลेวที่สุด และบรรดารุกขชาติท ต้นละหุ่งเลวที่สุด’^{๖๔} ที่สุดของ ๓ อย่างได้มาประจบกันเข้าแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า สุนัขจอกได้เป็นพระเทวทัต กาได้มาเป็นพระโกกาลิกะ^{๖๕}

๒.๕.๒ ทำให้เกิดความอิจฉา นินทา ตีเตียนผู้อื่น

สำหรับปุถุชน จะแสดงการสรรเสริญเฉพาะในของๆ ตน ในพวกของตน ผู้ใดที่ไม่ใช่พวกพ้องก็ไม่สรรเสริญเยินยอ กลับนำมานินทา ตีเตียน ว่าร้าย อันเป็นอาการของความอิจฉา ริษยา ในเมื่อผู้อื่นกระทำความดี แล้วได้รับการยกย่อง สรรเสริญ เห็นว่าเกินหน้าของตน คิดจะตีตนเสมอตน บุคคลเช่นนั้นย่อมไม่สามารถพัฒนาจิตใจของตนให้มีธรรมเสมอกับผู้ที่กำลังสรรเสริญกัน ไม่รู้จักประมาณตนว่าควรแก่ฐานะใด เพียงอยากได้ ยศ และสรรเสริญมาช่องแสพเท่านั้น เพื่อสนองความทะยานอยากของตนให้ได้ ทำให้เกิดความอิจฉา นินทา ตีเตียนผู้อื่น พระพุทธองค์ตรัสปรารภเรื่องภิกษุหนุ่มชื่อติสสะว่า

พระติสสะ เทียวตีเตียน (นินทา) ทานของชาวบ้าน ชาวเมือง ผู้อื่นทั้งหมด แม้ทานของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ตลอดจนกระทั่งอสทิสทาน (ทานที่ไม่มีทานอื่นเสมอเหมือน) ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ก็ไม่พินทุกพระติสสะนินทา เมื่อได้ของเย็นก็ไม่พอใจ ได้ของร้อนก็ไม่พอใจ ตีเตียนไปทุกสิ่ง เมื่อได้ของน้อยก็ตีเตียนว่า ให้เหมือนไม่เต็มใจ ให้อย่างตระหนี่ เมื่อได้ของมากก็ตำหนิคนให้ว่า “ในเรือนของพวกนี้คงจะไม่มีที่เก็บ

^{๖๓} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๓๐-๑๓๒/๑๔๕-๑๕๐, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๔/๓๓๓-๔๘๓, (มมร.)..

^{๖๔} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๓๓-๑๓๕/๑๕๐-๑๕๑, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๔/๓๔๑-๔๘๖, (มมร.)..

^{๖๕} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๔/๓๔๑-๔๘๖, (มมร.)..

กรรมัง ควรที่จะให้ปัจจัยแก่ภิกษุเพียงพอยังอัตภาพให้เป็นไปเท่านั้น ของมากมายเหล่านี้คงต้องวิบัติไปอย่างไรประโยชน์ แต่พอครั้งปรารภถึงทานในตระกูลของท่านแล้ว ก็สรรเสริญกล่าวยกย่องไม่หยุดหย่อน เช่น “นำชมเขยจริง ๆ เรือนพวกญาติของเราเป็นโรงเลี้ยงภิกษุทั้งหลายผู้มาจากทิศทั้ง ๔” ความจริงแล้วพระติสสะนั้นไม่ได้ร่ำรวย หรือมาจากตระกูลใหญ่โตอันใด เป็นเพียงบุตรของผู้รักษาประตู ท่องเที่ยวไปกับพวกช่างไม้ในชนบท ถึงเมืองสาวัตถิแล้ว ติสสะจึงขอบวช มีภิกษุใครรู้ไปสืบบจนทราบฐานะของพระติสสะ แล้วกราบทูลให้พระพุทธองค์ทราบ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ไม่เพียงแต่ชาตินี้เท่านั้น แม้ในชาติก่อน พระติสสะ สมัยอดีตชาติเป็นนายกฐาหกะ เทียวพุดอวดถึงทรัพย์สมบัติว่ามีมากมาย นายตามมาจึงรู้ว่า นายกฐาหกะไม่มีทรัพย์อะไร”^{๑๑} พระพุทธเจ้าตรัสว่า

บุคคลย่อมให้ทานตามความเชื่อตามความเลื่อมใส ภิกษุไม่พอใจในข้าวและน้ำที่เป็นทานของคนอื่นนั้นย่อมไม่บรรลุมาริ^{๑๒} ในเวลากลางวันหรือกลางคืน ส่วนภิกษุผู้ตักตอกุศลจิตนี้ได้ ถอนขึ้นทำให้ร่าเริงแล้ว ย่อมบรรลุมาริในเวลากลางวันหรือกลางคืน^{๑๒}

การให้ทาน การถวายปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุสามเณรย่อมถวายตามความเลื่อมใส คือตามสมควรแก่ความเลื่อมใสของตน ไม่ทำให้ตนเดือดร้อน ผู้ใดที่ไม่พอใจในข้าวน้ำที่คนอื่นให้ย่อมเดือดร้อนแก่ตนเอง เพราะไม่สามารถทำใจให้สบายมีความสุขได้ ใจที่ขาดความสุขย่อมไม่อาจจะบรรลุมาริได้

ดังนั้นการสรรเสริญทานของตนเองของพระติสสะ จึงเป็นการแสดงออกถึงความอิจฉาริษยาในทานของผู้อื่น แม้กระทั่งทานที่ยิ่งใหญ่ไม่มีทานอื่นใดเสมอเหมือนของพระเจ้าปเสนทิโกศล ก็ไม่พ่นอุกพระติสสะนินทา อันที่จริงแล้วการกระทำของพระติสสะ ที่ยกย่องสรรเสริญตนเองและพวกตนเอง แล้วนินทาว่าผู้อื่น พวกอื่น ทั้งที่ไม่ได้มีคุณความดีเท่ากับผู้ที่ตนกล่าวติเตียน นินทา

๒.๕.๓ ทำให้เกิดเป็นเรื่องเสียหาย

^{๑๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๓๘-๔๑, (มมร.).

^{๑๒} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔๕-๒๕๐/๑๑๐.

^{๑๒} มาริ ในที่นี้หมายถึงอุปจารมาริ และอัปนาสมาริ หรือมัจจมาริ และผลมาริ, (พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔๕-๒๕๐/๑๑๐).

ความปรารถนาที่ต้องการจะได้รับการสรรเสริญจากผู้อื่นนั้น เป็นเหตุให้บุคคลบางพวกขาดปัญญา ขาดความรู้ ขาดความเข้าใจในบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เพราะเขาเหล่านั้นขาดการพัฒนาทางปัญญา จึงแสดงออกทางอาการในลักษณะว่า ได้รู้แจ้งสภาวะธรรม เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ปราภฏทางกาย ทางวาจา ขาดความสำนึกในตนตามสภาพของความเป็นจริงด้วยปัญญาของตนทำให้เกิดเป็นเรื่องเสียหาย ดังปรากฏในเรื่องพระโลพูทายี

พระโลพูทายีเถระ เห็นพระรูปอื่นแสดงธรรมได้ลภสักการะ กับการสรรเสริญเป็นอันมาก จึงปรารถนาจะได้รับการสรรเสริญอย่างนั้นบ้าง จึงไปขอโอกาสแสดงธรรม โดยไม่ประมาณในความรู้ความสามารถของตนว่ามีมากน้อยเพียงใด

เรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่พระอริยสาวกได้ฟังธรรมแล้วเดินกลับมาพูดคุยกันสรรเสริญถึงคุณสมบัติของพระอัครสาวก คือ พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ และกล่าวสรรเสริญความไพเราะแห่งธรรมของท่าน พระโลพูทายีได้ฟังเช่นนั้น ด้วยอยากจะโอ้อวดบ้างจึงกล่าวว่า “พวกท่านฟังธรรมของพระอัครสาวกแล้วยังสรรเสริญกันถึงปานนี้ ถ้าได้ฟังธรรมของเราจะสรรเสริญสักเพียงใด” ชาวบ้านได้ยินท่านพระอริยสาวกพูดเช่นนั้น พวกเขารู้สึกว่าเป็นเรื่องจริง คิดว่าพระโลพูทายีเป็นพระธรรมกถึกสำคัญรูปหนึ่ง จึงปรารถนาจะนิมนต์เพื่อจะได้ฟังธรรมจากท่านสักครั้ง

อยู่มาวันหนึ่ง พวกอุบาสกได้นิมนต์พระโลพูทายีขึ้นเทศนา ถึงเวลาเทศน์ ท่านนั่งบนอาสนะแล้วจับพัดสั้นอยู่ ไม่เห็นกล่าวข้อธรรมได้ จึงบอกกับพวกอุบาสกว่า ขอสวดสรภัญญะ ขอให้มนต์ภิกษุรูปอื่นเทศน์เถิด พวกอุบาสกก็อนุโลมตาม พระโลพูทายีก็สวดสรภัญญะไม่ได้อีก บอกกับพวกเขาว่าท่านจะเทศน์ในตอนกลางคืน ตอนนี้นำนิมนต์พระภิกษุรูปอื่นสวดสรภัญญะ^{๓๓} ก่อนเถิด พอถึงตอนกลางคืนก็เทศน์ไม่ได้ ผลัดไปเทศน์ตอนใกล้รุ่ง ก็เทศน์ไม่ได้อีก พวกอุบาสกจึงขับไล่พระโลพูทายีออกไป บางคนโกรธจัดปาดด้วยท่อนไม้และก้อนดิน พระโลพูทายีหนีไป ตกลงในหลุมคูถ (อุจจาระ)

พระพุทธเจ้าตรัสแสดงอดีตกรรมของพระโลพูทายี ในสุกกรชาดก^{๓๔} ว่าด้วยหมูทำราชสีห์ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ถูกสุกรทำร้าย แต่ราชสีห์ไม่รบด้วย กล่าวว่

^{๓๓} สรภัญญะ การสวดออกเสียง ทำนองสำหรับสวดคำฉันท์ จัดเป็นคำร้องทำนองหนึ่ง, พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘, ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๑๐๑๕.

^{๓๔} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๓/๑๓-๑๕๖, (มมร.)

“ท่านเป็นสัตว์สกปรก ปากเหม็นเน่า มีกลิ่นฟุ้งไป ถ้าท่านปรารถนาจะสู้กับเรา เราก็จะให้ชัยชนะแก่ท่าน” พระพุทธองค์ตรัสถึงพระโลพูทายี เรียนธรรมน้อและมีได้ท่องบ่นว่า

มนตร์^{๓๕}มีการไม่ท่องบ่นเป็นมลทิน
เรียนมีความไม่ขยันหมั่นเพียร^{๓๖} เป็นมลทิน
ศิวพรรณมีความเกียจคร้าน^{๓๗} เป็นมลทิน
ผู้รักษามีความประมาท^{๓๘} เป็นมลทิน^{๓๙}

๒.๕.๔ ทำให้เกิดตัณหา ความทะยานอยาก

ตัณหาความทะยานอยาก เปรียบเสมือนยางเหนียวที่ยึดเหนี่ยวตรึงรัดมนุษย์และสัตว์ให้ต้องพร่องอยู่เป็นนิจ อันได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นมูลเหตุแห่งความอยาก เป็นอกุศลธรรมกึ่งใหญ่ของอวิชชา ที่จะแตกแขนงออกไปอีกมากมาย อันเป็นเสมือนรากเหง้าของอกุศลทั้ง ๓ ประการ ดั่งบุคคลเมื่อปล่อยจิตของตนให้ไหลไปตามกระแสแห่งกิเลสแล้ว อกุศลธรรมทั้งหลายจะโถมทิวเข้าครอบงำจิตให้ตกต่ำลงไป ดั่งลาวาที่ไหลจากภูเขาไฟ ธารลาวาที่ไหลผ่านไปทิศทางใด ย่อมเผาไหม้สิ่งทั้งปวงในทิศทางนั้น ให้มอดไหม้ไปด้วย สร้างความเสียหายให้สิ่งเหล่านั้นจนกว่าจะหมดแรงแห่งกระแสที่ไหลเชียวนั้น เหตุนี้จึงควรละเว้นเสีย ดังปรากฏในเรื่อง พระสุธรรม^{๔๐}

จิตตกหบดิสสร้างวัดอัมพวาฏการามแล้วนิมนต์พระสุธรรมเป็นเจ้าอาวาส ทุกครั้งที่คหบดีจะนิมนต์ภิกษุสงฆ์อาคันตุกะจะต้องบอกพระสุธรรมทราบก่อน ต่อมาพระอัครสาวกได้เดินทางมาพร้อมกับพระเถระหลายรูป อาทิ พระมหากัจจายนะ พระมหาโกฏฐิกะ พระมหากัปปินะ พระมหาจุนทะ พระอนุรุทธะ พระเรวตะ พระอุบาลี พระอานนท์ และพระราหุล มาถึง

^{๓๕} มนตร์ หมายถึงปริยัติและศิลปะ เมื่อไม่ท่องบ่น และไม่เอาใจใส่ ก็เสื่อมสูญ หรือหายไปได้, (พ.ร. (ไทย) ๒๕/๒๔๐/๑๐๗).

^{๓๖} ไม่ขยันหมั่นเพียร หมายถึงไม่เอาใจใส่ดูแล หรือไม่บูรณะซ่อมแซมบ้านเรือน, (พ.ร. (ไทย) ๒๕/๒๔๐/๑๐๗).

^{๓๗} ความเกียจคร้าน หมายถึงการไม่หมั่นชำระร่างกายและอวัยวะส่วนอื่นๆ ให้สะอาดทำให้มีศิวพรรณมัวหมอง, (พ.ร. (ไทย) ๒๕/๒๔๐/๑๐๗).

^{๓๘} ความประมาท สำหรับคฤหัสถ์ หมายถึงประมาทในทรัพย์สมบัติ เช่น สัตว์เลี้ยง สำหรับบรรพชิตหมายถึงไม่คุ้มครองอินทรีย์ทวารทั้ง ๖, (พ.ร. (ไทย) ๒๕/๒๔๐/๑๐๗).

^{๓๙} พ.ร. (ไทย) ๒๕/๒๔๑/๑๐๗

^{๔๐} วิ.จ. (ไทย) ๖/๓๓/๖๕.

เมืองมัจฉิกาสนท์ จิตตคหบดีเข้าไปหาพระเถระ กราบนิมนต์ให้ไปรับภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น แล้วไปนิมนต์พระสุธรรม ท่านคิดว่าแต่ก่อนจะนิมนต์ภิกษุรูปใดต้องมาบอกก่อน บัดนี้ไปนิมนต์พระเถระก่อนจึงมาบอกตน จึงปฏิเสธไม่รับนิมนต์ แม้คหบดีนิมนต์ถึง ๓ ครั้ง พระสุธรรมก็ไม่รับนิมนต์

เวลาเช้า พระสุธรรมถือบาตรเข้าไปในเรือนจิตตคหบดีสำรวจว่าจัดเตรียมอาหารอะไรไว้ จิตตคหบดีกล่าวนิมนต์พระสุธรรม ท่านกลับกล่าวกระทบจิตตคหบดีว่า ‘อาหารอันควรขบเคี้ยว บริโภค ท่านได้จัดไว้อย่างมากมาย แต่ขาดอยู่อย่างเดียว คือ ขนมน้แดง’^{๕๑} จิตตคหบดีกล่าวตอบว่า “พระพุทธรูปนี้มีอยู่มากมายท่านไม่กล่าว กลับมาพูดถึงขนมน้แดงซึ่งเป็นคำเล็กน้อย พระสุธรรมคิดว่าคหบดีบิภิกษาตน จึงบอกคืนอาวาสจะไม่อยู่ แม้จิตตคหบดีอาราธนา ๓ ครั้งให้อยู่อัมพาฏกวัน พระสุธรรม กล่าวว่าจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่กรุงสาวัตถี คหบดีให้ช่วยกราบทูลเรื่องให้ทรงรับทราบด้วย เมื่อพระสุธรรมเข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงดำหนิแล้วทรงแสดงธรรมมีกถา ให้สงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแก่พระสุธรรม ให้ไปขอขมาจิตตคหบดี ครั้งแรกคหบดีไม่ยกโทษให้ จึงถือเงินกลับมาหาพระพุทธเจ้า ทรงทราบแล้ว แต่ทรงมีพระประสงค์ทำลายความกระด้างของพระสุธรรม รับสั่งให้กลับไปขอโทษอีกครั้ง พระพุทธเจ้ามิได้ตรัสวิธีที่จะให้คหบดียกโทษให้ และจิตตคหบดีก็ยังไม่ยอมยกโทษให้ จึงกลับมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าตรัสกับพระสุธรรมว่า

ภิกษุพาลปรารถนาการยกย่องที่ตนไม่มี^{๕๒} ปรารถนาให้ภิกษุทั้งหลายตามแวดล้อมตน ปรารถนาความเป็นใหญ่ในอาวาส และปรารถนาเครื่องบูชาจากชาวบ้าน ภิกษุพาลเกิดความดำริว่า “ขอให้คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้ง ๒ ฝ่าย จงเข้าใจว่า เราผู้เดียวทำกิจนี้ เราผู้เดียวพึงมีอำนาจในการงาน ไม่ว่ากิจการใหญ่หรือเล็ก” ความริษยา^{๕๓} และความถือตัว^{๕๔}

^{๕๑} ขนมน้แดง เป็นขนมน้แดง ซึ่งต้นตระกูลของจิตตคหบดีมีอาชีพทำขนมน้แดงขาย พระสุธรรมประสงค์จะว่ากระทบต้นตระกูลของจิตตคหบดี (วิ.จ. (ไทย) ๖/๓๓-๓๔/๖๕-๖๖).

^{๕๒} ปรารถนาการยกย่องที่ตนไม่มี หมายถึงไม่มีศรัทธา ต้องการให้คนชมว่ามีศรัทธา ทุกสิ่งต้องการให้คนชมว่ามีศีล (ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓/๕๐).

^{๕๓} ความริษยา ในที่นี้หมายถึงค้นหาที่เกิดในทวาร ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ (ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๔/๕๐).

^{๕๔} ความถือตัว หมายถึงมานะ ๕ อย่าง (๑) เป็นผู้เลืกกว่าเขา ถือตัวว่าเลืกกว่าเขา (๒) เป็นผู้เลืกกว่าเขา ถือตัวว่าเสมอเขา (๓) เป็นผู้เลืกกว่าเขา ถือตัวว่าค้อยกว่าเขา (๔) เป็นผู้เสมอเขา ถือตัวว่าเลืกกว่าเขา (๕) เป็นผู้

จึงเกิดพอกพูนขึ้น^{๔๕}

พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาเกี่ยวกับภิกษุผู้เป็นพาล อันได้แก่

๑) ภิกษุผู้เป็นพาล ปราศจากความขก่ยง สรรเสริญ เพราะเหตุที่เป็นผู้ไม่มีศรัทธา เป็นผู้ทุศีล เกียจคร้าน สติไม่ตั้งมั่น จิตไม่มั่นคง มีปัญญาทึบ ไม่เป็นผู้สิ้นอาสวะ

๒) เป็นผู้ปรารถนาให้ภิกษุทั้งหลายในวิหารแวดล้อมตนเพื่อถามปัญหาต่างๆ

๓) เป็นผู้ปรารถนาความเป็นใหญ่ในอาวาส

๔) เป็นผู้ปรารถนาการถวายปัจจัย ๔ จากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติของตน และไม่ปรารถนาให้ไปถวายภิกษุอื่นด้วย

๕) เป็นผู้ดำริว่า กิจการที่สำคัญ สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ในวิหาร เช่น อุโบสถ เป็นต้น สำเร็จได้เพราะความสามารถของตน

๖) เป็นผู้ดำริว่า หน้าที่การงานทั้งหลายทั้งปวง และข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ยาน พาหนะ มีด พรำ ขวาน หรือแม้แต่ผ้าปูอาสนะที่คลุห้สัถ์ หรือบรรพชิตต้องการจะต้องมาบอกกล่าวหรือปรึกษาตนเสียก่อน

ความอยากและความดำรินี้เมื่อเกิดกับภิกษุรูปใด วิปัสสนา มรรค และผลย่อมไม่เจริญแก่ภิกษุผู้เป็นพาลรูปนั้น แต่ต้นเหตุที่เกิดขึ้นในทวารทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และมานะ ๕ อย่างย่อมเจริญแก่ภิกษุผู้เป็นพาล เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงธรรมเทศนาจบลง ทรงทราบว่าทิวพระสุธรรมสิ้นแล้ว จึงทรงมอบภิกษุอนุทูต^{๔๖} รูปหนึ่งให้ไปกับพระสุธรรม และตรัสสอนด้วยพระพุทธพจน์ว่า สมณะไม่ควรมีมานะ และความริษยา สำคัญว่า วิหารของเรา อุบาสกของเรา อุบาสิกของเรา เมื่อกระทำดังนี้แล้วกิเลสย่อมเจริญขึ้น เป็นต้น พระสุธรรมได้ฟังพระพุทธโอวาทแล้วไปหาจิตตคหบดีพร้อมกับภิกษุอนุทูตนั้น ปลงอาบัติต่อหน้าคหบดี ขอให้อุบาสกยกโทษให้ คหบดียกโทษให้และกล่าวว่า หากโทษของเขามีอยู่ ก็ขอให้พระสุธรรมโปรดยกโทษให้

เสมอเขา ถือตัวว่าเสมอเขา (๖) เป็นผู้เสมอเขา ถือตัวว่าค้อยกว่าเขา (๗) เป็นผู้ค้อยกว่าเขา ถือตัวว่าเลิศกว่าเขา (๘) เป็นผู้ค้อยกว่าเขา ถือตัวว่าเสมอเขา (๙) เป็นผู้ค้อยกว่าเขา ถือตัวว่าค้อยกว่าเขา, (ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๗๔/๕๐).

^{๔๕} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๗๓-๗๔/๕๐.

^{๔๖} อนุทูต ทูตติดตาม ในพระวินัยหมายถึง พระภิกษุที่สงฆ์สมมุติให้เป็นตัวแทนสงฆ์ เดินทางร่วมไปกับพระภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงโทษด้วย ‘ปฏิสารณียกรรม’ ให้ไปขอขมาคฤห้สัถ์ ในกรณีที่พระภิกษุนั้นไม่อาจไปตามลำพัง อนุทูตจะทำหน้าที่ช่วยพูดกับคฤห้สัถ์นั้นเป็นส่วนตัว หรือในนามของสงฆ์เพื่อให้ตกลงรับขมา เมื่อตกลงกันแล้ว รับอาบัติที่ภิกษุนั้นแสดงต่อหน้าเขาแล้วจึงให้ขมา, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๓๐.

ด้วย ต่อจากนั้นท่านก็ได้อยู่ในอัมพวาภิราม และได้ประพาศิตี หายเยอหยัง ตั้งอยู่ในพระพุทโธ
วาท ได้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เวลาไม่นานก็ได้สำเร็จอรรหัตตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิตา^{๔๗}

ความคำริของพาลชนเช่นนี้คล้ายกันกับภิกษุพาลยอมปรารธนาการสรรเสริญ
ความยกย่องอันไม่สมควรเกิดมีแก่ตน ปรารธนาให้มีบริวารแวดล้อม คือ มีความเป็นใหญ่ใน
หมู่ภิกษุ ปรารธนาความยิ่งใหญ่ในอาวาส และการบูชาในถระกูลอื่น ภิกษุพาลคำริว่า
“ขอให้ภคหัตถ์และบรรพชิตทั้งสองพวกจงเข้าใจว่าสิ่งต่างๆ ที่ทำสำเร็จนั้นเป็นเพราะอาศัยเรา
ผู้เดียว กิจต่างๆ น้อยใหญ่จึงขึ้นอยู่กับเรา อยู่ในอำนาจของเรา” ด้วยอาการอย่างนี้ ตัณหา ริษยา
และมานะยอมเจริญขึ้นๆ เมื่อสภาวะเป็นเช่นนั้นปัญญาของเขาย่อมที่จะไม่พัฒนา
เปรียบเสมือนน้ำชาที่ล้นถ้วย ไม่สามารถเติมซารสเลิศลงไปได้อีกแล้ว สังสารวัฏฏ์ของเขาจะ
ยี่ดยาวออกไปไกลอีกไกลแสนไกล ตราบใจที่ยังไม่ยอมรับสภาพของความเป็นจริงนั้นๆ ได้

๒.๖ วิธีปฏิบัติเมื่อมีผู้กล่าวสรรเสริญ

พระพุทโธเจ้าตรัสสอน ภิกษุทั้งหลาย ถึงวิธีปฏิบัติตน เมื่อมีผู้กล่าวสรรเสริญว่า
ภิกษุทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวยกย่องเรา กล่าวยกย่องพระธรรมหรือกล่าว
ยกย่องพระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรทำความรื่นเรงจิตใจหรือกระหิ้มใจต่อคนพวกนั้น
ถ้าพวกเธอทำความรื่นเรงจิตใจ หรือกระหิ้มใจต่อพวกเขา พวกเธอที่จะประสบอันตราย
เพราะความรื่นเรงจิตใจนั้นได้เช่นกัน ค่ายยกย่องนั้น ถ้าเป็นเรื่องจริง พวกเธอควรยืนยัน
ให้เขารู้ชัดลงไปว่า ‘เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง ถูกต้อง มีอยู่ และปรากฏในพวกเรา’^{๔๘}

พระพุทโธเจ้าตรัสสอน ภิกษุทั้งหลาย ถึงวิธีปฏิบัติตน เมื่อมีผู้กล่าวนิทานว่า
ภิกษุทั้งหลาย ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวติเตียนเรา กล่าวติเตียนพระธรรมหรือกล่าว
ติเตียนพระสงฆ์ก็ตาม พวกเธอไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองขุ่นใจคนพวกนั้น ถ้าพวกเธอ
โกรธเคืองหรือไม่พอใจพวกเขา พวกเธอที่จะประสบอันตราย^{๔๙} เพราะความโกรธ
เคืองนั้นได้ อนึ่ง พวกเธอจะรู้ได้หรือว่าที่พวกเขาพูดนั้นถูกหรือผิด” กราบทูลว่า “รู้ไม่ได้
พระพุทโธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คำติเตียนนั้น ถ้าเป็นเรื่องไม่จริง พวกเธอควร
ชี้แจงให้เห็นชัดว่า ‘เรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่มีและไม่ปรากฏในพวกเรา’^{๕๐}

^{๔๗} วิ.จ. (ไทย) ๖/๓๓-๔๕/๖๕-๘๕.

^{๔๘} ที.ที. (ไทย) ๕/๕/๒-๓.

^{๔๙} อันตรายในที่นี้หมายถึง อุปสรรคต่อการบรรลุธรรมชั้นสูง (ที.ที. (ไทย) ๕/๕/๒-๓).

พระพุทธเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลายไม่ให้เริงรำดีใจไปกับผู้กล่าวขยอ เมื่อได้รับการขยอคำสรรเสริญ มีผู้กล่าวชม การยินดี ชื่อว่าปิติและโสมนัส ย่อมเป็นอันตรายได้ เพราะปิติเกิดพร้อมกับความโลภ ความโลภ ก็เป็นเช่นเดียวกับความโกรธ และหลงนั่นเอง เมื่อมีผู้กล่าวสรรเสริญ ขยอขยาก็ไม่ควรนิ่งเฉย ควรที่จะตอบยืนยันว่า คำที่พวกท่านพูดนั้น เป็นคำจริงเพราะเหตุนี้ เป็นความจริงเพราะเหตุนี้ แม้อุคถามว่า ท่านได้ปฐมฌาน หรือ เป็น พระอรหันต์หรือ ควรยืนยันเฉพาะแก่ภิกษุทั้งหลายที่เป็นสภาคันเท่านั้น ถ้าปฏิบัติเช่นนี้ได้ย่อมละเว้นจากความเป็นผู้ปรารถนาลามก และย่อมแสดงว่าพระศาสนาไม่ว่างเปล่า

๒.๖ สรุป

สรรเสริญ หมายถึง การนำเอาความคุณงามความดี หรือความสามารถดีเด่นของบุคคลหนึ่งมาเล่าให้อีกบุคคลหนึ่งฟัง โดยผู้นั้นอาจจะอยู่ในที่นั้นหรืออาจจะไม่ได้อยู่ในที่นั้น ด้วยสรรเสริญเป็นเจตนาของผู้สรรเสริญที่มุ่งประโยชน์ เช่น มุ่งให้ผู้ประพฤติตนประกอบคุณความดีรู้ว่า เป็น ไปเพื่อประกาศพรณาคณความดีของบุคคล ยกขึ้นมาเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้ฟังให้เป็นอนุทธานุภพ กล่าวคือ เป็นเจตนาที่มีประโยชน์ จากการพูดข้อดีงามของบุคคลอื่น เมื่อทราบเจตนาแล้ว จักได้ดำเนินตามเจตนาอันเป็นกุศลที่ตนมีอยู่ต่อไป ตนจักไม่เดิยวดยแล้ว ด้วยเหตุมีสัตบุรุษผู้มองเห็นซึ่งกุศลเจตนาของตนเป็นพยาน

องค์ประกอบของสรรเสริญ เกิดจาก ๓ องค์ประกอบ คือ บุคคลผู้สรรเสริญที่เกิดจากจิตคิดสรรเสริญ เป็นมโนกรรม หากบุคคลมีใจอันดีงามเมื่อเขาพูด ย่อมพูดเฉพาะแต่วิสุจริต เมื่อทำย่อมทำกายสุจริต และย่อมทำมโนสุจริต ในกุศลกรรมบถพระพุทธองค์ทรงสอนทรงชี้ให้นำบุคคลกระทำความดี บุคคลมีจิตใจดีงามมักจะพูดดี แล้วกระทำความดี และชี้ให้เห็นโทษของการทำความชั่ว หากบุคคลมีใจชั่วก็มักจะพูดชั่ว แล้วกระทำชั่ว เจตนาเป็นสำคัญในบุคคลผู้กล่าวสรรเสริญ มิใช่การสรรเสริญ หรือคำสรรเสริญนั้นเป็นความดีหรือความชั่ว

บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญ เมื่อได้รับการสรรเสริญแล้วประคองจิตไว้ด้วยเจตนาอันดี ในกรณีของเจตนา การกระทำและผลแห่งการกระทำนั้นดี ย่อมมีผลดี ดังในเรื่องโลกธรรม ๘ ปุณฺชนผู้ได้รับอิฏฐารมณฺ์ คือ ได้รับสรรเสริญ เป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ายินดี บางคนเมื่อได้รับการสรรเสริญเป็นลาภสักการะแล้วไม่สามารถควบคุมจิตใจของตนเองให้เป็นปกติ

ไว้ได้ อาทิ พระเทวทัตที่ถูกลากสักการะ ยศ สรรเสริญ สุข ที่ได้รับจากมหาชน และได้รับจากพระเจ้าอชาตศัตรู โดยไม่เข้าใจสภาพตามความเป็นจริง เป็นธรรมดาของโลก มีความปรารถนาอันลามก หวังจะเป็นพระศาสดาปกครองพระภิกษุทั้งหลายแทนพระพุทธเจ้า ตรงกันข้ามกับพระปุณณมันตานีบุตรที่ท่านเป็นผู้มักน้อย เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้สงัด เป็นผู้ไม่คลุกคลี ปรารถนาความเพียร เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ท่านจึงสามารถประคองจิตของตนมิให้ไหลไปตามกระแสแห่งการสรรเสริญ

ส่วนบุคคลผู้ฟังเขาสรรเสริญบุคคลอื่นแล้ว คล้อยตามความนั้น ใหม่ๆ ที่รับรู้ ยังไม่ครบถ้วน ไม่พิจารณาว่าเป็นเรื่องจริง หรือเท็จ พระพุทธองค์ตรัสถึงสาเหตุที่ทำให้บุคคลสรรเสริญพระองค์ใน ๒ เรื่องให้ภิกษุสงฆ์ฟังว่า มาจากประการแรก พระพุทธองค์ทรงเว้นจากศีล ๓ ชั้น (จูฬศีล มัชฌิมศีล มหาศีล)

ประโยชน์จากการสรรเสริญ นำไปสู่การพัฒนาตน พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมของสัตบุรุษ เปรียบเทียบกับอสัตบุรุษโดยทรงยกคุณสมบัติขึ้นเปรียบเทียบ การสรรเสริญนำไปสู่การแก้ปัญหาซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของโลก เราจะหลีกเลี่ยงไปไม่พ้น เรื่องสรรเสริญกับนินทานี้มีมานานแล้วไม่ใช่เพิ่งเกิดขึ้นหรือมีขึ้นในปัจจุบัน การสรรเสริญของคนพาลไม่เป็นผลไม่ควรยึดถือ บัณฑิตทั้งหลายใคร่ครวญแล้ว ทราบชัดแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคล โดยเฉพาะภิกษุ เพราะความที่ท่านเป็นผู้เคร่งในสิกขาบท ประกอบด้วยปัญญา รุ่งเรืองในธรรมอันเป็นโลกียะและโลกุตระ และด้วยปาริสุทธิศีล ๔ ผู้เป็นบัณฑิตย่อมชมเชย สรรเสริญภิกษุนั้น

การสรรเสริญเป็นแรงกระตุ้นให้ทำความดี ในกุศลกรรมบถ ทางแห่งกรรมดี อันเป็นเหตุนำพาวุญกุศลให้เจริญยิ่งขึ้น ไป นำไปสู่สุคติ ซึ่งตรงกันข้ามอกุศลกรรมบถ

โทษจากการสรรเสริญในครั้งพุทธกาลนั้น เป็นเหตุทำให้เกิดมิจฉาทิฎฐิ ทำให้เกิดความอิจฉา นินทา ตีเตียนผู้อื่นทำให้เกิดเป็นเรื่องเสียหายที่ไม่สมควร และทำให้เกิดต้นหาความทะยานอยาก พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุพาลย่อมปรารถนาการสรรเสริญ ความยกย่องอันไม่มีในตน

บทที่ ๓

บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

สังคมสงฆ์ในครั้งพุทธกาลเป็นสังคมที่มีพระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นเป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติธรรม พระพุทธองค์ดำรัสว่า ผู้มาจากวรรณะต่างๆ เมื่อประพฤติปฏิบัติในธรรมสามารถบรรลุได้ทุกคน ทรงเปรียบพระวินัยเหมือนมหาสมุทรเป็นที่รองรับแม่น้ำสายต่างๆ เมื่อมีพุทธบริษัทจำนวนมากขึ้น คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ก็ย่อมแพร่หลายออกไปทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ก็เพิ่มมากขึ้นไปด้วยเช่นเดียวกัน^๑

๓.๑ การสรรเสริญในพระพุทธศาสนา

ตลอดระยะเวลาแห่งพระชนมชีพของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงประกาศคำสอน มีบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกวรรณะ อุทิศตนมาสู่พระธรรมวินัยที่เป็นสายกลาง เมื่อปฏิบัติแล้วย่อมได้ผลไม่จำกัดเวลา ผู้ที่เข้าสู่ธรรมวินัย เรียกว่าพุทธบริษัท มี ๔ ประเภท ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ท่านเหล่านี้มีบทบาทที่สำคัญในการประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงฝากพระธรรมวินัยไว้กับบริษัท ๔ ดังมีพระพุทธดำรัสว่า เมื่อตถาคตปรินิพพาน ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยยังมีความเคารพ ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในกันและกัน นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตถธรรมตั้งมั่นอยู่นาน^๒

บริษัท ๔ ดังกล่าวโดยเทศมี ๒ ได้แก่ ภิกษุกับอุบาสก เป็นฝ่ายบุรุษ ภิกษุณีกับอุบาสิกา เป็นฝ่ายสตรี กล่าวโดยสถานะทางสังคมมี ๒ ได้แก่ ฝ่ายบรรพชิต คือนักบวช ได้แก่ ภิกษุ และฝ่ายคฤหัสถ์ คือผู้ครองเรือน ได้แก่ อุบาสกและอุบาสิกา พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นสังฆบิดรทรงเป็นประธานฝ่ายภิกษุ ซึ่งเป็นสังคมที่พระพุทธองค์ทรงจัดตั้งขึ้นเพื่อรับบุคคลทุกหมู่เหล่าเข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรม ในการประพฤติปฏิบัติของพุทธบริษัท ไม่ทรงให้ความสำคัญต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว ทรงเป็นวิภังชวาที คือ ตรัสแยกแยะ ไม่ทรงสรรเสริญความปฏิบัติผิดของ

^๑ พระมหาสังเวช ฐมฺมเนติโก (เนตรนิมิต), *ภิกษุณีกับการบรรลุพระอรหัตผล*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประติพัทธ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓.

^๒ อ.จ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๑/๒๓๓.

บุคคล ๒ จำพวก คือฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ หากปฏิบัติชอบแล้วย่อมยังกุศลธรรมที่นำออกจากทุกข์ให้สำเร็จได้ เพราะการปฏิบัติชอบเป็นเหตุ^๓ ในด้านที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ตรีสว่า

คฤหัสถ์และบรรพชิต ต้องพึ่งพากันทางอามิสและธรรม พรหมณ์และคฤหบดี เป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอ บำรุงเธอด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และกิลานปัจจัย เกียรติบริวาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมาก (ตอบแทน) แก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น เธอจงแสดงธรรมอันงามเบื้องต้น ท่ามกลางและเบื้องปลาย ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งความหมายและอักษรวิธี อันบริสุทธิ์และบริบูรณ์ทุกประการ แก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น^๔

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสรรเสริญพุทธบริษัท ๔ ประเภท ได้แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาसก อุบาสิกา เพื่อเป็นแบบอย่างของอนุชน ดังพุทธพจน์ที่ว่า

สารีบุตร และ โมคคัลลานะเป็นตราฐ เป็นมาตรฐานของภิกษุ ผู้เป็นสาวกของเรา
 เขมา และอุบลวรรณา เป็นตราฐ เป็นมาตรฐานของภิกษุณี ผู้เป็นสาวิกของเรา
 จิตตคฤหบดี และหัตถกอุบาสก ชาวเมืองอาฬวี เป็นตราฐ เป็นมาตรฐานของอุบาสก
 ผู้เป็นสาวกของเรา.อุบาสิกาขุชุตตราและเวฬุกันณุกินีนั้นทมารดา เป็นตราฐเป็นมาตรฐาน
 ของอุบาสิกาผู้เป็นสาวิกของเรา^๕

พระพุทธเจ้าตรัสว่า คนพาลผู้เป็นอสังคบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการคือ

๑. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง พุคสรรเสริญคนที่ควรติเตียน
๒. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง พุคติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ

ส่วนบัณฑิตผู้เยียบแหลมเป็นสังคบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ คือ

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว พุคติเตียนคนที่ควรติเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว พุคสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ^๖

ดังนั้นการสรรเสริญในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญในพุทธบริษัท ๔ ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ หรือของบุคคล ๒ จำพวก คือฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๓๖/๔๕๔.

^๔ ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๓๒๕-๓๒๖.

^๕ ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๗๒-๑๗๓/๒๒๔-๒๒๕, อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๓๑-๑๓๔/๑๑๘.

^๖ อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๓๕/๑๑๗.

หากปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมยังกุศลธรรมที่นำออกจากทุกข์ให้สำเร็จได้ ในด้านที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันนั้น คฤหัสถ์และบรรพชิต ต้องพึ่งพากันทางอามิสและธรรม

๓.๒ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสมัยพุทธกาล

พระพุทธเจ้าได้ทรงปกครองพระสงฆ์สาวกด้วยวิधिแห่งพุทธ เพื่อให้ไปแนะนำประชาชนชาวชมพูทวีป โดยไม่มียึดถือวาระแบบสังคัมชมพูทวีปดั้งเดิม ดังพระพุทธดำรัสก่อนที่จะส่งพระสาวกชุดแรกออกไปประกาศพระศาสนาว่า

“จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมฺปายฯ”

แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่กุลแก่พหูชน เพื่อความสุขแก่พหูชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกฯ

โดยพระพุทธองค์ทรงยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง ป້องปรามผู้ที่ควรป້องปราม ดังจะเห็นได้จากทรงยกย่องพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวก ฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา และทรงตั้งพระเถระทั้งหลายไว้ในฐานะเอตทัคคะ กล่าวคือ ทรงยกย่องพระพุทธสาวกว่ามีความเป็นเลิศในด้านต่างๆ มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อให้เป็นกำลังในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยวิธีการแสดงปาฏิหาริย์ ๓ ประการ^๓ ได้แก่

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ (แสดงฤทธิ์)

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ (การท่ายใจ)

๓. อนุศาสนีปาฏิหาริย์ (การสอนให้เห็นจริง)^๔

พระพุทธองค์จึงทรงประกาศตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะแก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นผลให้การเผยแผ่พระศาสนาเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง

๓.๒.๑ เอตทัคคะ

เอตทัคคะ (อ่านว่า เอตะ ทักคะ) แปลว่า ผู้เป็นเลิศในทางนั้น หมายความว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษสูงกว่าผู้อื่น เป็นตำแหน่งพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระสาวกผู้มีความเป็นเลิศ โดยทรงพิจารณาถึงคุณธรรมหรือความรู้ความสามารถเฉพาะตัวที่

^๓ช.ป. (ไทย) ๓๑/๔๘๓/๖๑๐.

^๔จำเนียร ทรงฤกษ์, ชีวประวัติพุทธสาวก ประวัติพระอัครริยะมหาเถระเมื่อครั้งพุทธกาล เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒).

ยอดเยี่ยมกว่าสาวกองค์อื่นๆ เช่น ทรงยกย่องพระสารีบุตรให้เป็นเอตทัคคะทางด้านผู้มีปัญญา ทรงยกย่องพระมหาโมคคัลลานะให้เป็นเอตทัคคะทางด้านผู้มีฤทธิ์

ตำแหน่งเอตทัคคะนี้ ย่อมได้โดยเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. โดยเหตุเกิดเรื่อง (อัตถูปปัตติโต) คือ ได้แสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏ โดยสอดคล้องในเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้นๆ ที่เกิดขึ้น

๒. โดยการมาก่อน (อาคมันโต) คือ ได้สร้างบุญสะสมในด้านนั้นมาตั้งแต่อดีตชาติ พร้อมทั้งได้ตั้งจิตปรารถนา เพื่อบรรลุได้ตำแหน่งเอตทัคคะนี้ด้วย

๓. โดยเป็นผู้ชำนาญชำนาญ (จินณวสิโต) คือ ได้เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องนั้นๆ เป็นพิเศษ

๔. โดยเป็นผู้ยิ่งด้วยคุณ (คุณาติเรกโต) คือ มีความสามารถในเรื่องที่ทำให้ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะเหนือกว่าผู้อื่นที่มีความสามารถอย่างเดียวกัน

เอตทัคคะบริษัท ๔ ผู้เป็นเลิศในด้านต่างๆ คือ ภิกษุเอตทัคคะ ภิกษุณีเอตทัคคะ อุบาสกเอตทัคคะ และอุบาสิกาเอตทัคคะนั้น พระเถระบางรูปได้ตำแหน่งเอตทัคคะด้วยเหตุอย่างเดียว บางรูปได้ด้วยเหตุ ๒ อย่าง บางรูปได้ด้วยเหตุ ๓ อย่าง บางรูปได้ด้วยเหตุ ๔ อย่าง เหมือนท่านพระสารีบุตรเถระ และพระมหาโมคคัลลานเถระเป็นต้น^๕

พระพุทธเจ้าผู้แก่วัยกล้า ทรงแสดงธรรมที่ประเสริฐ ทรงช่วยมนุษย์และเทวดาให้ข้าม (สงสารวัฏ) ทรงประกาศธรรมจักรในท่ามกลางบริษัท ตรัสสรรเสริญคุณเป็นอันมาก แล้วตั้งพระสาวกผู้เลิศกว่าภิกษุผู้มีปฏิภาณ ที่ชาวโลกยกย่องว่าเป็นคนดีนั้นไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ^๖

๓.๒.๒ ภิกษุเอตทัคคะ ๔๑ รูป

พระเถระผู้เป็นเอตทัคคะ พระเถระ^๗ แปลว่า พระผู้ใหญ่ที่เป็นเพศชาย ตามพระวินัย กำหนดว่ามีพรรษาตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไป ได้แก่

๑) พระอัญญาโกณฑัญญเถระ เอตทัคคะด้านรัตติกัญญ

^๕ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘,ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, หน้า ๑๔๒๑.

^๖ ดูรายละเอียดใน อภ. เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๘๕/๒๕.

^๗ ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๐๔/๓๐๓.

^๘ ในที่นี้หมายถึงพระเถระผู้เป็นพระเอตทัคคะจำนวน ๔๑ รูป, (ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/-/[๕๓]).

พระเถระเป็นพระมหาสาวกผู้เป็นปฐมสาวกของพระพุทธเจ้าเป็นรูปแรกในคณะพระปัญจวัคคีย์ เป็นบุตรพราหมณ์มหาศาล เกิดที่หมู่บ้านโทณวัตถุ ไม่ไกลจากกรุงกบิลพัสดุ์ เดิมชื่อ โกณฑัญญะ เป็นพราหมณ์หนุ่มที่สุดในบรรดาพราหมณ์ ๘ คน ผู้ทำนายลักษณะของพระสิทธัตถกุมาร เป็นผู้เดียวที่ทำนายว่าพระกุมารจะทรงออกบวชบวช ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน มีคติเป็นอย่างเดียว ต่อมาท่านออกบวชตามเสด็จพระสิทธัตถะ ขณะบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นหัวหน้าพระปัญจวัคคีย์ นำคณะหลีกหนีไปเมื่อพระมหากบิลพัสดุ์ บำเพ็ญทุกรกิริยาแล้วเสวยพระกระยาหาร ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วเสด็จไปโปรดท่านสดับปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแล้วได้ดวงตาเห็นธรรม ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นปฐมสาวกของพระพุทธเจ้า โกณฑัญญะจึงได้ชื่ออัญญาโกณฑัญญะ เพราะเมื่อฟังปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้าและได้ธรรมจักกั พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานว่า

“อัญญาสิ วต โภ โกณฑัญโญ ฯ” แปลว่า โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอฯ

คำว่า อัญญา จึงได้มารวมในชื่อของท่าน ต่อมาท่านได้ฟังอนัตตลักขณสูตร ได้รับการยกย่องให้เป็นเอกตักคะทางรัตตัญญู (รู้ราตรีนาน คือบวชนาน รู้เห็นเหตุการณ์มากมาแต่ต้น) ท่านทูลลาพระพุทธเจ้าไปอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกนิ ในป่าจันทวัน แคนหิมพานต์ อยู่ ณ ที่นั้น ๑๒ ปี จึงปรินิพพานก่อนพุทธปรินิพพาน^{๑๑}

๒) พระอรุเวลกัสสปเถระ เอกตักคะด้านมีบริวารมาก

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่งที่เคยเป็นนักบวชประเภทชฎิล นับถือลัทธินูชาไฟ ถือตัวว่าเป็นพระอรหันต์ สร้างอาศรมสั่งสอนลัทธิของตนอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอรุเวลา เพราะเป็นชาวกัสสปโคตรและอยู่ ณ ตำบลอรุเวลา จึงได้ชื่อว่า อรุเวลกัสสปะ ท่านเป็นคณาจารย์ใหญ่ ที่ชาวราชคฤห์นับถือมาก มีน้องชายสองคน คนหนึ่งชื่อนทีกัสสป อีกคนหนึ่งชื่อยากัสสป ล้วนเป็นหัวหน้าชฎิลตั้งอาศรมอยู่ติดกันไปบนฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ไม่ห่างไกลจากอาศรมของพี่ชายใหญ่ ต่อมาพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาทรมานอรุเวลกัสสปะด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ จนชฎิลใหญ่กลายเป็นพศ ยอมมอบตัวเป็นพุทธสาวกขอบรรพชา ทำให้ชฎิลพี่น้องทั้งสองพร้อมด้วยบริวารออกบวชตามด้วยทั้งหมด ครั้นบวชแล้วได้ฟังพระธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรจากพระพุทธเจ้าจึงได้สำเร็จพระอรหันต์ ทั้งสามพี่น้องพร้อมด้วย

^{๑๑}ดูรายละเอียดใน ชุ.อป. (ไทย) ๓๒/๔๕๖-๖๑๒/๕๑-๕๓/, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕๖-๓๕๗..

บริวารทั้งหมดรวมหนึ่งพันองค์ พระอรุณเวลกัสสปะได้รับการยกย่องให้เป็นเอตทัคคะทางมี
บริษัทยิ่งใหญ่ คือ มีบริวารมาก^{๑๔}

๓) พระสารีบุตรเถระ เอตทัคคะด้านเลิศด้วยปัญญา

พระเถระเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า เกิดที่หมู่บ้านนาลกะ (บาง
แห่งเรียกนาลันทะ) ไม่ไกลจากเมืองราชคฤห์ เป็นบุตรแห่งตระกูลหัวหน้าหมู่บ้านนั้น บิดาชื่อ
วังคันตพราหมณ์ มารดาชื่อสารี จึงได้นามว่าสารีบุตร เมื่อเยาว์วัยเรียกว่าอุปติสสะ มีเพื่อน
สนิทชื่อ โกลิตะ ซึ่งต่อมาคือพระมหาโมคคัลลานะ มีน้องชาย ๓ คน ชื่อ จุนทะ อุปเสนะ
และเรวตะ น้องหญิง ๓ คน ชื่อจาลา อุปจาลา และสีสุปจาลา ซึ่งต่อมาได้บวชในพระธรรม
วินัยทั้งหมด เมื่ออุปติสสะและโกลิตะจะบวชนั้น ทั้งสองคน ไปเที่ยวคูดมหรสพที่ยอดเขา
ด้วยกัน คราวหนึ่งไปดูแล้วเกิดสลดใจ คิดจะออกแสวงหาโมกขธรรม และต่อมาได้ไปบวชอยู่
ในสำนักของสังยุตติปริพาชก แต่ก็ไม่บรรลุจุดมุ่งหมาย วันหนึ่งอุปติสสปริพาชกพบกับ
พระอัสสชิเถระขณะท่านบิณฑบาต เกิดความเลื่อมใสติดตามไปเพื่อสนทนา และขอถามหลัก
คำสอน ได้ฟังความย่อเพียงคาถาเดียวก็ได้ดวงตาเห็นธรรม กลับไปบอกข่าวแก่โกลิตะแล้วพา
กันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า มีปริพาชกที่เป็นศิษย์ตามไปด้วยถึง ๒๕๐ คน โดยได้รับเอหิภิกขุ
อุปสมบททั้งหมดที่เวฬุวัน เมื่อบวชแล้วได้ ๑๕ วัน พระสารีบุตรได้ฟังพระธรรมเทศนา
เวทนาปริคคหสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ที่ถมนขปริพาชก ณ ถ้าสุกรขาดา เขาคิชฌกูฏ
จึงได้บรรลุพระอรหันต์ ได้รับการยกย่องให้เป็นเอตทัคคะทางมีปัญญามากและเป็นอัครสาวก
ฝ่ายขวา เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนา และได้รับการยกย่องให้เป็นพระธรรม
เสนาบดี คำสอนของท่านปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นอันมาก เช่น สังคีตสูตรและทสุตตร
สูตร ที่เป็นแบบอย่างแห่งการสังคายนา ท่านปรินิพพานก่อนพระพุทธเจ้าไม่กี่เดือน เมื่อจวน
จะปรินิพพาน ท่านเดินทางไปโปรดมารดาของท่านซึ่งยังเป็นมิถิลาทัญญูให้มารดาได้เป็นพระ
โสดาบันแล้ว จึงปรินิพพานที่บ้านเกิด ด้วยปักขันทิกาพาธ หลังจากปลงศพแล้วพระจุนทะ
น้องชายของท่านนำอัฐิธาตุไปถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสให้ก่อสร้างบรรจุอัฐิธาตุ
ของท่านไว้ ณ พระเชตะวัน เมืองสาวัตถี (อรรถกถาว่า ท่านปรินิพพานในวันเพ็ญเดือน ๑๒ จึง
เท่ากับ ๖ เดือน ก่อนพุทธปรินิพพาน)^{๑๕}

^{๑๔} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๒๕๑-๓๕๕/๒๗๒-๒๗๘, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๕-๔๓๖.

^{๑๕} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑๔๑-๓๗๔/๒๖-๕๘, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).

๔) พระมหาโมคคัลลานเถระ เอตทัคคะด้านมฤตยู

พระเถระเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า เกิดที่หมู่บ้านโกธิตคาม ไม่ไกลจากเมืองราชคฤห์ เป็นบุตรของพราหมณ์นายบ้านแห่งนั้น มารดาชื่อนางโมคคัลลิตพราหมณี เดิมชื่อโกธิตะ ตามชื่อหมู่บ้านซึ่งบิดาของตนเป็นใหญ่ ต่อมาเรียกโมคคัลลานะ เพราะเป็นบุตรของนางพราหมณีโมคคัลลิต ได้เป็นสหayaกับอุปติสสะ (คือพระสารีบุตร) มาแต่เด็ก ต่อมาทั้งสองได้ออกบวชเป็นปริพาชกในสำนักของสญชัยปริพาชก จนกระทั่งอุปติสสะได้พบพระอัสสชิ สหายทั้งสองจึงได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้า และขอบวชในพระธรรมวินัย เมื่อบวชแล้วได้ ๗ วัน โกธิตะซึ่งบัดนี้เรียกว่ามหาโมคคัลลานะจึงได้บรรลุพระอรหัตผล ได้รับการยกย่องให้เป็นเอตทัคคะทางมฤตยูมาก ในตอนปลายพุทธกาลท่านถูกพวกโจรซึ่งได้รับจ้างจากพวกเดียรถีย์ลอบสังหารด้วยการทุบตีจนร่างแตก พระพุทธเจ้าโปรดให้ก่อสร้างพระสถูปบรรจุอัฐิธาตุของท่านไว้ ณ พระเชตะวันวิหาร คู่กับสถูปพระสารีบุตร^{๖๖}

๕) พระปุลณมณฺฑานีบุตรเถระ เอตทัคคะด้านธรรมกถึก

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง ได้ชื่อนี้เพราะเดิมชื่อปุลณะ เป็นบุตรของนางมณฺฑานี ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลในหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อโทณวัตถุ ไม่ไกลจากเมืองกบิลพัสดุ์ เป็นหลานของพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้บรรพชาเมื่อพระเถระผู้เป็นลุงเดินทางมาเมืองกบิลพัสดุ์ บวชแล้วไม่นานจึงบรรลุพระอรหัตผล เป็นผู้ปฏิบัติตนตามหลักกถาวัตถุ ๑๐ และสอนศิษย์ของตนให้ปฏิบัติเช่นนั้นด้วย ท่านได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในบรรดาพระธรรมกถึก หลักธรรมเรื่องวิสุทฺธิ ๗ ก็เป็นภายิตของท่าน^{๖๗}

๖) พระกาฬุทายีเถระ เอตทัคคะด้านนำตระกูลให้เลื่อมใส

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เดิมชื่อ กาฬุทายี เป็นอำมาตย์ของพระเจ้าสุทโธทนะ เป็นสหayaและเป็นพระสหายสนิทของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะส่งไปทูลเชิญพระพุทธเจ้าเพื่อเสด็จมากรุงกบิลพัสดุ์ กาฬุทายีได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่กรุงราชคฤห์ได้ฟังพระธรรมเทศนา จึงได้บรรลุพระอรหัตผล อุปสมบทเป็นภิกษุแล้ว ทูลเชิญ

^{๖๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๗๕-๓๘๗/๕๕-๖๑, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๒.

^{๖๗} ดูรายละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๔๓๔-๔๔๐/๖๗-๖๘, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์ จึงได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในด้านนำตระกูลให้เลื่อมใส^{๑๘}

๓) พระนันทเถระ เอตทัคคะด้านสำรวมอินทรีย์ ๖

พระนันทเถระเป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้าแต่ต่างมารดา คือประสูติจากพระนางมหาปชาโคตมี ได้ออกบวชในวันมงคลสมรสกับนางชนปทกัลยาณี เบื้องแรกประพฤติพรหมจรรย์ด้วยความจำใจ แต่ต่อมาพระพุทธเจ้าทรงสอนด้วยอุบาย จนพระนันทะเปลี่ยนใจมาตั้งใจปฏิบัติธรรม และในที่สุดจึงได้บรรลุพระอรหัตผล ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในบรรดาภิกษุผู้สำรวมอินทรีย์ พระนันทะมีรูปพรรณสัณฐานคล้ายพระพุทธเจ้า แต่ต่ำกว่าพระพุทธเจ้า ๔ นิ้ว^{๑๙}

๔) พระราหุลเถระ เอตทัคคะด้านใคร่ในการศึกษา

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อที่คราวพระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ได้เข้าเฝ้าทูลขอทนายทสมบัติตามคำแนะนำของพระมารดา พระพุทธเจ้าจะประทานอริยทรัพย์ จึงให้พระสารีบุตรบวชเป็นสามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาได้อุปสมบทเป็นภิกษุ ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในทางเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา อรรถกถาอธิบายว่าพระราหุลปรินิพพานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ก่อนพุทธปรินิพพานและก่อนการปรินิพพานของพระสารีบุตร^{๒๐}

๕) พระอุบาลีเถระ เอตทัคคะด้านทรงพระวินัย

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เดิมเป็นกัลบกของเจ้าศากยะ ได้ออกบวชที่อนุปิยอัมวัน พร้อมกับพระอานนท์ และพระอนุรุทธะ มีอุปัชฌาย์ชื่อพระกัปปิตกะ ครั้นบวชแล้วเรียนกรรมฐานจะไปอยู่ป่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต ท่านจึงเล่าเรียนและเจริญวิปัสสนาไม่ช้าก็สำเร็จพระอรหัตผล เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเชี่ยวชาญในพระวินัยมาก ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในทางภิกษุผู้ทรงพระวินัย (วินัยธร) พระอุบาลีเป็นกำลังสำคัญในคราวปฐมสังคายนา คือ เป็นผู้วิสันนาพระวินัย^{๒๑}

^{๑๘} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๔๘-๖๓/๑๕๖-๑๕๘, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

^{๑๙} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๗-๓๔/๑๐๖-๑๐๗.

^{๒๐} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๖๘-๘๕/๑๑๒-๑๑๔.

^{๒๑} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๔๔๑-๕๕๕/๖๘-๘๑.

๑๐) พระภักทียเถระ (ศากยราช) เอตทัคคะด้านเกิดในตระกูลสูง

พระเถระ เป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง ที่เป็นกษัตริย์ศากยวงศ์ เป็นโอรสของ พระนางกาฬิโคธา ซึ่งเป็นเจ้าหญิงศากยราชเทวี สละราชสมบัติที่มาถึงตามวาระแล้วออก บวชพร้อมกับพระอนุรุทธะท่านบวชได้ไม่นาน บำเพ็ญวิปัสสนาจนได้บรรลุอภิญา ๖ สมทานชุดงค์ ๑๓ ประการ ได้บรรลุอรหัตผล เป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่งใน ๘๐ องค์^{๒๒}

๑๑) พระอนุรุทธเถระ เอตทัคคะด้านมีทิพยจักขุญาณ

พระอนุรุทธเถระเป็นเจ้าชายในศากยวงศ์ เป็นพระโอรสของพระเจ้าอมิตทนะ และเป็นพระอนุชาของเจ้ามหานามะ ภายหลังออกบวชพร้อมกับเจ้าชายอนันท์ เรียนกรรมฐานใน สำนักของพระสารีบุตร ได้บรรลุอรหัตผลที่ป่าปาจิณวังสทายวัน ในแคว้นเจติ ได้รับการยกย่องว่า เป็นเอตทัคคะในทางทิพยจักขุญาณ^{๒๓}

๑๒) พระอานนทเถระ เอตทัคคะด้านพหูสูต มีสติ มีคต มีจิตติ และพุทธรูปัญญา

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง ที่เป็นเจ้าชายในศากยวงศ์ เป็นพระโอรสของ พระเจ้าสุกโกทนะ ซึ่งเป็นพระเจ้าอาของเจ้าชายสิทธัตถะ ท่านออกบวชในพระพุทธศาสนาพร้อมกับเจ้าชายอนุรุทธะและอุบาลีอนุชาของเจ้ามหานามะ และได้รับเลือกเป็นพุทธรูปัญญา ได้รับการ ยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในหลายด้าน คือเป็นพหูสูต มีสติ มีคต มีจิตติ และเป็นอุปัฏฐากได้บรรลุ อรหัตผลหลังจากพุทธปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน เป็นกำลังสำคัญในคราวปฐมสังคายนา คือ เป็นผู้ วิสัชนาพระสูตรและพระอภิธรรม ท่านมีอายุ ๑๒๐ ปี จึงปรินิพพานในอากาศ เหนือแม่น้ำ โรหิณี ซึ่งเป็นเส้นกั้นแดนระหว่างแคว้นของพระญาติสองฝ่าย คือ ศากยะและโกถิยะ^{๒๔}

๑๓) พระโมฆราชเถระ เอตทัคคะด้านทรงจีวรเศร้าหมอง

โมฆราชมาณพท่านเป็นศิษย์คนหนึ่งในจำนวน ๑๖ คน ของพราหมณ์พาวรี ที่ไป ทูลถามปัญหาแก่พระพุทธเจ้าที่ป่าสามเจติย์ ได้บรรลุพระอรหัตผลแล้วอุปสมบทเป็นพระ มหาสาวกองค์หนึ่ง ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางทรงจีวรเศร้าหมอง^{๒๕}

^{๒๒} คุรยละเอียดใน พ.อ. (ไทย) ๒๕/๒๐/๒๐๖.

^{๒๓} คุรยละเอียดใน พ.อ.ป. (ไทย) ๓๓/๔๓๑-๔๓๓/๖๕-๖๖.

^{๒๔} คุรยละเอียดใน พ.อ.ป. (ไทย) ๓๒/๖๔๔-๖๖๓/๕๘-๑๐๐ .

^{๒๕} คุรยละเอียดใน พ.อ.ป. (ไทย) ๓๒/๖๔-๘๓/๑๕๘-๑๖๐.

๑๔) พระปณิโถถการทวาทเถระ เอตทัคคะด้านบันลือสีหนาท

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นบุตรพราหมณ์มหาศาลการทวาทโคตร ในพระนครราชคฤห์ เรียนจบไตรเพท ออกบวชในพระพุทธศาสนา ได้บรรลุพระอรหัตผล เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยสติ สมาธิ ปัญญา มักเปล่งวาจาว่า “ผู้ใดมีความสงสัยเรื่องมรรคก็ดี ผลก็ดี ขอผู้นั้นจงถามข้าพเจ้าเถิด” ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางบันลือสีหนาท^{๒๖}

๑๕) พระมหากัจจายนเถระ เอตทัคคะด้านอธิบายเนื้อความย่อให้พิสดาร

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในกัจจายนโคตรที่นครอุชเชนี เป็นบุตรปุโรหิตแห่งแคว้นอวันตี เรียนจบไตรเพทแล้ว ได้เป็นปุโรหิตแทนบิดา พระเจ้าจันตปัชโชติ ตรัสสั่งให้นำพระพุทธเจ้าเสด็จมาสู่กรุงอุชเชนี จึงเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว บรรลุพระอรหัตผลจึงออกบวช ได้อัญเชิญเสด็จพระพุทธเจ้าสู่แคว้นอวันตี พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้ท่านเดินทางไปเอง ท่านเดินทางไปกรุงอุชเชนี ประกาศธรรมยังพระเจ้าจันตปัชโชติและชาวเมืองทั้งหมดให้เลื่อมใสในพระศาสนาแล้วจึงกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ท่านมีรูปร่างสวยงาม ผิวพรรณดั่งทองคำ บุตรเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ โสเรยยะเห็นแล้วเกิดมีอกุศลจิตต่อท่านว่าให้ได้ของท่านเป็นภรรยา หรือให้ภรรยาตนมีผิวพรรณงามอย่างท่าน อกุศลจิตนั้น เพศของโสเรยยะกลายเป็นหญิง นางสาวโสเรยยะได้แต่งงานและมีบุตร ต่อมาได้พบและขอขมาต่อท่าน เพศจึงกลับเป็นชายตามเดิม โสเรยยะขอบวชในสำนักของท่านได้บรรลุธรรม เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง^{๒๗}

๑๖) พระทีวลีเถระ เอตทัคคะด้านมีลาภมาก

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นพระโอรสของพระนางสุปวาสา ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงโกถิยะ ปรากฏว่าตั้งแต่ท่านปฏิสนธิในครรภ์เกิดลาภสักการะแก่พระมารดาเป็นอันมาก ตามตำนานว่าอยู่ในครรภ์ถึง ๗ ปี พระมารดาเจ็บพระครรภ์ถึง ๗ วัน ครั้นประสูติแล้วก็ทำกิจกรรมต่างๆ ได้ ต่อมาได้บวชในสำนักของพระสารีบุตร ในวันที่บวช เวลาปลงผม พอมืด โคนตัดกลุ่มผมครั้งที่ ๑ ได้บรรลุโสดาปัตติผล ครั้งที่ ๒ ได้บรรลุสกทาคามีผล ครั้งที่ ๓ ได้บรรลุอนาคามีผล พอปลงผมเสร็จได้บรรลุพระอรหัตผล ท่านสมบูรณ์ด้วยปัจจัยลาภและทำให้ลาภเกิดแก่ภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก^{๒๘}

^{๒๖} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๖๑๓-๖๒๓/๕๓-๕๕.

^{๒๗} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑-๒๓/๒๓๓-๒๔๑.

^{๒๘} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๕๔-๕๕/๒๕๖-๓๐๒.

๑๗) พระโศณกุฎิกัณณเถระ เอตทัคคะด้านมีวาจาไพเราะ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เดิมเป็นบุตรของอุบาสิกาชื่อนอกาฬี ซึ่งเป็นพระโศดาบัน เกิดที่บ้านเดิมของมารดาในเมืองราชคฤห์ แล้วกลับไปอยู่ในตระกูลบิดาที่แคว้นอวันตี ทักขิณาท พระมหากัจจายนะให้บรรพชาเป็นสามเณร รออีก ๓ ปี จึงหาภิกษุได้ครบ ๑๐ รูปแล้วจึงอุปสมบทเป็นภิกษุ ไม่นานได้สำเร็จพระอรหัตผล ต่อมาเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองสาวัตถี จึงนำความที่พระอุปัชฌาย์สั่งมาราบทูลขอพุทธานุญาต ทำให้เกิดมีพระพุทธานุญาตพิเศษสำหรับปัจฉินตชนบท^{๒๕}

๑๘) พระมหากัสสปเถระ เอตทัคคะด้านธุดงค์

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดที่หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อมหาตีตตะ แคว้นมคธ เป็นบุตรของกปิล มีชื่อเดิมว่า ปิปลิมาณพ ได้สมรสกับนางภัททกาปิลานีตามความประสงค์มารดาบิดา แต่ไม่มีความยินดีในชีวิตครองเรือน ทั้งสามีภรรยาสะละเรือนุ่งห่มผ้า กาสาวะออกบวชกันเอง เดินทางออกจากบ้านแล้วแยกกันที่ทางสองแพร่ง ปิปลิมาณพได้พบกับพระพุทธเจ้าที่พหุบุตรกนิโครธ ระหว่างเมืองราชคฤห์กับเมืองนาลันทา ได้อุปสมบทด้วยโอวาท ๓ ข้อ และได้ถวายผ้าสังฆาฏิของตนแลกกับจีวรเก่าของพระพุทธเจ้าแล้วสมาทานธุดงค์ บวชได้ ๗ วัน ได้บรรลุพระอรหัตผล มีปฏิปทามักน้อย สันโดษ เมื่อพระพุทธปรินิพพานแล้ว ริเริ่มและเป็นประธานปลงมสังคายนา ดำรงชีวิตสืบมาจนมีอายุ ๑๒๐ ปี จึงปรินิพพาน^{๒๖}

๑๙) พระราชนเถระ เอตทัคคะด้านทรงปฏิภาณ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เดิมเป็นพราหมณ์ในเมืองราชคฤห์ เมื่อชราลงถูกบุตรทอดทิ้ง อยากจะบวชก็ไม่มีภิกษุรับบวชให้ เพราะเห็นเป็นคนแก่เต่า ราชนะเสียใจจนร่างกายซูบผอม พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงตรัสถามว่า มีใครระลึกถึงอุปการะของราชนะได้บ้าง พระสารีบุตรระลึกถึงภิกษาทัพพีหนึ่งที่ราชนะถวาย จึงรับเป็นอุปัชฌาย์ ราชนะได้เป็นบุคคลแรกผู้ได้บวชด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ท่านบวชแล้วไม่นานได้สำเร็จพระอรหัตผล พระราชนะเป็นผู้ว่าง่าย ตั้งใจรับฟังคำสั่งสอน มีความสุภาพอ่อนโยน เป็นตัวอย่างของภิกษุผู้บวชเมื่อแก่ ทั้ง

^{๒๕} ดูรายละเอียดใน ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๖๕-๓๖๕/๔๐๑.

^{๒๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๕๘-๔๒๐/๖๒-๖๔.

พระพุทธเจ้าและพระสารีบุตรก็ชมท่าน และท่านเคยทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัชฌาย์ ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางก่อให้เกิดปฏิภาณ^{๓๑}

๒๐) พระลघณภูภักทียเถระ เอตทัคคะด้านพูดเสียงไพเราะ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นบุตรตระกูลมั่งคั่งนครสาวัตถิ ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วมีความเลื่อมใส จึงขอบวช ท่านมีรูปร่างเตี้ยค่อมจนบางคนเห็นแล้วขบขัน มีหญิงนั่งรถผ่านมาเห็นท่านแล้วหัวเราะจนเห็นฟัน ท่านกำหนดฟันนั้นเป็นอารมณ์กรรมฐาน ได้สำเร็จพระอนาคามี ต่อมาท่านได้บรรลุพระอรหัตผลในสำนักพระสารีบุตร แต่เพราะมีรูปร่างเล็กเตี้ยค่อม ท่านมักถูกเข้าใจผิดว่าเป็นสามเณรบ้าง ถูกพระหนุ่มเณรน้อยล้อเลียนบ้าง ถูกเพื่อนพระคุณแคลนบ้าง พระพุทธเจ้าตรัสยกย่องว่าถึงท่านจะร่างเล็ก แต่มีคุณธรรมฤทธานุภาพมาก^{๓๒}

๒๑) พระทัฬหฬลบุตรเถระ เอตทัคคะด้านจัดเสนาสนะ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นพระโอรสของพระเจ้ามัลลราช เมื่อพระชนม์ ๗ พรรษา มีความเลื่อมใสได้บรรพชาเป็นสามเณร เวลาปลงผม พอมีคโคณฑกุ่มผมครั้งที่ ๑ ได้บรรลุโศดาปัตติผล ครั้งที่ ๒ ได้บรรลุสกทาคามีผล ครั้งที่ ๓ ได้บรรลุอนาคามีผล พอปลงผมเสร็จได้บรรลุพระอรหัตผล ท่านรับภาระเป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ในตำแหน่งผู้ดูแลจัดสถานที่พักอาศัยของพระและเป็นภักตฺเทศก์^{๓๓}

๒๒) พระพากุลเถระ เอตทัคคะด้านมีโรคหายาธิน้อย

พากุละ หรือพักกุละเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นบุตรเศรษฐีเมืองโกสัมพี เมื่อเป็นทารก พี่เลี้ยงนำไปอาบน้ำที่แม่น้ำ ถูกปลาใหญ่กลืนลงท้อง ปลาถูกจับได้ที่เมืองพาราณสีและถูกขายให้ภรรยาเศรษฐีเมืองพาราณสี เมื่อผ่าท้องแล้วพบเด็กจึงเลี้ยงเป็นบุตร มารดาเดิมมาขอบุตรคืน พระราชาทรงตัดสินให้เป็นทายาทสองตระกูล ครองเรือนจนอายุ ๘๐ ปี ฟังพระธรรมเทศนาแล้วมีความเลื่อมใส จึงขอบวชบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน จึงได้บรรลุพระอรหัตผล^{๓๔}

^{๓๑} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๒๕๖-๓๒๖/๒๗๘-๒๗๒.

^{๓๒} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑-๓๓-๒๘๕-๒๕๓.

^{๓๓} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๐๘-๑๔๕/๒๕๒-๒๕๗.

^{๓๔} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๘๖-๔๑๘/๖๓๕-๖๓๕.

๒๓) พระวักกเถระ เอตทัคคะด้านศรัทธาวิมุตติ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่งเกิดในตระกูลพราหมณ์กรุงสาวัตถี เรียนจบไตรเพทแล้ว บวชเพื่อจะได้เฝ้าดูพระพุทธเจ้า ทรงสอนด้วยอุบาย ทำให้พระวักกได้บรรลุนิพพานในอากาศนั่นเอง ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา^{๓๕}

๒๔) พระมหากัปปินเถระ เอตทัคคะด้านให้โอวาทภิกษุบริษัท

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เดิมเป็นกษัตริย์ครองราชย์นครกุฏกุฎวดี ปัจจุบันประเทศไทย ได้ทราบข่าวการอุบัติของพระพุทธเจ้าแล้ว บังเกิดปีติศรัทธา สละราชสมบัติ ทรงม้าเดินทางไกลถึง ๓๐๐ โยชน์ มาเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อสดับธรรมกถาได้บรรลุนิพพานจึงขออุปสมบท ส่วนพระอัครมเหสีชื่ออินชา เกิดปีติศรัทธาเช่นเดียวกัน พระนางทรงรณมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ฟังธรรมบรรลุนิพพานแล้ว รับบรรพชาจากพระอุบลวรรณาเถรีไปอยู่ในสำนักภิกษุณี ฝ่ายมหากัปปินเถระชอบอยู่สงบสงัดและมักอุทานว่า ‘สุขจริงหนอ’ ท่านสามารถแสดงธรรมให้ศิษย์บรรลุนิพพานได้คราวเดียวถึง ๑,๐๐๐ องค์^{๓๖}

๒๕) พระอุปเสนเถระ เอตทัคคะด้านนำมาซึ่งความเลื่อมใสของหมู่ชนทุกชั้น

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เดิมชื่ออุปเสน ว่างันตบุตร เป็นบุตรพราหมณ์ชื่อว่างันตะ มารดาชื่อนางสารี เป็นน้องชายของพระสารีบุตร เกิดที่หมู่บ้านนาลกะ เติบโตได้เรียนไตรเพทจบแล้ว ต่อมาได้ฟังธรรมมีความเลื่อมใส จึงบวชในพระพุทธศาสนา หลังจากบวชได้ ๒ พรรษา จึงได้สำเร็จพระอรหันต์ผล ท่านออกบวชจากตระกูลใหญ่ มีคนรู้จักมากและท่านเป็นนักเทศน์ที่มีความสามารถ จึงมีกุลบุตรเลื่อมใสมาขอบวชด้วยเป็นจำนวนมาก เป็นผู้ถือธุดงค์และสอนให้สัทธินิหาริทธิธุดงค์ด้วย เป็นที่เลื่อมใสของคนทั่วไปทั้งหมด^{๓๗}

๒๖) พระขทรวินยเวตเถระ เอตทัคคะด้านอยู่ป่าเป็นวัตร

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นบุตรพราหมณ์ชื่อว่างันตะ มารดาชื่อนางสารี เป็นน้องชายคนสุดท้องของพระสารีบุตร เกิดที่หมู่บ้านนาลกะ โตขึ้นเรียนไตรเพทจบแล้ว ออกบวชบำเพ็ญสมณธรรมในป่าไม้ตะเคียน ๓ เดือนเศษ จึงบรรลุนิพพาน^{๓๘}

^{๓๕} ดูรายละเอียดใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๐๘/๒๓.

^{๓๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๖๖-๑๐๗/๒๔๖-๒๕๒.

^{๓๗} ดูรายละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๘๖-๘๖/๑๔๔-๑๕๕.

^{๓๘} ดูรายละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๖๒๘-๖๔๓/๘๖-๘๘.

๒๗) พระสุภูติเถระ เอตทัคคะด้านอรณวิหาร และทักษิณียบุคคล

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นบุตรศุมนเศรษฐีในนครสาวัตถี ได้ไปร่วมงานฉลองวัดเชตวันได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว มีความเลื่อมใสจึงขอบวช ต่อมาเจริญวิปัสสนาทำสมาธิตามญาณให้เป็นบาท จึงได้สำเร็จพระอรหัตผล ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะ ๒ ทาง คือ ในทางอรณวิหาร (เจริญญาณประกอบด้วยเมตตา) และเป็นทักษิณียบุคคล^{๘๕}

๒๘) พระพาหิยทารุจิรียเถระ เอตทัคคะด้านขีปปาภิญญา

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลในแคว้นพาหิยรัฐ ค้าขายทางทะเล ประสบอุบัติเหตุเรือแตก เมื่อรอดชีวิต แต่หมดเนื้อหมดตัว จึงต้องแสดงตนเป็นผู้หมดกิเลส หลอกลวงประชาชนเลี้ยงชีวิต ต่อมาพบพระพุทธเจ้าทูลขอให้แสดงธรรม ทรงแสดงวิธีปฏิบัติต่ออารมณ์ที่รับรู้ทางอายตนะทั้งหก จบพระธรรมเทศนาย่นย่อนั้น พาหิยะก็สำเร็จพระอรหัตผล แต่ไม่ทันได้อุปสมบท กำลังเที่ยวเดินหาบาตรและจีวร ได้ถูกโคแม่ลูกอ่อนขวิดเสียชีวิตเสียก่อน ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางตรัสรู้ลับแล^{๘๖}

๒๙) พระวังคีสเถระ เอตทัคคะด้านมีปฏิภาณ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลพราหมณ์ กรุงสาวัตถี ได้ศึกษาไตรเพทได้เรียนมนต์อาณัติเวทคาถา โลก ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อเคาะศิระษผู้ปรินิพพานไม่สามารถบอกคดีได้ จึงขอบวชในพระพุทธศาสนา ไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหัตผล^{๘๗}

๓๐) พระโสมโกพิวิสเถระ เอตทัคคะด้านปรารภความเพียร

เป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เดิมเป็นกุลบุตรชื่อโสมณะ ในตระกูลโกพิวิส เป็นบุตรของอุสภเศรษฐีแห่งวรรณะแพศย์ ในเมืองกาฬมปาสะแคว้นอังคะ มีลักษณะพิเศษที่ฝ่ามือฝ่าเท้ามีขนอ่อนขึ้น ได้สมญาว่าเป็น สุขุมาลโสมณะ พระเจ้าพิมพิสารรับสั่งให้ไปเฝ้าและให้แสดงขนที่ฝ่ามือฝ่าเท้าให้ทอดพระเนตร ครานั้นโสมณะได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้สดับพระธรรมเทศนาแล้ว ออกบวช ทำความเพียรอย่างแรงกล้าจนเท้าแตกและเริ่มท้อแท้ใจ พระพุทธเจ้าจึงทรงประทานโอวาทด้วยข้ออุปมาเรื่องพิณสามสาย ไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหัตผล^{๘๘}

^{๘๕} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑-๕๑/๑๒๓-๑๒๕.

^{๘๖} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๓๘-๒๒๐/๒๖๒-๒๖๓, หน้า ๑๘๘.

^{๘๗} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๕๖-๑๔๒/๓๐๒-๓๐๕.

^{๘๘} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๕-๕๓/๑๓๐-๑๓๓.

๓๑) พระโสภิตเถระ เอตทัคคะด้านระลึกปุพเพนิวาสานุสติญาณ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลพราหมณ์ในกรุงสาวัตถี ต่อมาได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า มีความเลื่อมใสจึงขอบวช ไม่ช้าก็ได้บรรลุพระอรหัตผล ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางระลึกปุพเพนิวาสานุสติญาณ^{๔๓}

๓๒) พระนันทเถระ เอตทัคคะด้านให้อิวัตแก่ภิกษุณี

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลผู้มีฐานะกรุงสาวัตถี ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วมีความเลื่อมใสจึงขอบวช ไม่ช้าก็ได้บรรลุพระอรหัตผล ครั้งหนึ่งแสดงธรรมแก่ภิกษุณี ปรากฏว่ามีภิกษุณีได้สำเร็จพระอรหัตผลถึง ๕๐๐ องค์^{๔๔}

๓๓) พระกังขาเรวตเถระ เอตทัคคะด้านยินดีในฉานสมบัติ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลที่มั่งคั่งในกรุงสาวัตถี ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีความเลื่อมใสจึงขอบวช ได้บรรลุพระอรหัตผล^{๔๕}

๓๔) พระมหาปิ่นถเถระ^{๔๖} เอตทัคคะด้านเจริญวิปัสสนา

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่งในอสีติมหาสาวก เป็นบุตรเศรษฐีกรุงราชคฤห์ ไปวัดกับเศรษฐีผู้เป็นตาได้ฟังพระธรรมเทศนายู่เสมอ จิตก็น้อมไปทางบรรพชา จึงบวชเป็นสามเณร เมื่ออายุครบก็อุปสมบท เป็นพี่ชายของพระจูฬปิ่นถ ออกบวชได้สำเร็จพระอรหัต มีความชำนาญในอรูปาวจรฉานและวิปัสสนา เคยรับหน้าที่เป็นภัตตุเทศก์ คือ ผู้จัดแจกอาหารของสงฆ์ด้วย^{๔๗}

๓๕) พระจูฬปิ่นถเถระ เอตทัคคะด้านชำนาญในมโนมยิทธิ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่งในอสีติมหาสาวก เป็นบุตรเศรษฐีกรุงราชคฤห์ และเป็นน้องชายของพระมหาปิ่นถ ออกบวชแล้วมีปัญญาทิบ พี่ชายให้ทองหนึ่งกาฬาทอง ตลอดเวลา ๔ เดือนก็ยังไม่ได้ จึงถูกพี่ชายขับไล่ เกิดความเสียใจคิดจะสึก เมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสปลอบแล้วประทานผ้าขาวบริสุทธิ์ให้ไปลูบคลำพร้อมทั้ง

^{๔๓} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑-๕/๒๕๓-๒๕๔.

^{๔๔} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑๖๑-๑๘๒/๖๗๕-๖๗๘.

^{๔๕} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๔-๕๓/๒๕๓-๒๕๖.

^{๔๖} คุรยลละเอียคใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๐๐/๒๗.

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๒๑.

ปริกรรมสั้นๆ ว่า “โรฆรณ์ ฯ” ผ่านนั้นหมองเพราะมือคล้ำอยู่เสมอ ทำให้เห็นไตรลักษณ์ จึงได้บรรลुพระอรหัตผล ท่านมีความชำนาญและแคล่วคล่องในอภิญญา ๖^{๔๘}

๓๖) พระกณทธานเถระ เอตทัคคะในด้านจับสลากเป็นปฐม

พระเถระเป็นมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลพราหมณ์กรุงสาวัตถี ได้ศึกษาจบไตรเพท เมื่อสูงอายุแล้วได้ฟังพระธรรมเทศนา จึงออกบวช ตั้งแต่นั้นมาก็มีรูปหญิงคนหนึ่งติดตามตัวตลอดเวลา จนกระทั่งได้บรรลุพระอรหัตผล รูปนั้นจึงหายไป^{๔๙}

๓๗) พระรัฐपालเถระ เอตทัคคะในด้านบวชด้วยศรัทธา^{๕๐}

รัฐपाल หรือรัฐบาลเถระ เป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นบุตรในตระกูลเศรษฐีหัวหน้าหมู่บ้านอุลลโกฏฐิตนิคม แคว้นกुरु มีโอกาสได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้สดับพระธรรมเทศนาแล้ว เกิดความเลื่อมใสจึงขอบวช ขอลามารดาบิดาเพื่อบวชแต่ไม่ได้รับอนุญาต ท่านเสียใจและอดอาหารประท้วง มารดาบิดาจึงจำต้องอนุญาต เมื่อออกบวชแล้วไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหัตผล^{๕๑}

๓๘) พระกุมารกัสสปเถระ เอตทัคคะในด้านแสดงธรรมอันวิจิตร

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นบุตรของธิดาเศรษฐีในนครราชคฤห์คลอดเมื่อมารดาบวชเป็นภิกษุณีแล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเล็งเป็นโอรสบุญธรรม ทารกนั้นนามว่ากัสสปะ เรียกว่า กุมารกัสสปะ เพราะท่านเป็นเด็กสามัญ แต่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างราชกุมาร ท่านอุปสมบทในสำนักของพระพุทธเจ้า ไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหัตผล^{๕๒}

๓๙) พระมหาโกฏฐิตเถระ เอตทัคคะในด้านปฏิสัมภิทา ๔

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลพราหมณ์ในเมืองสาวัตถี บิดาเป็นพราหมณ์ชื่ออัสสทายณะ มารดาชื่อจันทวดี ท่านเรียนจบไตรเพท ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้วออกบวชแล้ว เจริญวิปัสสนาได้บรรลุพระอรหัต^{๕๓}

^{๔๘} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๕-๕๔/๑๐๓-๑๑๐.

^{๔๙} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑-๑๖/๑๕๐-๑๕๒.

^{๕๐} คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/-/[๓๓-๓๔].

^{๕๑} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๕๓-๑๑๑/๑๑๖-๑๑๗.

^{๕๒} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๕๐๑๖๗/๒๕๘-๒๖๑, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๐.

^{๕๓} คุรยละเอียดใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๑๘/๒๘, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๘.

๔๐) พระสาเกตเถระ เอตทัคคะในด้านเตโชกลีณ

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลพราหมณ์ นครสาวัตถี ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าเกิดความเลื่อมใส ขอบวชแล้วทำความเพียรเจริญสมาบัติ ๘ ประการ จนมีความชำนาญในสมาบัติ ท่านเป็นต้นบัญญัติสุราปานสิกขาบท และเพราะเกิดความสังเวชในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตน จึงเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจนได้บรรลุพระอรหัตผล^{๕๔}

๔๑) พระปิลินทวัจฉเถระ เอตทัคคะในด้านเป็นที่รักใคร่ของเทพยดา

พระเถระเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่ง เกิดในตระกูลพราหมณ์วัจฉโคตรในเมืองสาวัตถี ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาออกบวชแล้ว เจริญวิปัสสนาได้บรรลุพระอรหัตผล^{๕๕}

๓.๒.๓ ภิกษุณีเอตทัคคะ ๑๓ รูป

พระเถรีผู้เป็นเอตทัคคะ พระเถรี^{๕๖} แปลว่า พระผู้ใหญ่ที่เป็นเพศหญิง ตามพระวินัยกำหนดว่ามีพรรษาตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไป ได้แก่

๑) พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี เอตทัคคะด้านรัตตัญญู

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นพระน้านางของพระพุทธเจ้า เดิมเรียกว่า พระนางปชาบดี เป็นธิดาของพระเจ้าอัญชนะแห่งโกถียวงศ์ เป็นภคินีของพระนางสิริมหามายา เมื่อพระมหามายาสิ้นพระชนม์แล้ว พระเจ้าสุทโธทนะได้มอบพระสิทธัตถะให้พระนางเลี้ยงดู ต่อมาเมื่อพระเจ้าสุทโธทนะสวรรคตแล้ว พระนางได้ออกบวชเป็นภิกษุณีองค์แรกในพระพุทธศาสนาได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะทางรัตตัญญู (รู้ราตรีนาน บวชนาน รู้เห็นเหตุการณ์ก่อนใคร)^{๕๗}

๒) พระขมาเถรี เอตทัคคะด้านเลิศด้วยปัญญา

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง ประสูติในราชตระกูลแห่งสาคลนครในมัททรัฐ ต่อมาได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร มีความมัวเมาในรูปสมบัติของตน เมื่อได้ฟัง

^{๕๔} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑๗-๓๐/๑๕๒-๑๕๔, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๒.

^{๕๕} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑-๒๐๗/๕๗๕-๖๐๕, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๓.

^{๕๖} ในที่นี้หมายถึงพระเถรีผู้เป็นพระเอตทัคคะจำนวน ๑๓ รูป, (ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖-/[๕๓]).

^{๕๗} คุรยลละเอียคใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๕๗/๓๕๕, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๒๐.

พระพุทธเจ้าแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องราคะและการกำจัดราคะ จบพระธรรมเทศนาได้บรรลุอรหัตผล ได้บวชเป็นภิกษุณี ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะมีปัญญามาก เป็นอัครสาวิกาฝ่ายขวา^{๕๘}

๓) พระอุบลวรรณาเถรี เอตทัคคะด้านมฤตยู

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นธิดาเศรษฐีนครสาวัตถี ได้ชื่อว่าอุบลวรรณา เพราะมีผิวพรรณดั่งดอกนิลอุบล (อุบลเขียว) มีความงามมากเป็นที่ปรารถนาของพระราชินีใน ชมพูทวีปต่างส่งคนมาติดต่อ ท่านเศรษฐีเกิดความลำบากใจจึงคิดจะให้ธิดาบวชพอเป็นอุบาย แต่นางเองพอใจในบรรพชาอยู่แล้วจึงบวชเป็นภิกษุณีด้วยศรัทธา คราวหนึ่งอยู่เวรจุดประทีป อยู่ในอุโบสถ นางเพงคูเปลวประทีปถือเอาเป็นนิมิต เจริญ्यानมีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ ได้บรรลุพระอรหัตผล ได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะทางแสดงฤทธิ์ได้ต่างๆ เป็นอัครสาวิกาฝ่ายซ้าย^{๕๙}

๔) พระปฎาจารย์เถรี เอตทัคคะด้านทรงจำพระวินัย

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นธิดาเศรษฐีในนครสาวัตถี ได้รับวิปโยคทุกข์อย่างหนักเพราะสามีตาย ลูกตาย พ่อแม่พี่น้องตายหมด ในเหตุการณ์ร้ายที่เกิดขึ้นฉับพลันทันทีและติดต่อกันถึงกับเสียดสีปล่อยผ้าถุงผ้าห่มหลุดลุ่ย เดินบ่นเพื่อไปในที่ต่างๆ จนถึงพระเชตะวัน พระพุทธเจ้าทรงแผ่พระเมตตาเปล่งพระวาจาให้นางกลับได้สติหลังแสดงพระธรรมเทศนา นางได้บรรลุโสดาปัตติผล บวชเป็นภิกษุณี ไม่ช้าได้สำเร็จพระอรหัตผล^{๖๐}

๕) พระนันทาเถรี เอตทัคคะในด้านเพ่งด้วยฌาน

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง ผู้เป็นพระราชธิดาของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางมหาปชาบดีโคตมีและเป็นพระชนิษฐาภคินี (น้องสาว) ของเจ้าชายนันทะ มีพระนามเดิมว่า เจ้าหญิงนันทา มีสิริโฉมงามจึงได้รับพระนามว่ารูปนันทา เห็นพระประยูรญาติต่างออกบวชเป็นจำนวนมากจึงได้บวชเป็นภิกษุณี เบื้องต้นมิได้บวชด้วยศรัทธา ยังหลงในรูปโฉมของตนเอง พระพุทธเจ้าทรงนิรมิตสาวงาม โบกพัดถวายงานที่เห็นได้เฉพาะภิกษุณีนันทา ทรงใช้

^{๕๘} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๒๘๕-๓๘๓/๔๒๖-๔๓๘, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘

^{๕๙} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๘๔-๔๖๗/๔๓๘-๔๔๕, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๕.

^{๖๐} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๔๖๘-๕๑๑/๔๕๐-๔๕๕, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

พุทธปาฏิหาริย์ทำให้สตรีระเปลี่ยนแปลงจนถึงร่างกายมีหนองซ่อนไซ พระพุทธองค์ตรัสพระคาถาให้ตั้งมั่นในอสุภกรรมฐาน พอจบพระธรรมกถาางได้บรรลุพระอรหัตผล^{๖๑}

๖) พระธรรมทินนาเถรี เอตทัคคะในด้านธรรมกถีก

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นกุลธิดาชาวพระนครราชคฤห์ เป็นภริยาของวิสาขา เศรษฐี มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาบวชในสำนักนางภิกษุณี บำเพ็ญเพียรไม่นานก็สำเร็จพระอรหัตผล ได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะในด้านธรรมกถีก^{๖๒}

๗) พระโสณาเถรี เอตทัคคะในด้านปรารภความเพียร

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นธิดาผู้มีตระกูลชาวพระนครสาวัตถี นางมีสามีมีบุตร ๑๔ คน เป็นชาย ๗ คน หญิง ๗ คน ภายหลังสามีถึงแก่กรรมลูกชายหญิงก็แต่งงานไปหมด จึงออกบวชเป็นภิกษุณี มีความเพียรอย่างแรงกล้าเจริญวิปัสสนาอยู่ในเรือนไฟ ได้ฟังพระธรรมเทศนา สำเร็จพระอรหัตผล ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะด้านปรารภความเพียร^{๖๓}

๘) พระสกุลาเถรี เอตทัคคะในด้านทิพยจักขุญาณ

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลในกรุงสาวัตถี นามเดิมว่า สกุลา แต่งงานกับชายผู้มีตระกูลเสมอกัน เมื่อนางวิสาขมหาอุบาสิกาถวายวัณูปการาม ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้วประกาศตนเป็นอุบาสิกา ต่อมาได้ฟังพระธรรมเทศนาจากสำนักพระอรหันต์องค์หนึ่ง ได้บรรลุเป็นพระ โสดาบัน เบื้องต้นบวชเป็นสิกขมานา สำเร็จเป็นพระอนาคามี จึงออกบวชเป็นภิกษุณี มีความเพียรอย่างแรงกล้า เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ไม่นาน ได้สำเร็จพระอรหัตผล ได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางทิพยจักขุญาณคู่กับพระอนุรุทธเถระเอตทัคคะในทางทิพยจักขุญาณฝ่ายภิกษุ^{๖๔}

๙) พระภัททาคุณทลเถรี เอตทัคคะในด้านขิปปาภิกขุญา

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นธิดาเศรษฐีในพระนครราชคฤห์ เคยเป็นภริยาของโจรผู้เป็นนักโทษประหารชีวิต โจรคิดจะฆ่านางเพื่อเอาสมบัติ แต่นางใช้ปัญญาคิดแก้ไข

^{๖๑} คุราวละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๖๖-๒๑๕/๔๗๗-๔๘๔, ธนาภิต, เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓๗-๒๓๘.

^{๖๒} คุราวละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๕๕-๑๓๐/๔๖๘-๑๗๒, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๖๓} คุราวละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๒๒๐-๒๔๓/๔๘๔-๔๘๗, ธนาภิต, เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๕๑-๓๕๒.

^{๖๔} คุราวละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๓๑-๑๖๕/๔๗๓-๔๗๗, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๔.

กำจัดโจรได้ แล้วบวชในสำนักนิครนถ์ ต่อมาได้พบกับพระสารีบุตร ได้ถามปัญหากันและกัน จนนางมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต่อมาได้ฟังพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงก็สำเร็จพระอรหัตผล จึงบวชในสำนักนางภิกษุณี^{๖๕}

๑๐) พระภัททกาปิลาณีเถรี เอตทัคคะในด้านปุปพเพนิวาसानุสติญาณ

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นธิดาพราหมณ์โกถียโคตรในสาครนครแห่ง มัททรัฐ (คัมภีร์อุปทานว่าไว้ชัดดังนี้ แต่รรถกถาอังคุตตรนิกายคลาดเคลื่อนเป็นแคว้นมคธ) พออายุ ๑๖ ปี ได้สมรสกับปิปลิมาณพ (พระมหากัสสปะ) ต่อมามีความเบื่อหน่ายในฆราวาส จึงออกบวชเป็นปริพาชกา เมื่อพระมหาปชาบดีพนวชเป็นภิกษุณีแล้วนางได้มาบวชในสำนักพระมหาปชาบดี เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยความไม่ประมาท ได้บรรลุพระอรหัต ได้รับ การยกย่องเป็นเอตทัคคะในทางปุปพเพนิวาसानุสติ (ระลึกชาติได้)^{๖๖}

๑๑) พระภัททากัจจนาเถรี (พระยโสธราเถรี) เอตทัคคะในด้านทรงอภิญา

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะแห่งโกถียวงศ์ มีพระนามเดิมว่า ยโสธราหรือพิมพา เป็นพระมารดาของพระราहुล ได้นำมาว่าภัททากัจจนา เพราะทรงมีฉวีวรรณดุจทองคำเนื้อเกลี้ยง บวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยความไม่ประมาทไม่ช้าก็ได้สำเร็จพระอรหัตผล^{๖๗}

๑๒) พระกิสาโคตมิเถรี เอตทัคคะในด้านทรงจิวรเศร้าหมอง

พระเถรีเป็นมหาสาวิการูปหนึ่ง เป็นธิดาคนยากจนในนครสาวัตถิ แต่ได้เป็นลูกสะใภ้เศรษฐีในพระนครนั้น นางมีบุตรชายคนหนึ่ง อยู่มาไม่นานบุตรชายตาย นางมีความเสียใจมาก อุ้มบุตรที่ตายแล้วไปในที่ต่างๆ เพื่อหายาแก้ไขให้ฟื้น จนได้พบกับพระพุทธเจ้า ทรงสอนด้วยอุบายและทรงประทานโอวาท นางได้ฟังแล้วบรรลุโสดาปัตติผล แล้วบวชเป็นภิกษุณี วันหนึ่งนั่งพิจารณาเปลวประทีปที่ตามอยู่ในพระอุโบสถ ได้สำเร็จพระอรหัตผล^{๖๘}

^{๖๕} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑-๕๔/๔๕๖-๔๖๒, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๑-๒๐๒.

^{๖๖} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๒๔๔-๓๑๓/๔๘๗-๔๘๕, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๐๑.

^{๖๗} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๑๔-๔๑๐/๔๕๖-๕๐๗, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๑-๒๐๒..

^{๖๘} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๕๕-๕๔/๔๖๓-๔๖๘, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

๑๓) พระสิงคาลมาตาเถรี เอตทัคคะด้านศรัทธาวิมุตติ^{๖๕}

พระเถรีเป็นมหาสาวีการูปหนึ่ง เป็นธิดาในตระกูลเศรษฐีกรุงราชคฤห์ เมื่อเจริญวัย แต่งงานไปกับชายหนุ่มผู้มีชาติตระกูลเสมอกัน มีบุตรชายนามว่า สิงคาลกุมาร จึงได้ชื่อว่า สิงคาลมาตา (มารดาของสิงคาละ) พระพุทธองค์เสด็จออกบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ทอดพระเนตรเห็นสิงคาลกามาณพ^{๖๖} มีผ้าเปียก ผมเปียก กำลังไหว้ทิศทั้งหลาย (ทิศเบื้องหน้า หลัง ขวา ซ้าย ล่าง บน)^{๖๗} พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมเรื่องทิศ ๖ ของพระอริยวินัย จบพระธรรมเทศนา สิงคาลกามาณพประกาศตนเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะในพระรัตนตรัย ส่วนสิงคาลมาตาผู้เป็นมารดาได้ฟังธรรมกถาของพระพุทธองค์แล้วศรัทธาไปบวชเป็นภิกษุณีสำนักของพระพุทธเจ้า เมื่อบวชแล้วเฝ้ายืนมองดูพระพุทธศรีระทรงแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส พระเถรีทำลักษณะแห่งศรัทธาให้เป็นธูระแล้วได้บรรลุพระอรหัตผล^{๖๘}

๓.๒.๔ อุบาสกเอตทัคคะ ๑๑ ท่าน

อุบาสก แปลว่า ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย คือคฤหัสถ์ผู้ชายที่เลื่อมใสประกาศตนนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง มีวิธีประกาศตน ๒ วิธี คือ เทวาจิกา คือการกล่าวถึงรัตนะ ๒ เป็นที่พึ่ง และเตวาจิกา คือการกล่าวถึงรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง^{๖๙} อุบาสกที่ได้รับแต่งตั้งในเอตทัคคะนั้น ต้องเป็นผู้ที่ได้สั่งสมสร้างกุศลสมภารมาในอดีตชาติและในชาติปัจจุบันก็มีคุณธรรมด้วย อุบาสกทั้ง ๑๑ ท่านนี้^{๗๐} ได้แก่

^{๖๕} ดูรายละเอียดใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๗/๓๑.

^{๖๖} บิดามารดาของสิงคาลกามาณพมีความเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า เป็นอุบาสกโศดาบัน แต่บุตรชายไม่ศรัทธา ก่อนบิดาตายสั่งให้ไหว้ทิศทุกเช้า เพื่อพระศาสดาหรือพระสาวกมาพบจะแสดงธรรมเพื่อให้รู้คุณในพระพุทธศาสนาแล้วจักทำบุญ (ดูรายละเอียดใน ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๒/๕๕-๕๖).

^{๖๗} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒/๑๕๕-๒๑๘.

^{๖๘} ดูรายละเอียดใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๗/๓๑, (อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๔๖-๔๗),

^{๖๙} พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความเจริญของอุบาสก ๗ ประการคือ ๑. ไม่ละเลยการเยี่ยมเยียนภิกษุ ๒. ไม่ทอดทิ้งการฟังสัทธรรม ๓. ศึกษาในอริสัจ ๔. มีความเลื่อมใสมากในภิกษุผู้เป็นเถระผู้เป็นนวกะและผู้เป็นมัชฌิมะ ๕. ฟังธรรมอย่างไม่คอยคิดโต้แย้งเพ่งโทษ ๖. ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้ ๗. ทำอุปการะในศาสนานี้ก่อน (อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๑/๔๗).

^{๗๐} เป็นผู้มียุคุณธรรม ๖ ประการ คือ ๑) ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพุทธเจ้า ๒) ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในธรรม ๓) ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในสงฆ์ ๔) อริยสัจ ๕) อริยญาณ ๖) อริยวิมุตติ (อัง.ฉกก. (ไทย) ๒๒/๑๑๕/๖๔๑).

๑)-๒) **ตปุสสอุบาสกและภัลลิกอุบาสก** เอตทัคคะในด้านถึงสรณะ ๒ ก่อนใคร

ตปุสสสะคู่กับภัลลิกะเป็นพ่อค้าที่มาจากอุกกลชนบท มาพบพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ณ ภายใต้ต้นไม้อัฒมคณณะภายหลังตรัสรู้ใหม่ๆ ได้ถวายเสบียงเดินทาง คือ ข้าวสัจตตุง ข้าวสัจตตูก่อนแล้วแสดงตนเป็นอุบาสก ถึงพระพุทธเจ้ากับพระธรรมเป็นสรณะ นับเป็นปฐมอุบาสกผู้ถึงสรณะ ๒^{๓๕}

๓) **อนาถบิณฑิกเศรษฐี** เอตทัคคะในด้านทายก

อุบาสกคนสำคัญคนหนึ่ง ในสมัยพุทธกาลเดิมชื่อ สุทัตต์ เป็นเศรษฐีเมืองสาวัตถี ต่อมาได้นับถือพระพุทธศาสนา บรรลุโศคาปัตติผล เป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าสร้างวัด พระเชตะวัน ถวายแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ที่เมืองสาวัตถี ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ประทับจำพรรษา รวมทั้งหมดถึง ๑๕ พรรษา นอกจากบำรุงภิกษุสงฆ์แล้วยังได้สงเคราะห์คนยากไร้อนาถามากมายเป็นประจำ จึงได้ชื่อว่าอนาถบิณฑิก ซึ่งแปลว่า ผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถ ท่านได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะในหมู่ทายกฝ่ายอุบาสก (เป็นเลิศในทางถวายทาน)^{๓๖}

๔) **จิตตคหบดี** เอตทัคคะในด้านธรรมกถึก

อุบาสกคนสำคัญคนหนึ่งที่มีความมั่นคงในพระพุทธศาสนา เคยถูกภิกษุชื่อสุธรรมด่า เป็นมูลเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปฏิสาราณียกรรม คือ การลงโทษภิกษุผู้ด่าว่าคลุหุสัทธที่ไม่มีความผิด ด้วยการให้ไปขอขมาเขา จิตตคหบดีได้ถวายสวนอัมพพุกวัน (สวนมะกอก) ให้เป็นสังฆารามและสร้างที่อยู่พระสงฆ์ ขณะที่หลังน้ำในมือถวายสังฆารามแด่พระมหานามเถระ มหาปฐพีได้เกิดหวั่นไหวเป็นนิมิตบอกเหตุว่า พระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นแล้ว^{๓๗} ท่านเป็นเอตทัคคะในด้านธรรมกถึก^{๓๘}

๕) **หัตถกราชกุมาร** เอตทัคคะในด้านสงเคราะห์บริวารด้วยสังคหวัตถุ^{๓๙}

อุบาสกคนสำคัญคนหนึ่ง เป็นโอรสของพระเจ้าอาพวกราช แห่งแคว้นอาฬวี เนื่องจากพระบิดาให้สัญญากับอาพวกรักษ์ว่าจะส่งคนไปให้กินทุกวัน เมื่อหาเด็กไม่ได้จึงส่ง

^{๓๕} คุรยละเอียดใน พ.อ.ป. (ไทย) ๓๓/๒๖/๕๕๕, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๖๕.

^{๓๖} คุรยละเอียดใน พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑๕-๑๒๐/๖๘, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๗.

^{๓๗} คุรยละเอียดใน พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๓/๑๒๗.

^{๓๘} คุรยละเอียดใน อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๐/๓๑.

^{๓๙} คุรยละเอียดใน พ.ศ.อ. (ไทย) ๑/๕/๔๗๘.

โอรสไปให้ยักษ์ พระพุทธเจ้าทรงช่วยเหลือให้พ้นจากยักษ์ เมื่อทรงเจริญวัยทรงทราบเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงช่วยเหลือจึงไปเฝ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วบรรลุนาคามีผล ได้เล่าเรียนทรงจำพระพุทธพจน์ได้มาก ท่านไปไหนมาไหนมีอุบาสก ๕๐๐ คนเป็นบริวาร ท่านเป็นเอตทัคคะในด้านสงเคราะห์บริวารด้วยสังคหวัตถุ ๔^{๕๐}

๖) พระเจ้ามหานามสากยราช เอตทัคคะในด้านถวายของรสประณีต

พระเจ้ามหานามสากยราช เป็นเจ้าชายในสากยวงศ์ โอรสของพระเจ้าอมิตตสากยะ เป็นเชษฐภคินี (พี่ชาย) ของพระอนุรุทธได้เป็นราชาปกครองแคว้นสากยะในสมัยพุทธกาล (ภายหลังพระเจ้าสุทโธทนะ)^{๕๑} ครั้งที่พระพุทธเจ้าประทับ ณ เมืองเวรัญชาขาดแคลนอาหารได้เสด็จไปเฝ้าทูลขอทูลบำรุงภิกษุสงฆ์เป็นเวลา ๔ เดือน แล้วบำรุงภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานด้วยโภชนะอันประณีตและของอร่อย ๔ ชนิด ครบ ๔ เดือน แล้วขอต่ออีก ๔ เดือน แล้วขอต่ออีก ๔ เดือน รวมเป็นเวลา ๑ ปี^{๕๒}

๗) อุคคคหบดี ชาวกรุงเวสาลี เอตทัคคะด้านถวายโภชนะที่น่าชอบใจ

อุบาสกคนสำคัญคนหนึ่ง เกิดมาในตระกูลเศรษฐีกรุงเวสาลี เมื่อเจริญวัยมีร่างกายสูงสง่างามและภายหลัง ท่านมีเกียรติคุณขจรไปทั่วทุกสารทิศ จึงได้รับเรียกขานว่า อุคคคหบดี ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าครั้งแรกได้บรรลุนิโคตติผล ต่อมาได้บรรลุนาคามี ยามชรา นำอาหารรสเลิศต่างๆ ถวายพระภิกษุสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานตลอดมา^{๕๓}

๘) อุคคคหบดี ชาวหัตถิกาม เป็นเอตทัคคะด้านอุปัฏฐากสงฆ์^{๕๔}

อุบาสกคนสำคัญคนหนึ่ง เกิดในตระกูลเศรษฐีในหัตถิกาม เมื่อเจริญวัยบิดา ล่วงลับจึงรับมรดกแล้วใช้ชีวิตพุ่มเฟือยหมกมุ่นในกามคุณ พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์เสด็จไปหัตถิกาม อุคคคหบดีตั้งตมสุราเมาอยู่ ๗ วัน พาพวกหญิงพื่อนรำไปด้วย เมื่อพบกับพระพุทธองค์แล้วเกิดหิริ โอตตัมปะ ความเมาหายไปเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนา พอจบได้บรรลุนิโคตติผล ตั้งแต่นั้นท่านเลิกดื่มสุราไม่เกี่ยวข้องกับพวกหญิงพื่อนรำ มุ่งในถวายทานแต่

^{๕๐} คุรยละเอียดใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑//๓๒/๕๐-๕๑, ๒๕๖/๓๗๓.

^{๕๑} คุรยละเอียดใน ขุ.อป. (ไทย) ๓๗/

^{๕๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑๘.

^{๕๓} คุรยละเอียดใน อง.อุฎฐก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๒๕๗-๒๖๐.

^{๕๔} อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๔/๓๒.

ภิกษุสงฆ์เป็นประจำ คืบวันหนึ่งเทวดามอบอกให้ท่านทราบว่าภิกษุรูปนั้นรูปนี้สำเร็จวิชา ๓
อภิญญา ๖ รูปนั้นทุศีล แต่ท่านไม่สนใจยังคงถวายทานสม่ำเสมอไม่แบ่งแยกว่ามีศีลหรือไม่

๕) สุธัมมพัฏฐอุบาสก เอตทัคคะด้านศรัทธาไม่หวั่นไหว^{๕๕}

อุบาสกคนสำคัญคนหนึ่ง ในตระกูลเศรษฐีกรุงสาวัตถี เจริญวัยได้ถวายภัตตาหาร
แด่พระพุทธเจ้า จบพระกรรมกถาสุธัมมพัฏฐสำเร็จเป็นพระโสดาบัน พระพุทธองค์เสด็จกลับ
มารเนรมิตตนคล้ายพระพุทธเจ้า ตรัสบิดเบือนคำสอน เขาคิดว่า ‘ธรรมคาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ย่อมไม่ตรัสคำที่สองขัดแย้งกับคำแรก จึงทราบว่าเป็นมาร มารจึงได้อันตรธานไป’^{๕๖}

๖๐) หมอชีวกโกมารภัจ เอตทัคคะด้านเลื่อมใสในบุคคล

อุบาสกคนสำคัญคนหนึ่ง เกิดที่เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ เป็นบุตรของนางคณิกา
(หญิงงามเมือง) ชื่อสาลาวดี แต่ไม่รู้จักราคาบิดาของตน เพราะเมื่อนางคลอดแล้วก็ให้อาหารกไป
ทิ้ง เจ้าชายอภัย โอรสพระเจ้าพิมพิสารเห็นทารกยังมีชีวิตอยู่ จึงได้โปรดให้นำไปให้นางนมเลี้ยง
ไว้ในวัง จึงได้มีสร้อยนามว่า โกมารภัจจ์ (ผู้อันพระราชกุมารเลี้ยง) ครั้นเจริญวัยเดินทางไปศึกษา
วิชาแพทย์กับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ที่เมืองตักสิลา ศึกษาอยู่ ๗ ปี จึงสำเร็จ เมื่อ เดินทางกลับมาถึง
พระนครราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร โปรดให้หมอชีวกเป็นแพทย์ประจำพระพุทธองค์ และ
คณะสงฆ์^{๕๗}

๖๑) นกุลบิดาคหบดีอุบาสก เอตทัคคะด้านสนิทสนมความคุ้นเคย

อุบาสกคนสำคัญคนหนึ่ง เกิดในตระกูลเศรษฐีแห่งกรุงสูงสูมารทรี เมืองหลวง
แคว้นภัคคะ เมื่อเจริญวัยได้แต่งงานกับสตรีผู้มีชาติตระกูลเสมอกัน มีบุตรชื่อนกุล คนทั้งหลาย
จึงเรียกกมารคาบิดาว่า นกุลมารคาคหบดี และนกุลบิดาคหบดี เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกมา
เผยแผ่ธรรม ทั้งสองพลันเข้าไปหมอบกราบแทบเบื้องพระยุคลบาทและเรียกพระพุทธองค์ว่า
ลูก พระพุทธองค์มิได้ทรงห้ามปราม ตรัสให้ทราบว่า ทั้งสองคนเคยเกิดเป็นมารคาบิดาปุ๋ยาลุง
อาและน้าของพระพุทธองค์ ๕๐๐ ชาติ ทรงยกย่องเป็นเอตทัคคะคู่กับ นางนกุลมารคาคหบดี
ฝ่ายอุบาสิกา^{๕๘}

^{๕๕} คุรยละเอียดใน อ.จ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๓๐-๓๑.

^{๕๖} คุรยละเอียดใน อ.จ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๑/๖๕-๖๗.

^{๕๗} คุรยละเอียดใน อ.จ.อ.อุ. (ไทย) ๒๓/๒๖/๒๓๐-๒๓๑, .ธนาภิต, เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่าง ๆ
ในพระพุทธศาสนา, หน้า ๕๖-๕๘.

^{๕๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๐-๒๕๑.

๓.๒.๕ อุบาสิกาเอตทัคคะ ๑๐ ท่าน

อุบาสิกา แปลว่า หญิงผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย คือ คฤหัสถ์ผู้หญิงที่เลื่อมใสประกาศตนนับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ อุบาสิกและอุบาสิกาที่ได้รับแต่งตั้งในเอตทัคคะแต่ละท่าน ได้ตั้งความปรารถนาตำแหน่งเอตทัคคะมาในศาสนาพระพุทธเจ้าในอดีต มีอุบาสิกาที่ได้รับ การสรรเสริญ ดังนี้

๑) นางสุชาดาอุบาสิกา เอตทัคคะด้านถึงพระรัตนตรัยก่อน

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง เป็นธิดาของเสนียกุมภี เศรษฐีแห่งหมู่บ้านเสนานิคม แคว้นมคธ ได้แต่งงานไปกับบุตรเศรษฐีแห่งกรุงพาราณสี แคว้นกาสิ ได้บุตรคนแรกนามว่า ยสมาณพ (ต่อมาคือพระยสเถระ) เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชา นางสุชาดาเห็นพระโพธิสัตว์จึงนำข้าวมูปายาสน้อมเข้าไปถวายในเวลาเช้าของวันที่จะตรัสรู้ ถือเป็นปฐมบิณฑบาต เมื่อยสมาณพได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน ต่อมาได้ฟังพระธรรมเทศนาครั้งที่ ๒ ยสมาณพได้บรรลุพระอรหัตผล จึงขอบวชพระพุทธองค์ทรงประทานเอหิภิกขุอุปสมบท แต่ไม่ได้ตรัสคำว่า “เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ” เพราะท่านพระยสเถระสำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนขอบรรพชา วันนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จนำพระยสเถระมาสู่เรือนท่านเศรษฐี ทรงแสดงธรรมโปรดนางสุชาดาพร้อมกับภรรยาเก่าของยสมาณพ ยังผลให้ทั้งสองตนสำเร็จพระโสดาปัตติผล ได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะในด้านถึงสรณะเป็นปฐม (ปฐมอุบาสิกา)^{๔๕}

๒) นางวิสาขาอุบาสิกา เอตทัคคะด้านทายิกา

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง เป็นธิดาของเศรษฐีแห่งเมืองภัททิยะ แคว้นอังคะ บิดา นามว่า ฐัญชัยเศรษฐี มารดาชื่อ สุมณาเทวี ท่านเมณฑกเศรษฐีและนางจันทปทุมมาเป็นปู่และ ย่าของนางวิสาขา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาเผยแผ่ธรรม ณ เมืองภัททิยะท่านเมณฑกเศรษฐี มอบหมายให้เด็กหญิงวิสาขานำเหล่าบริวารไปรับเสด็จนอกเมือง เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนา แล้วบรรลุเป็นพระโสดาบันด้วยกันทั้งหมด ต่อมาเมื่อนางเมณฑกเศรษฐีได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วบรรลุเป็นพระโสดาบันเช่นกัน เมื่อนางอายุ ๑๕ ปี ตระกูลมีการเศรษฐีได้ส่งนาง ไปเป็นสะใภ้ เมื่อมาสู่ตระกูลสามีเป็นที่รักใคร่ของคนทั้งหลายในตระกูล นางวิสาขามีอายุขึ้น

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๔๕.

ได้เห็นหลานและเหลนทุกคน แม้นางจะมีอายุ ๑๒๐ ปี แต่กลับไม่มีผมหงอกแม้แต่เส้นเดียวได้
ชื่อว่าเป็นยอดแห่งอุปัฏฐายิกา^{๕๐}

๓) นางขุขุตตราอุบาสิกา เอตทัคคะด้านธรรมกถึก

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง เป็นลูกสาวแม่นมในเรือนของโฆษกเศรษฐีกรุงโกสัมพี
แคว้นวังสะ เดิมมีนามว่า อุตตรา เนื่องจากเป็นหญิงค่อมจึงเรียกว่า ขุขุตตรา เมื่อโฆษกเศรษฐีรับ
นางสามาวดีเป็นธิดาบุญธรรมนางได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า จบพระธรรมเทศนา ได้
บรรลุพระโศดาปัตติผล พระนางสามาวดีขอให้นางแสดงธรรมที่ฟังมาจากพระพุทธองค์ให้พระ
นางและบริวารได้ฟัง นางแสดงธรรมไปตามลำดับ เมื่อจบลงพระนางและบริวารทั้งหมดได้บรรลุ
พระโศดาปัตติผล^{๕๑}

๔) พระนางสามาวดีอุบาสิกา เอตทัคคะด้านเจริญเมตตา

พระนางสามาวดีอุบาสิกา เดิมชื่อว่า สามา เป็นธิดาของภัททวดี (ภัททวดียะ)
เศรษฐีแห่งกรุงภัททวดี ผู้เป็นอภิญญาสหาย คือสหายที่มีไมตรีกันแต่ไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อน
กับโฆษกเศรษฐีแห่งกรุงโกสัมพี แคว้นวังสะ ต่อมาเมืองภัททวดีเกิดแห้งแล้ง นางสามาพา
มารดาบิดาหนีภัยแล้งมากรุงโกสัมพี เมื่อมารดาบิดาตายหมดท่านโฆษกเศรษฐีรับนางสามาวดี
เป็นธิดาคนโตมอบหญิงบริวาร ๕๐๐ นาง ไว้คอยรับใช้จึงได้นามว่าสามาวดี ต่อมานางได้เป็น
พระมเหสีของพระเจ้าอุเทน กษัตริย์แห่งกรุงโกสัมพี เมื่อนางขุขุตตราไปฟังพระธรรมเทศนา
จากพระพุทธเจ้าพระนางสามาวดีขอให้แสดงธรรมที่ฟังมาจากพระพุทธองค์ให้พระนางและ
บริวารได้ฟังบ้าง จบการแสดงธรรม พระนางและบริวารทั้งหมดบรรลุพระโศดาปัตติผล
ต่อมาถูกพระนางมาคันทิยา มเหสีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทนเผาปราสาท พระนางพร้อมทั้ง
บริวารทั้งหมดสิ้นพระชนม์ในกองไฟ^{๕๒}

๕) นางอุตทรานันทมาตาอุบาสิกา เอตทัคคะด้านเจริญญาณ^{๕๓}

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง มีนามเดิมว่า อุตตรา เป็นธิดาของปุลณเศรษฐี แต่เดิม
นายปุลณะเป็นคนรับใช้ วันหนึ่งไปไถนาได้ถวายน้ำบัววนปากพร้อมไม้ฟันแค่พระสารีบุตร
เถระ ภรรยาก็ได้ถวายนิกายาแค่พระสารีบุตรเถระด้วย ส่งผลให้ดินในนากลายเป็นทอง สอง

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๓.

^{๕๑} ธนาภิต, เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๐๘-๓๐๙.

^{๕๒} คุุรายละเอียดใน ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๓๑๕-๓๒๐.

^{๕๓} คุุรายละเอียดใน อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๒/๓๒.

สามีภรรยาจึงกลายเป็นเศรษฐี ได้อารธนาพระพุทธรูปพร้อมเหล่าภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหาร ๗ วัน ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ทั้งหมดได้บรรลุพระโศคาปัตติผล นางอุตตราได้แต่งงานกับ บุตรชายท่านสุมนเศรษฐีผู้เป็นนายเก่า มีบุตรชื่อนันทะ ถึงฤดูกาลเข้าพรรษานางจ้างหญิงนคร โสเภณีมาปรนนิบัติสามีเพื่อที่นางจะได้มีเวลาสร้างกุศล นางอุกนางสิริมาหญิงโสเภณีใช้น้ำมันร้อนเคือดคราดแล้วมิได้เป็นอันตราย นางไม่ได้โกรธ เป็นเหตุให้นางสิริมาสำนึก กราบขอภัยโทษ นางอุตรานันทมาตาอุบาสิกามีความเชี่ยวชาญในการเข้าฌานสมาบัติเป็นพิเศษ

๖) พระนางสุปวาสาโกลิยธิดาอุบาสิกา เอตทัคคะด้านถวายของรสประณีต

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง เป็นพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงโกลิยะ แห่งตระกูล โกลยวงศ์ ราชตระกูลฝ่ายพุทธมารดาของพระพุทธเจ้า ต่อมาได้อภิเษกสมรสกับเจ้าชายองค์ หนึ่งแห่งศากยวงศ์ ราชตระกูลฝ่ายพุทธบิดาของพระพุทธเจ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนาจาก พระพุทธเจ้าครั้งแรกได้บรรลุเป็นพระโศคานัน พระนางทรงครรภ์ ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ครั้น ได้รับพรจากพระพุทธองค์จึงประสูติโอรสโดยสวัสดิภาพ คือ พระสีวลีกุมาร (พระสีวลีเถระ) พระนางสุปวาสาโกลิยธิดาเป็นผู้ถวายโภชนาแก่ปฎิกาก (ผู้รับ)^{๕๔}

๗) นางสุปเปียอุบาสิกา เอตทัคคะในด้านผู้ปฎิภาณภิกษุไข้

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง เป็นชาวเมืองพาราณสี แคว้นกาฬี ครั้นเจริญวัยได้แต่งงาน กับชายผู้มีชาติตระกูลเสมอกัน ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าครั้งแรกก็ได้บรรลุโศคา ปัตติผล เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมายังเมืองพาราณสีอีกครั้ง นางสุปเปียฟังพระธรรมเทศนาแล้วก่อน กลับบ้านนางไปเยี่ยมภิกษุผู้อาพาธ ภิกษุนั้นต้องการฉันเนื้อ คนรับใช้แจ้งนางว่าไม่สามารถหาเนื้อ ได้ นางใช้มีดเล็มนเนื้อของเองให้คนรับใช้ปรุงอาหารนำไปถวาย ภายหลังพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงมีพระพุทธรูปบัญญัติ ห้ามภิกษุฉันเนื้อมนุษย์และเนื้ออื่นๆ ที่ภิกษุไม่ควรฉัน ได้รับการยกย่องเป็น เอตทัคคะในด้านผู้ปฎิภาณภิกษุไข้^{๕๕}

๘) นางกาฬีกุรุมริกาอุบาสิกา เอตทัคคะด้านเลื่อมใสตามผู้อื่น

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง มีนามเดิมว่า กาฬี อยู่ในนครราชคฤห์ แคว้นมคธ เมื่อ เจริญวัยได้มาอยู่กับสามีชาวกุรุมระ แคว้นอวันตี ในคัมภีร์มโนรถปุรณิกกล่าวว่ นางกาฬีกุรุม

^{๕๔} ดูรายละเอียดใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๓/๓๓.

^{๕๕} ดูรายละเอียดใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๔/๓๓, ธนาภิต, เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ใน พระพุทธศาสนา, หน้า ๓๒๑-๓๒๒.

ริกาเป็นอุบาสิกาผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งก่อนหญิงใดในโลก ในวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดเหล่าปัญญาวัคคีย์ ในครั้งนั้นมีสาตาคิริยักข์ ที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของชมพูทวีปได้ฟังพระธรรมเทศนานั้นแล้วบรรลุพระโสดาปัตติผล อยากจะให้สหายคือ เหมวต-ยักข์ได้บรรลุธรรมบ้าง ทั้งสองยักข์มาพบกันที่ใกล้เรือนมารดาบิดาของนางกาฬิกรุทริกา นางได้ยื่นสาตาคิริยักข์สรรเสริญพระพุทธคุณของพระพุทธเจ้าด้วยความตั้งใจ พลันได้อานิสงส์สำเร็จเป็นพระโสดาบัน มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยทั้งที่ยังไม่เคยเห็นและเข้าเฝ้าฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ต่อมานางมีบุตร คือ โสณกุฎิกัณณเถระ (คือพระโสณกุฎิกัณณะ)^{๕๖}

๕) นางกาฬิยานีอุบาสิกา เอตทัคคะด้านเลื่อมใสมั่นคง

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง เป็นชาวกรุงมรณครเช่นเดียวกับผู้เป็นสหาย คือ นางกาฬิกรุทริกา ผู้เป็นมารดาของพระโสณกุฎิกัณณเถระ ประวัติของอุบาสิกาทั้งสองมีความคล้ายกัน คือ ขณะที่พระโสณกุฎิกัณณเถระกำลังแสดงธรรมโปรดโยมมารดา พวกโจรจำนวน ๕๐๐ คน ซึ่งกำลังขโมยทรัพย์สิน นางทาสีมารายงานเรื่องโจรลอบไปขโมยทรัพย์สินที่บ้านนางไม่ไยดีในทรัพย์สิน หัวหน้าโจรที่ซ่อนตัวในที่นั้น ได้ยินเรื่องนั้น จึงให้สมุนโจรนำทรัพย์สินมาคืน หลังได้ฟังพระธรรมกถานางได้บรรลุโสดาปัตติผล ยกโทษให้โจร พวกโจรให้นางช่วยเหลือให้บวชในสำนักของพระโสณกุฎิกัณณเถระ นางก็จัดการให้ตามประสงค์^{๕๗}

๖) นางนกุลมารดาคหปตานีอุบาสิกา ^{๕๘} เอตทัคคะด้านสนิทสนมความคุ้นเคย

อุบาสิกาคนสำคัญคนหนึ่ง เกิดในตระกูลเศรษฐีแห่งกรุงสูงสูมารคีรี แคว้นภัคคะ เมื่อเจริญวัยแต่งงานไปกับชายผู้มีชาติตระกูลเสมอกัน มีบุตรชื่อนกุล จึงเรียกมารดาว่านกุลมารดาคหปตานี และนกุลบิดาคหบดี เมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าภิกษุสงฆ์เสด็จจาริกมาเผยแผ่ธรรม ณ เมืองสูงสูมารคีรี ประทับ ณ เกสกลาววัน ชาวเมืองต่างมาเฝ้ารวมทั้งนกุลบิดาคหบดีและภริยา ทั้งสองพลันเข้าไปหมอบกราบแทบเบื้องพระยุคลบาท และเรียกพระพุทธองค์ว่าลูก พระพุทธองค์มิได้ทรงห้ามปราม ตรัสให้ทราบว่ นกุลมารดาคหปตานี และนกุลบิดาคหบดีเคยเกิดเป็นมารดาบิดาปู่ย่าลุงอาและน้าของพระพุทธองค์อย่างละ ๕๐๐ ชาติ

^{๕๖} ดูรายละเอียดใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๓/๓๓, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๓-๓๒๕.

^{๕๗} ดูรายละเอียดใน ใน อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๕/๓๓, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๕.

^{๕๘} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๖/๓๓,

๓.๓ สรุป

การสรรเสริญในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญความปฏิบัติผิดของบุคคล ๒ จำพวก คือฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ หากประพฤติดิ ปฏิบัติชอบแล้วย่อมยังกุศลธรรมที่น่าออกจากทุกข์ได้ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสรรเสริญพุทธบริษัท ๔ ประเภท ได้แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เพื่อเป็นแบบอย่างของอนุชน ทรงยกย่องผู้สมควรยกย่อง ป้องปรามผู้สมควรป้องปราม

เอตทัคคะ คือ ตำแหน่งที่พระพุทธเจ้ายกย่องพุทธสาวกว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด ตำแหน่งเอตทัคคะนี้ ย่อมได้โดยเหตุ ๔ ประการ คือโดยเหตุเกิดเรื่อง โดยการมาก่อน โดยเป็นผู้ชำนาญ และโดยเป็นผู้ยิ่งด้วยคุณ

เอตทัคคะบริษัท ๔ ผู้เป็นเลิศในด้านต่างๆ คือ ภิกษุเอตทัคคะ ภิกษุณีเอตทัคคะ อุบาสกเอตทัคคะ และอุบาสิกาเอตทัคคะ

มีภิกษุเอตทัคคะ ๔๑ รูป ภิกษุณีเอตทัคคะ ๑๓ รูป อุบาสกเอตทัคคะ ๑๑ ท่านและอุบาสิกาเอตทัคคะ ๑๐ ท่าน

บทที่ ๔

บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย

สังคมไทยมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม ที่ได้รับการสืบทอดมาแต่ครั้งโบราณ เรื่องราวของบุคคลสำคัญผู้ได้รับการสรรเสริญ ที่เป็นแบบอย่างที่ดี สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางประพุดติ และปฏิบัติตนตามอย่างได้

๔.๑ การสรรเสริญในสังคมไทย

สังคมไทยได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญ พระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักธรรมตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกบาลี ได้ประดิษฐานบนดินแดนแหลมทอง ตั้งแต่เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ เน้นการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างร่มเย็นเป็นสุข ต่อมาพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘ คติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนamahayan ได้เริ่มเข้ามา แต่สาระพุทธธรรมแนวพุทธศาสนาเถรวาทยังคงเป็นหลักจวบจนถึงสมัยสุโขทัย รัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง พระมหาธรรมราชาลิไทย เน้นเรื่องกระแสชีวิต สุขทุกข์ ตามกรรมในแนวสาระไตรภูมิ การพัฒนาชีวิตเพื่อให้พ้นทุกข์ และคุณค่าของพระรัตนตรัยต่อการพัฒนาชีวิต ค่านิยม พฤติกรรม การทำบุญ ที่เน้นสัมมาทิฐิ ทานศีล ความกตัญญู การเคารพผู้ใหญ่ ความเมตตา เหล่านี้เป็นรากฐานสังคมไทยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์^๑

สังคมไทยให้ความสำคัญกับการสรรเสริญ บุคคลในสถานะต่างๆ อย่างยิ่ง เพราะเหตุว่าเมื่อจะยกย่องสรรเสริญบุคคลใดให้ ได้ทำหน้าที่รับผิดชอบ ผู้ที่มีอำนาจรับผิดชอบในการพิจารณาสรรเสริญบุคคล ต้องไม่เป็นผู้ที่ขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบด้วยวิจารณญาณ^๒ ผู้ที่มีหน้าที่ในสังคมไม่ควรคิดเพียงว่า ไม่นานเราก็ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ปล่อยให้เป็นการของคนรุ่นหลังหาทางแก้ไขกันเองบ้าง คิดว่าแล้วแต่บุญแต่กรรมของใครก็แล้วกัน

^๑สุภาพรรณ ฌ บางช้าง รศ.ดร., **พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้าบทคัดย่อ.

^๒วิจารณ์ญาณ หมายถึง ปัญญาที่สามารถรู้หรือให้เหตุผลที่ถูกต้อง, พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘, ราชบัณฑิต), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๑**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๘๘๘.

ดังนั้น หากผู้นำประเทศรวมทั้งผู้บริหารน้อมนำหลักของบุญทั้ง ๑๐ นี้มาประพฤติปฏิบัติแล้ว ประเทศชาติจะผ่านพ้นอุปสรรค ภาวะวิกฤติไปสู่ทางเจริญรุ่งเรืองได้

ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอกศรีราชา จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒ ความว่า

บ้านเมืองนั้นมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงไม่ใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้

ดังนั้น ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในสังคมไม่ควรเป็นผู้ถืออคติในส่วนตัวตน ควรปลูกฝังลักษณะนิสัยแห่งพุทธธรรมไว้เพื่อเป็นแนวทางแห่งบัณฑิตชนเป็นแนวในการปฏิบัติตนต่อสังคมไทย และเพื่อเป็นแบบอย่างแห่งปวงชนียบุคคล^๑ อันควรค่าแก่อนุชนในการแสดงออกซึ่งความเคารพเทิดทูนไว้ได้อย่างสนิทใจ ตามวิถีธรรมแห่งอริยชนที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา

๔.๒ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย

ในประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงประพฤติในหลักธรรมตามสมควรแห่งพระเกียรติยศ ทรงเลื่องลือในธรรมที่พระองค์ทรงครองตนในฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองสูงสุดของประเทศ หลักธรรมที่พระองค์ทรงปฏิบัติในการปกครองบ้านเมือง เรียกว่า ทศพิธราชธรรม^๔ เป็นตัวอย่างของกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ด้วยบุญ บารมี ที่ผู้นำหรือผู้บริหารของทุกประเทศในโลกพึงถือเอามาเป็นตัวอย่าง มีรางวัลที่ยกย่อง สรรเสริญ เชิดชูบุคคลดีเด่นในสังคมไทยมากมาย อาทิ

^๑ปวงชนียบุคคล หมายถึง บุคคลที่ควรแก่การบูชา บุคคลที่น่าบูชา น่านับถือในฐานะที่เป็นบุคคลที่สำคัญ ที่มีอุปการคุณหรือทำประโยชน์ให้แก่ตน แก่สังคม แก่ศาสนา หรือแก่ประเทศชาติ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๗.

^๔ ๑) ทาน ๒) พระราชทานทรัพย์ สิ่งของ ๒) ศีล ทรงประพฤติที่ดีงาม ๓) ปริจจาคะ ทรงเสียสละ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ๔) อาชวาระ ทรงซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจ ๕) มัททวะ ทรงสุภาพอ่อนโยน ๖) ตปะ ทรงไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค ๗) อักโกธะ ทรงมีพระอารมณ์ที่สุ่ม ไม่ทรงกริ้ว ๘) อวิหิงสา ทรงไม่เบียดเบียน เข้มด้วยพระเมตตากรุณา ๙) จันติ ทรงมีความอดทน ๑๐) อวิโรชนะ ทรงมีความไม่คลาดธรรมดา, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๐.

๔.๒.๑ รางวัลยูเนสโก

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO)^๕ มีพระมหากษัตริย์ไทย พระบรมวงศานุวงศ์ คนไทยและองค์กรไทยได้รับรางวัลจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๒ รวม ๒๐ พระองค์/ท่าน เป็นรางวัลซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก เพราะมีกฎกติกาและกระบวนการพิจารณาตัดสินรางวัลที่ชัดเจน มีหลักเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลสำคัญ คือ ให้สมาชิกปัจจุบัน ๑๙๕ ประเทศ เสนอชื่อบุคคลสำคัญ หรือผู้มีผลงานดีเด่นทั้ง ๕ สาขา คือ

- ๑) การศึกษา (Education)
- ๒) วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science)
- ๓) สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (Social and Human Sciences)
- ๔) วัฒนธรรม (Culture)
- ๕) การสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร (Communication and Information)

โดยบุคคลนั้นๆ มีอายุครบตามหลักเกณฑ์ คือทุก ๕๐ ปี ๑๐๐ ปี ๑๕๐ ปี ๒๐๐ ปี โดยต้องมีผลงานดีเด่นระดับภูมิภาคและมีคุณค่าต่อโลกเป็นแบบอย่างอันดี โดยแสดงออกอย่างชัดเจน ในเรื่องการส่งเสริมขนัตริธรรม สันติธรรม วัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธและความเข้าใจอันดี เพื่อให้ยูเนสโกประกาศให้ประชาชนโลกร่วมเฉลิมฉลองพร้อมๆ กัน โดยประเทศสมาชิกจะเสนอชื่อได้ทุก ๒ ปี และจะต้องส่งชื่อและประวัติพร้อมรายละเอียดให้ยูเนสโกล่วงหน้าอย่างน้อย ๑-๒ปี ประเทศไทยมีบุคคลสำคัญที่ยูเนสโกยกย่อง ดังนี้

๑.พระมหากษัตริย์ผู้ทรงได้รับการสรรเสริญ จากยูเนสโก ๕ พระองค์ คือ

๑) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระนามเดิมว่า จิม เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ทรงพระราชสมภพเมื่อ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๓๑๐ ณ ตำบลอัมพวา สมุทรสงคราม ขณะ

^๕ยูเนสโก เป็นทบวงการชำนัญพิเศษของสหประชาชาติ ก่อตั้งโดยได้มีการลงนามในธรรมนูญขององค์การ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ UNESCO ย่อมาจาก United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, <http://th.wikipedia.org/wiki>.

ประสูติ พระราชบิดามียศเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ตลอดสมัยรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยได้เสด็จกับพระราชบิดาไปในการสงครามทุกครั้ง ได้สถาปนาเป็น ‘พระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคล’ ดำรงพระเกียรติยศอยู่ได้ ๓ ปี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จสวรรคต จึงทรงขึ้นครองราชย์อยู่ ๑๕ ปี ครั้นถึง พ.ศ. ๒๓๖๗ เสด็จสวรรคตเมื่อพระชนมายุได้ ๕๖ ปีกับ ๕ เดือน ทรงเป็นพระปฐมบรมศิลปินแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ด้วยทรงพระปรีชาสามารถในศิลปกรรมด้านกวีนิพนธ์ ประติมากรรม และดนตรี ทั้งยังทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ทรงทำนุบำรุงซ่อมแซมงานศิลปกรรมต่างๆ และทรงส่งเสริมเชิดชูศิลปินตลอดรัชสมัย

คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเมื่อ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๘ ประกาศให้วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็นวันศิลปินแห่งชาติ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงมีพระปรีชาสามารถดนตรีเป็นอย่างสูง เครื่องดนตรีที่ทรงถนัดและโปรดปรานคือ ซอสามสาย เพลงพระราชนิพนธ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี คือ เพลงนุหั่นลอยเลื่อน หรือนุหั่น (เลื่อน) ลอยฟ้า ต่อมาเรียกว่า เพลงทรงพระสุบิน เป็นที่แพร่หลายจนรู้จักถึงปัจจุบัน ยกย่องสดุดีพระองค์เป็น ‘นักวัฒนธรรมไทยระดับโลก’^๖

๒) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระนามเดิมว่า ‘มงกุฎ’ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎสมมุติเทววงศ์เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ทรงพระราชสมภพเมื่อ วันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๓๔๗ ทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐ ณ วัดมหาธาตุ ๘ เดือน จึงลาผนวช ทรงผนวชเป็นพระภิกษุเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗ เสด็จประทับจำพรรษา ณ วัดสมอราย ทรงผนวชนานถึง ๒๗ พรรษา จึงได้ลาผนวชเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔

ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศเป็นอันมาก ทรงมีพระปรีชาญาณอันฉลาดเฉียบแหลมรอบรู้ในสรรพวิชาการทั้งปวง ทรงตัดสินพระทัยดำเนินนโยบายติดต่อ ทำสนธิสัญญากับต่างประเทศมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งเป็นผลดีทำให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทรงวางแนวทางการปกครองให้ พระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดีลงมติ ผู้ที่จะขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนา

^๖ ประกาศ วัชรภรณ์, คนไทยดีเด่นระดับโลก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๕๔๕, ๒๕๔๘), <http://www.thaigoodview.com>

และเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกทุกศาสนา พระราชกรณียกิจเป็นที่ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรสมกับพระราชสมัญญานาม ‘พระราชบิดาแห่งการปฏิรูป’ ทรงขึ้นครองราชย์อยู่ ๑๘ ปี ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๑๑ เสด็จสวรรคตเมื่อพระชนมายุได้ ๖๕ พรรษา ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดารวม ๘๒ พระองค์^๑

๓) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า สมเด็จเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ทรงพระราชสมภพเมื่อ วันที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๓๙๖ ขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุ ๑๖ พรรษา เจ้าพระยาสุริยวงค์เป็นผู้สำเร็จราชการจนถึง พ.ศ. ๒๔๑๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ ทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อพระชนมายุครบ ๒๐ พรรษา จึงทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระพุทธศาสนาได้รับการเอาพระทัยใส่ ทรงทำนุบำรุงและส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นอย่างดี โปรดให้มีการสอนและสอบไล่พระปริยัติธรรมขึ้นตามวัดต่างๆ และโปรดให้จัดตั้งสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ๒ สถาบัน คือ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ในพ.ศ. ๒๔๑๒ (เดิมพระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย) และมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพ.ศ. ๒๔๑๖ พระบรมรูปทรงม้า สร้างขึ้นเนื่องจากพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพารตลอดจนพสกนิกรทั่วประเทศรำลึกและใคร่จะสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในงานพระราชพิธีเนื่องในวโรกาสที่พระองค์ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ ๔๐ ปี และได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจมากมายที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทย ทรงได้รับการยกย่องพระเกียรติคุณอย่างสูงสุดและถวายพระราชสมัญญาว่า ‘สมเด็จพระปิยมหาราช’ พระองค์ทรงพระประชวรด้วยโรคพระวักกะ (ไต) พิการ และเสด็จสวรรคตเมื่อ วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓

^๑ องค์การคำครุสภา, หนังสือชุดภาพกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๕), หน้า ๘๒.

ทรงครองราชย์อยู่ ๔๒ ปี มีพระชนมายุได้ ๕๘ พรรษา ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดา รวม ๗๗ พระองค์^๘

๔) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาชิราวุธ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระราชสมภพเมื่อ วันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๒๓ ขึ้นครองราชย์เมื่อ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๗ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พระองค์ทรงพระประชวรด้วยโรคพระอัมตะ (ไส้ติ่ง) อักเสบ และเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงครองราชย์อยู่ ๑๕ ปี มีพระชนมายุได้ ๔๖ พรรษา เนื่องจากทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านอักษรศาสตร์พระราชนิพนธ์ในรูปแบบต่างๆ ทรงคุณค่ามากมายที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศ ทรงได้รับการยกย่องพระเกียรติคุณจากประชาชน ถวายพระราชสมัญญาว่า ‘สมเด็จพระมหาราชธีรราชเจ้า’^๙

๕) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาชิราวุธ ทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ ๓ ของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม บรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงพระราชสมภพ ณ เมืองเคมบริดจ์ รัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๐ ขึ้นครองราชย์เมื่อ วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ทรงอภิเษกพระราชสมรสกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ธิดาของกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ และหม่อมหลวงบัว กิติยากร ณ วังสระปทุม กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓ แล้วสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ทรงมีพระราชโอรสและพระธิดา ๔ พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ มีพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกและทรงรับเฉลิมพระนาม

^๘ องค์การคำครุสภา, หนังสือชุดภาพกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒๒-๑๘๘.

^๙ หน้า ๑๕๔.

ว่า ‘พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราชบรมนาถบพิตร พระบรมราชสัญลักษณ์ประจำรัชกาล ๙ รัชกาล ใช้รูปพระปรมาภิไธยย่อ ภปร. อยู่ภายใต้เศวตฉัตร ประดิษฐานอยู่บนพระแท่นภัทรบิฐเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีพระฉายาว่า ‘ภูมิพลโลกิยกุ’ ลาผนวช วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕

พระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงได้รับการ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลและเกียรติยศต่างๆ มากมาย อันเนื่องมาจากกรณีกิจและพระราชอัธยาศัย ในการแสวงหาความรู้ที่สำคัญ และในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา มี ‘พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา’ ในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐^{๑๑}

๒. พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้ได้รับการสรรเสริญ จากยูเนสโก ๑๖ พระองค์ คือ

๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ที่มีพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรชาวไทย ในระหว่างที่บำเน็จเมืองกำลังอยู่ในช่วงพัฒนาและเปลี่ยนแปลง ทรงเป็นพระกำลังสำคัญในรัชกาลที่ ๕ ในการพัฒนาบ้านเมืองให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านการปกครอง การศึกษาและการสาธารณสุขไปโลกอื่นๆ ทั้งยังทรงเป็นผู้มีความสามารถในหลายด้าน อาทิ ด้านการปกครอง การพัฒนา การศึกษา การบริหาร โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ ทรงนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไว้มากมาย กว่า ๖๐๐ เล่ม ทำให้ทรงได้รับการยกย่องให้เป็น “พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย”

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๕๑ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) และเจ้าจอมมารดาชุ่ม ประสูติเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๕ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ รวมพระชนมายุได้ ๘๑ พรรษา ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ องค์การยูเนสโกได้ยกย่องสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ให้เป็นบุคคลสำคัญระดับโลก เนื่องจากพระนิพนธ์ด้านประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังทรงเป็นบุคคลไทยคนแรกที่ได้รับการยก

^{๑๑} องค์การคำคุณฐา, หนังสือชุดภาพกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุณฐาลาดพร้าว, ๒๕๒๕), หน้า ๓๐๒.

ย่องประกาศ เฉลิมฉลองวันประสูติ ครบ ๑๐๐ ชันษา คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบกำหนดให้ วันที่ ๑ ธันวาคมของทุกปี เป็น ‘วันดำรงราชานุภาพ’

๒) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ทรงได้รับพระราชทานพระนามว่า “พระองค์เจ้าจิตรเจริญ” พระองค์สามารถในงาน วิจิตรศิลป์หลายแขนง มีศิลปกรรมฝีพระหัตถ์มากมาย ตลอดรัชกาลที่ ๖ ทรงรับราชการสนองพระเดชพระคุณในการช่างต่างๆ เช่น การออกแบบเครื่องราชูปโภค ภาพปกหนังสือพระราชนิพนธ์ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ พระเมรุที่พระราชทานเพลิงพระศพใหญ่ๆ แบบพัชรอง ชงประจำกองลูกเสือ เป็นต้น นอกจากนั้นได้สนองพระคุณ เป็นกรรมการสภาคลังตรวจงบประมาณแผ่นดิน กรรมการตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรรมการหอพระสมุด เป็นต้น ด้วยพระอัจฉริยภาพทางด้านวิจิตรศิลป์ วิทยาการต่างๆ ของพระองค์ ทำให้พระองค์ทรงเจริญก้าวหน้าในงานราชการต่างๆ จนเป็นที่น่ายกย่องและไว้วางพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาหลายรัชกาล องค์การยูเนสโก ยกย่องให้พระองค์เป็นบุคคลสำคัญ เป็นบุคคลที่น่าชื่นชมในพระปรีชาสามารถ ด้านศิลปะแขนงต่างๆ ของชาวไทยและของโลก

๓) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๒๘ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาจ้อย เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๓ มีพระนามว่า พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าวาสุกรี ทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อ พระชนมายุได้ ๑๒ พรรษา เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๕ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ แล้วเสด็จไปประทับ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงศึกษาหนังสือไทยและภาษาบาลีตลอดทั้งวิชาอื่นๆ จากสมเด็จพระพนรัตน์ จนทรงมีพระปรีชาสามารถ ทั้งทางคดีโลก และคดีธรรม มีผลงานอันเป็นพระราชนิพนธ์เรื่องต่างๆ เป็นจำนวนมาก สำหรับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้ทรงพระนิพนธ์เรื่องพระปฐมสมโพธิกถา ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก หรือร่ายยาวมหาชาติ ซึ่งนับเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกในสมัยรัตนโกสินทร์ ในทางพระพุทธศิลป์ ได้ทรงคิดแบบพระพุทธรูปปางต่างๆ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงเลือกพระอิริยาบถต่างๆ จากพุทธประวัติเป็นจำนวน ๓๗ ปาง เริ่มตั้งแต่ปางบำเพ็ญทุกขกิริยา จนถึงปางห้ามมาร ในวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ องค์การยูเนสโกได้ประกาศยกย่องยก

ย่องสคูตีพระเกียรติคุณ พระเกียรติประวัติ ทรงมีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับโลก ‘๒๐๐ ปี พระมหาสมณะ มหากวี’^{๑๐}

๔) พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

ศาสตราจารย์ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระนามเดิมว่า หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงเป็นพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และหม่อมหลวงถ้วนศรี (มนตรีกุล) วรวรรณ ประสูติวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ ณ จังหวัดพระนคร ทรงเริ่มศึกษาที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และราชวิทยาลัย สอบได้ทุน King's scholarship ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีในระดับเกียรตินิยมและปริญญาโทจากคณะบูรพคดีศึกษา สาขา ภาษาบาลี และสันสกฤต ที่สถาบันตะวันออก ทรงเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทรงมีชื่อเสียงในด้านการบัญญัติศัพท์ และทรงเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ในการบัญญัติศัพท์ภาษาต่างประเทศด้วยคำบาลีและสันสกฤต สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๕ สิริพระชันษา ๘๕ ปี ในวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ องค์การยูเนสโกได้ประกาศยกย่องยกย่องสคูตีพระเกียรติคุณ พระเกียรติประวัติ ทรงมีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับโลก ‘๑๐๐ ปี เสด็จในกรมฯ นราธิปพงศ์ประพันธ์ นักการทูต นักปราชญ์ยิ่งใหญ่ เกรียงไกร’^{๑๑} ทรงเป็นปูชนียบุคคลสำคัญระดับโลก^{๑๒}

๕) สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก^{๑๓}

มีพระนามเดิมว่า สมเด็จเจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดชเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๔ เสด็จสวรรคตวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ สิริพระชนมพรรษา ๓๘ พรรษา ทรงมีผลงานดีเด่นทางการแพทย์ อันก่อประโยชน์ และผู้ปฏิบัติงานดีเด่นทางสาธารณสุขเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ ทรงได้รับพระราชสมัญญาว่า ‘บิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบัน’ วโรกาส ๑๐๐ ปี สมเด็จพระบรมราชชนก วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ องค์การยูเนสโกได้

^{๑๐} ประกาศ รัชราภรณ์, คนไทยดีเด่นระดับโลก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๕๔๕, ๒๕๔๕), <http://www.thaigoodview.com>

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕-๗๓, <http://www.thaigoodview.com>

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓-๑๖๑.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓-๑๗๖.

ประกาศยกย่องยกย่องสคูดี พระเกียรติคุณ พระเกียรติประวัติ ทรงมีผลงานดีเด่นทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ และมนุษยธรรมระดับโลก ณ วิโรกาส ‘๑๐๐ ปี สมเด็จพระบรมราชชนก’

๖) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

มีพระนามเดิมว่า สว่างาลัย พระราชสมภพ วันอาทิตย์ที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ที่จังหวัดนนทบุรี สวรรคตวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ พระชนมายุ ๙๔ พรรษา พระองค์เป็นพระราชชนนีใน

- ๑) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
- ๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘
- ๓) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน

ทรงเป็นที่รักใคร่ บูชา และเทิดทูนของประชาชนชาวไทย เนื่องจากพระองค์ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจจนตลอดพระชนมายุ ทรงโปรดจัดตั้งหน่วยแพทย์อาสา เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๒ เพื่อรักษาผู้ป่วยในถิ่นทุรกันดาร ทรงดำรงพระชนมชีพโดยทรงยึดพระธรรมเป็นหลัก พสกนิกรไทยประจักษ์และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ พร้อมใจงานพระราชสมัญญาว่า ‘สมเด็จพระย่า’ วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพครบรอบ ๑๐๐ ปี องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ได้เฉลิมพระเกียรติยกย่องให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเป็น “บุคคลสำคัญของโลก”^๕

๗) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านวม กรมหลวงวงศาธิราชสนิท

พระราชโอรสลำดับที่ ๔๕ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ต้นราชสกุล สนิทวงศ์ มีนามเดิมว่า พระองค์เจ้าชายนวม ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาปรางใหญ่ ธิดาท่านชรัวยายทองอิน เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๕๑ ทรงกำกับกรมหมอลวง และทรงศึกษาวิชาการแพทย์สมัยใหม่จากมิชชันนารีอเมริกัน โปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็น กรมหมื่นวงศาสนิท เมื่อครั้งปี พ.ศ. ๒๓๕๒ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปรารภ ถึงความเลื่อมใสของภาษาไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้านวม ทรงแต่งตำราภาษาไทยขึ้นใหม่ เพื่ออนุรักษ์ภาษาไทย พระนิพนธ์เรื่อง “จินตคามณี เล่ม ๒ ซึ่งทรงดัดแปลงจากตำราเดิมสมัยอยุธยา อธิบายหลักเกณฑ์ภาษาไทยให้เข้าใจง่ายกว่าเดิม ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ เลื่อนขึ้นเป็น กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรงกำกับราชการมหาดไทย

^๕ องค์การคำคุณศัพท์, หนังสือชุดภาพกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี, หน้า ๓๒๕-๓๒๖.

และเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ทรงเป็นเจ้านายหนึ่งในสี่พระองค์ ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหมายจะให้สืบราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์ สิ้นพระชนม์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระชันษา ๖๓ พรรษา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กระทรวงวัฒนธรรมได้เสนอพระนาม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ในโครงการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของยูเนสโก ในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปีของการประสูติ

๑. บุคคลสำคัญผู้ได้รับการสรรเสริญ จากยูเนสโก ๘ ท่าน คือ

๑) **สุนทรภู่**

พระสุนทรโวหาร นามเดิม ภู่ (๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๘ - พ.ศ. ๒๓๘๘) เป็นกวีชาวไทยที่มีชื่อเสียงได้รับยกย่องเป็น ‘เชกสเปียร์แห่งประเทศไทย’ เกิดหลังจากตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ ๔ ปี และได้เข้ารับราชการเป็นกวีราชสำนักในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อสิ้นรัชกาลได้ออกบวชเป็นเวลาร่วม ๒๐ ปี ก่อนจะกลับเข้ารับราชการอีกครั้งในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเป็นอาลักษณ์ในสมเด็จเจ้าฟ้าจุฑามณี กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้เลื่อนตำแหน่งเป็น พระสุนทรโวหาร เจ้ากรมอาลักษณ์ฝ่ายพระราชวังบวร ซึ่งเป็นตำแหน่งสุดท้ายก่อนสิ้นชีวิต

สุนทรภู่เป็นกวีที่มีความชำนาญทางด้านกลอน ได้สร้างขนบการประพันธ์กลอนนิทานและกลอนนิราศชิ้นใหม่ จนกลายเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางสืบเนื่องมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ผลงานที่มีชื่อเสียงของสุนทรภู่มียากมายหลายเรื่อง เช่น นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ เพลงยาวถวายโอวาท กาพย์พระไชยสุริยา และพระอภัยมณี เป็นต้น โดยเฉพาะเรื่อง พระอภัยมณี ได้รับยกย่องจากรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดของวรรณคดีประเภทกลอนนิทาน และเป็นผลงานที่แสดงถึงทักษะ ความรู้ และทักษะของสุนทรภู่มากที่สุด สุนทรภู่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างวรรณคดีประเภทร้อยกรอง หรือ ‘กลอน’ ให้เป็นที่นิยมแพร่หลาย วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖ ในโอกาสครบรอบ ๒๐๐ ปี ชาตกาล สุนทรภู่ได้รับยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านงานวรรณกรรม มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับโลก ‘สุนทรภู่ ๒๐๐ ปี กวีโลก’^{๑๖}

๒) **พระยาอนุমানราชชน**

^{๑๖} ประกาศ วัชรภรณ์, คนไทยดีเด่นระดับโลก, หน้า ๓๘-๕๖.

ศาสตราจารย์ พระยาอนุমানราชชน (๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๒) นักปราชญ์และนักการศึกษาคนสำคัญของไทย ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม และเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญของโลกชาวไทย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เกิดวันศุกร์ที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ ที่เรือนไม้หลังหนึ่ง ติดคูด้านใต้วัดพระยาไกร แถวโรงเลื่อยบริษัทบอร์เนียว อำเภอยานนาวา จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของนายหลีกับนางเฮียะ ได้รับพระราชทานนามสกุลจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า เสฐียร โกเศศ เรียนจบชั้นมัธยม ๕ จากโรงเรียนอัสสัมชัญ เริ่มทำงานเป็นเสมียนที่กรมศุลกากร การงานก้าวหน้ามาโดยตลอด ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาเมื่ออายุได้ ๓๖ ปี แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงลาออก ต่อมาหลวงวิจิตรวาทการก็ชวนมาทำงานที่กรมศิลปากร ด้วยความที่เป็นผู้มีความสามารถจึงได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นตามลำดับจนได้เป็นอธิบดีกรมศิลปากร แม้จะเกษียณแล้วก็ยังคงเขียนหนังสือและตำราอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะงานเขียนร่วมกับพระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) ซึ่งทำงานคู่กันโดยใช้นามปากกาว่า เสฐียร โกเศศนาคะประทีป ผลิตหนังสือ ตำรา และวรรณกรรมออกมาจำนวนมาก ได้รับการยกย่องจากยูเนสโกให้เป็นบุคคลมีผลงานดีเด่น ทางด้านวัฒนธรรมระดับโลก ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๑^{๑๑}

๓) ปรีดี พนมยงค์

ดร. ปรีดี พนมยงค์ หรือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เกิดวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ณ ตำบลวาสุกรี อำเภอรุ่งเกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถึงแก่อสัญกรรมวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส สิริอายุรวม ๘๒ ปี เป็นผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือนก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย ๓ สมัย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างๆ อีกหลายสมัย เป็นผู้ก่อตั้งและผู้ประสานการเพียงคนเดียวของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และเป็นผู้ก่อตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นผู้นำขบวนการเสรีไทยต่อต้านกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นผู้แพ้สงคราม ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลที่ ๘ และได้รับพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ยกย่องในฐานะ ‘รัฐบุรุษอาวุโส’ ซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งทางการเมืองสูงสุดของไทย ปรีดี พนมยงค์ต้องยุติบทบาททางการเมือง หลังเหตุการณ์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลสวรรคต โดยถูกกล่าวหาว่ามีส่วน

^{๑๑}ประกาศ วัชรภรณ์, คนไทยดีเด่นระดับโลก, หน้า ๑๒๘-๑๔๑.

เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าว ต่อมาเกิดรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นเหตุให้ท่านต้องลี้ภัยการเมืองไปยังประเทศจีนและฝรั่งเศส รวมระยะเวลากว่า ๓๐ ปี และไม่ได้กลับสู่ประเทศไทยอีกจนถึงแก่อสัญกรรม ในพ.ศ. ๒๕๖๖ ระหว่างที่ลี้ภัยอยู่ต่างประเทศนายปรีดีได้ดำเนินการฟ้องร้องผู้ใส่ความหมิ่นประมาทต่อศาลยุติธรรม ผลปรากฏว่าศาลตัดสินให้ชนะทุกคดี และยังได้รับความรับรองจากทางราชการตลอดจนเงินบำนาญและหนังสือเดินทางของไทย^{๙๘} วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็น ‘บุคคลสำคัญของโลกและได้ร่วมเฉลิมฉลองในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๓ - พ.ศ. ๒๕๕๔’^{๙๙}

๔) หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

หม่อมหลวงปิ่น เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ ณ บ้านถนนอัษฎางค์ กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรคนที่ ๖ ใน ๑๓ คน ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์เปีย มาลากุล) และท่านผู้หญิงเสงี่ยม พระเสด็จสุเรนทราธิบดี (เสงี่ยม มาลากุล ณ อยุธยา (นามสกุลเดิม วสันตสิงห์)) ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดาทั้งสิ้น ๘ คน ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ สิริอายุได้ ๙๑ ปี ๑๑ เดือน ๑๑ วัน และเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ท่านได้รับการประกาศเชิดชูเกียรติจากองค์การยูเนสโก ยกย่องเป็น ‘นักการศึกษาดีเด่นของโลกในสาขารรณกรรมและสื่อสาร’

เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ในวาระครบ ๑๐๐ ปีวันเกิดของท่าน องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประกาศให้ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็น ‘บุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา’^{๑๐๐}

๕) กุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา)

กุหลาบ สายประดิษฐ์ เกิดวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ที่กรุงเทพฯ บิดาชื่อน สุวรรณ (เสมียนเอกกรรมรถไฟ) มารดาชื่อน สมบุญ (มาจากครอบครัวชวาณา) พี่สาวชื่อน จำรัส นิมาภาส แต่งงานกับ ชนิด ปริญาญกุล (อาชีพแปลและเขียนหนังสือนามปากกา "จูเลียต") มีบุตร ๒ คน คือ พ.ญ.สุรภิน ชนะโสภณ และสุรพันธ์ สายประดิษฐ์ (วิศวกร) เรียนจบมัธยมจากเทพศิรินทร์ (๒๔๖๘) และสอบได้ธรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์การเมือง (๒๔๘๖) กุหลาบ

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕-๑๔๑.

^{๙๙} ประกาศ วัชรภรณ์, คนไทยดีเด่นระดับโลก, หน้า ๑๕๕-๒๑๗.

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓-๒๖๓.

เป็นนักคิด นักเขียน และนักหนังสือพิมพ์ที่ได้รับยกย่อง การเขียนหนังสือใช้นามปากกาว่า ศรีบูรพา, อิศรชน และอุบาสก ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๗^{๒๑}

๖) พุทธทาสภิกขุ

พระธรรมโกษาจารย์ (เงื่อม อินทปัญโญ) พุทธทาสภิกขุ (๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖) เป็นชาวอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๕ เริ่มบวชเรียนเมื่ออายุได้ ๒๐ ปี ที่วัดบ้านเกิด จากนั้นได้เข้ามาศึกษาพระธรรมวินัยต่อที่กรุงเทพมหานคร จนสอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค ตลอดเวลาที่ดำรงสมณเพศ ท่านพุทธทาสภิกขุตั้งใจศึกษาพระปริยัติอย่างแน่วแน่ พร้อมตั้งมั่นปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด และวัตรเหล่านี้เองที่ทำให้ท่านพุทธทาสภิกขุเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกิจทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสวนโมกขพลาราม เพื่อให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุยังมีปรากฏอยู่มากมาย ทั้งในรูปพระธรรมเทศนา และในรูปงานเขียน ท่านได้รับการประกาศเชิดชูเกียรติ จากองค์การยูเนสโกยกย่องด้าน ‘ส่งเสริมขันติธรรม สันติธรรม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีของมวลมนุษย์’^{๒๒}

๗) เอื้อ สุนทรสนาน

สุนทรภรณ์ หรือ เอื้อ สุนทรสนาน เกิดวันเสาร์ที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ที่บ้านบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ถึงแก่กรรมในวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๔ รวมอายุ ๗๑ ปี ศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนราชบูรณะ โรงเรียนโฆมิตสโมสร แล้วย้ายเข้าศึกษาโรงเรียนพรานหลวง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จบการศึกษาได้เข้ารับราชการในกรมมหรสพหลวง ต่อมาได้ไปทำงานกับกรมโฆษณาการ หรือกรมประชาสัมพันธ์ปัจจุบัน จนได้รับตำแหน่งหัวหน้าแผนกบันเทิงต่างประเทศ และอยู่ในตำแหน่งนี้จนถึงแก่กรรม เป็นทั้งนักร้อง นักประพันธ์เพลง ที่สร้างความสุขให้ผู้ฟังทั้งประเทศเป็นผู้บุกเบิกเพลงไทยสากล วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๐ องค์การยูเนสโกในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล ยกย่องครูเอื้อเป็นบุคคลสำคัญของโลก สาขาวัฒนธรรมดนตรีไทยสากล^{๒๓}

๘) หม่อมราชวงศ์คีตกุญชร ปราโมช

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕-๒๔๒.

^{๒๒} ญัฐชนน มหาอิทธิศล, “ทางธรรม”. a day, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐๘ (สิงหาคม ๒๕๕๒) : ๑๑๗.

^{๒๓} องค์การคำคุณฐา, หนังสือชุดภาพกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี, หน้า ๓๗๓.

พลตรี หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีไทย คนที่ ๑๓ เกิดวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๔ ในเรือกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ณ ตำบลบ้านม้า อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นโอรสคนสุดท้อง ในบรรดาโอรส-ธิดาทั้ง ๖ คน ของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคำรบ กับหม่อมแดง (บุญนาค) โดยชื่อ ‘คึกฤทธิ์’ นั้น มาจากการที่ ชอบร้องไห้เสียงดังในวัยทารก จึงได้รับพระราชทานนามนี้จาก สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ สมรสกับหม่อมราชวงศ์หญิงพัศตร์พริ้ง ทองใหญ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ มีบุตรธิดา ๒ คน คือหม่อมหลวงรองฤทธิ์ ปราโมช และหม่อมหลวงหญิง วิสุมิตรา ปราโมช ต่อมาได้แยกกันอยู่กับหม่อมราชวงศ์พัศตร์พริ้ง

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ นับเป็นบุคคลที่มีบุคลิกและบทบาทที่หลากหลาย มีชื่อเสียงในหลายด้าน โดยเฉพาะการประพันธ์ การแสดง เป็นนักการเมือง และยังคงรับบทแสดงภาพยนตร์แสดงเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศสารขันฑ์ ในภาพยนตร์เรื่อง The Ugly American (1963) คู่กับมาร์ลอน แบรนโด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ สิริรวมอายุ ๘๔ ปี ๕ เดือน ๒๐ วันในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กระทรวงวัฒนธรรมได้เสนอชื่อให้ท่านเป็นบุคคลสำคัญของโลก^{๒๔}

๔.๒.๒ รางวัลแมกไซไซ

มูลนิธิรามอน แมกไซไซ ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.๑๙๕๗ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ประธานาธิบดีรามอน แมกไซไซ แห่งประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อยกย่องแก่บุคคลชาวเอเชียซึ่งมีน้ำใจอันยิ่งใหญ่ เสียสละเพื่อเสรีภาพ และมีความตั้งมั่นที่จะอุทิศเวลาให้แก่ชนกลุ่มใหญ่และเพื่อนร่วมชาติ เรียกว่า ‘รางวัลแมกไซไซ’ มีคนไทยได้รับเกียรติในสาขาต่างๆ ดังนี้

๑) ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ได้รับรางวัลในแขนงเศรษฐกิจ สาขาราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ งานที่ทำให้ได้รับรางวัล คือ การอุทิศตนในด้านเศรษฐกิจที่ช่วยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความสามารถสูงในด้านเศรษฐกิจไทย

๒) นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๒-๓๖๔.

ได้รับรางวัลในแขนงสาธารณสุข สาขาราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ งานที่ทำให้ได้รับรางวัล คือ ความคิดในการออกแบบและจัดตั้งองค์กรเกี่ยวกับสุขภาพจิตในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

๓) หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร

ทรงได้รับรางวัลในสาขาบริการชุมชน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ งานที่ทำให้ท่านทรงได้รับรางวัลซึ่งได้ทรงกระทำติดต่อกันเกือบ ๕๐ ปี คือการบุกเบิก ทดลองและศึกษางานในด้านเกษตรกรรมของประเทศ

๔) หลวงพ่อจรูญ ปานจันทร์

ได้รับรางวัลในแขนงบำบัดยาเสพติด สาขาบริการชุมชน และทำความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ งานที่ทำให้ได้รับรางวัล คือ ช่วยบำบัดยาเสพติดให้แก่ผู้เสพติดทั่วประเทศ เป็นเวลาติดต่อกันนับ ๑๐ ปี

๕) นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์

ได้รับรางวัลในแขนงบริการชุมชนแพทย์ต่างจังหวัด สาขาผู้นำชุมชน เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๕ งานที่ทำให้ได้รับรางวัล คือ การอุทิศตนสำหรับงานแพทย์ ฝ่าฟันอุปสรรคอันยากลำบากเพื่องานอนามัยของประชาชนที่ถูกทอดทิ้งในชนบทห่างไกล

๖) ครูประทีป อึ้งทรงธรรม

ได้รับรางวัลด้านสาขาบริการสาธารณสุข เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ งานที่ทำให้ได้รับรางวัล คือ เป็นผู้อุทิศตนช่วยเหลือเด็กยากจนในสลัมให้ได้รับการศึกษา เป็นผู้สละความสุขส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นมีชีวิตที่ดีขึ้น

๗) ดร. ประเวศ วลี

ได้รับรางวัลในแขนงสาธารณสุข สาขาราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ งานที่ทำให้ได้รับรางวัล คือ เป็นผู้อุทิศตนเพื่องานวิจัยทางการแพทย์ นำประโยชน์จากการแพทย์สมัยใหม่ไปสู่คนยากจนในชนบทไทย และค้นพบกลไกเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ของเชื้อโรคในเลือด อันเป็นกรรมพันธุ์ในหมู่คนไทยเรียกว่า ‘ทาลัสซีเมีย’

๘) ประยูร จรรย์ยาวงค์

ได้รับรางวัลในแขนงการ์ตูน สาขาหนังสือพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ งานที่ทำให้ได้รางวัล คือ งานเขียนภาพล้อเลียนและขบขันซึ่งได้กระทำมาเป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี^{๒๕}

๔.๒.๓ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน

บุคคลผู้ที่รับการสรรเสริญ ยกย่อง และยอมรับนับถือในสังคมไทยปัจจุบัน ด้วยความเคารพว่า ท่านได้รับสารพัดรางวัลอันเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติคุณมากมายแทบจะนับไม่ถ้วน ปัจจุบันนี้มีหลายท่าน อาทิ

๑. พระพรหมคุณาภรณ์

หลวงพ่อประยุทธ์ ปยุตฺโต นามเดิม คือ ประยุทธ์ อารยางกูร พระนักวิชาการ ผู้เคร่งครัด ธรรมปริยัติ ได้รับการขนานนามว่า ‘มณีรัตนแห่งยุคสมัย’ ฉายแววจริจรณะสอบเปรียญ ๙ ประโยค ผ่านขณะที่ยังเป็นสามเณร กระทั่งได้รับพระราชทานอุปสมบทในฐานะนาคหลวง จากนั้นก็ศึกษาจนจบปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงคุณูปการที่ตกทอดสืบต่อกันจากหลายสถาบัน หลายสาขาวิชา โดยเฉพาะตำแหน่ง ‘เมธีจารย์’ ที่ได้รับจากมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา แห่งโลก และราชบัณฑิต (พิเศษ) ของประเทศไทย เวลาชีวิตของพระพรหมคุณาภรณ์ทุ่มเทให้กับการพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ ด้วยความรู้มหาศาลที่ร่ำเรียนจนแตกฉานในธรรมะ ของพระพุทธเจ้า ถึงได้รับการขนานนามว่า ‘พระไตรปิฎกเคลื่อนที่’

พระพรหมคุณาภรณ์มีบทบาทที่สำคัญในวงการพุทธศาสนาด้านวิชาการของคณะสงฆ์ยุคปัจจุบันอย่างสูง รวมถึงการเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งการเทศนาและงานเขียนในรูปแบบยุคใหม่ ซึ่งถดถูดจากยุคสมัยของท่านพุทธทาสก็มีพระพรหมคุณาภรณ์ ที่เขียนหนังสือธรรมะอย่างจริงจังหนักแน่น ครอบคลุม ถูกต้อง จำนวนมาก เข้าถึงผู้คนได้อย่างแนบเนียน ทันทับโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปขณะนี้ได้ขนาดนี้ โดยเฉพาะหนังสือ ‘พุทธธรรม’ ที่รวบรวมเนื้อหา คำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ได้ทั้งหมด อย่างหมดจดครบถ้วน เป็นหนังสือทรงอิทธิพลแห่งยุคสมัยถดถูดจาก ‘วิสุทธิมรรค’ ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระเถระชาวลังกาช่วงสมัยอยุธยา จนถูกนำไปแปลหลายภาษา นับเป็นผลงานชิ้นเลิศที่หาใครจะสามารถเปรียบเทียบได้ ทำให้พระพุทธศาสนาได้ขจรขยายไปทั่วโลก ท่านได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพจากองค์การยูเนสโก และรางวัลอีกมากมายที่เชิดชู ยกย่อง มากมาย^{๒๖}

^{๒๕} องค์การคำครุสภา, หนังสือชุดภาพกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี, หน้า ๓๖๐-๓๖๑.

^{๒๖} ฌัฐชนน มหาอิทธิศล, “ทางธรรม”. a day, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐๘ (สิงหาคม ๒๕๕๒) : ๑๒๗.

๒. พระราชธรรมนิเทศ

พระพยอม กุลยาโณ นามเดิม คือ พยอม จันทเพชร จบนักธรรมชั้นเอก เป็นศิษย์ในหลวง พ่อพุทธทาส แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้ถูกส่งตัวมาช่วยบูรณะวัดแก้ว ที่หลวงพ่อเทียน จิตตสุโก ได้ ก่อตั้ง ซึ่งภายหลังหลวงพ่อเทียนมอบหมายให้พระพยอมดูแลวัดแก้วต่อ ซึ่งท่านได้พัฒนาตามคำ ปรารภของท่านพุทธทาสภิกขุว่า ต้องการให้มีสวนโมกขพลารามเกิดขึ้นในเมืองบ้าง จนกลายเป็นวัด สวนแก้ว ที่ท่านเป็นเจ้าของวาสนาในปัจจุบันนั่นเอง พระพยอมเป็นพระนักเทศน์ นักพัฒนา ที่มีบทบาท ทางความคิดของประชาชนในปัจจุบัน ทั้งยังเข้าถึงได้ทุกชนชั้น ทั้งในเรื่องของการปรับปรุงศีลธรรม จรรยา ดำเนินการปลกแอกความงมงายของคนไทยจากเรื่องไสยศาสตร์ โดยเฉพาะมูลนิธิสวนแก้วที่มี จุคมุ่งหมายอันชัดเจนที่โดยรวมแล้ว คิดพัฒนาสังคมพุทธให้เจริญงอกงามด้วย ศีล ปัญญา อย่าง แท้จริง^{๒๗}

๓. ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

ศาสตราจารย์ ระพี สาคริก เกิดเกิดเมื่อ วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่วังจักร เขตป้อม ปราบ กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของขุนตำรวจเอก พระมหาเทพกษัตริย์สมุห (เนื่อง สาคริก) ข้าราชการ สำนักพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับนางสนธิท ภรรยาที่วังจักร เขตป้อมปราบศัตรู พาย กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรชายคนโตของ ขุนตำรวจเอก พระมหาเทพกษัตริย์สมุห (เนื่อง สาคริก) และคุณแม่สนธิท ภรรยา เริ่มต้นการศึกษาในระดับประถมที่ โรงเรียนสามเสนวิทยาการ จากนั้นได้ย้ายโรงเรียนอีกหลายแห่ง ตั้งแต่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนจิตรลดา โรงเรียน นาฏศิลป์ โรงเรียนวัดเบญจมบพิตรหรือ โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตรในปัจจุบัน จนจบชั้นมัธยม บริบูรณ์ และได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการถึง ๒ ใบ จากนั้นจึงได้เข้าศึกษาต่อที่ โรงเรียนเตรียมวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ต่อมาสถาปนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หลักสูตร ปริญญาตรี ๕ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖) ซึ่งเปิดสอนระดับเตรียมมหาวิทยาลัยที่แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ (แม่โจ้รุ่น ๓) ศึกษาในคณะเกษตร ศาสตราจารย์ ระพี สาคริกได้เลือกศึกษาด้านกลีกรรมและสัตว บาล สาขาปฐพีวิทยา ระดับปริญญาตรี และได้รับพระราชทานปริญญาบัตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็น ราษฎรอาวุโส นักวิจัย นักวิชาการเกษตรผู้บุกเบิกวงการกล้วยไม้ของประเทศไทยสู่สากล อดีต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งนายกสภาสถาบันอาศรมศิลป์ เป็นผู้บุกเบิกและพัฒนากล้วยไม้ไทย เป็นผู้ที่สนใจและ เชี่ยวชาญในเรื่องกล้วยไม้อย่างแท้จริง ได้ทำการค้นคว้าและเรียบเรียงเป็นตำราออกเผยแพร่ จน

^{๒๗} ฟิรพิชญ์ ถั่วสมบูรณ์, “ธรรมะ”, a day, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐๘ (สิงหาคม ๒๕๕๒) : ๘๓.

ผู้สนใจอย่างมาก ศาสตราจารย์ ระพี จัดตั้งสมาคมกล้วยไม้แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดงานประชุมกล้วยไม้โลกในประเทศไทย มีผลงานที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก คือ การผสมพันธุ์กล้วยไม้ไทย ทำให้ได้กล้วยไม้พันธุ์ใหม่ ที่สากลไม่มี ทำให้กล้วยไม้ไทยมีดอกที่สวยงามและมีคุณภาพดีเด่น ได้รับเกียรติและรางวัลมากมายจากวงการกล้วยไม้ในประเทศและวงการกล้วยไม้สากล ทำให้กล้วยไม้กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญ ศาสตราจารย์ ระพี สาคริก สมรสกับ คุณกัลยา มนตรีวัตร (บุตรขุนพิชัยมนตรี หัวหน้าเสรีไทยสายกาญจนบุรี ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒) มีบุตร ๔ คน เป็นชาย ๓ คน หญิง ๑ คน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ ศาสตราจารย์ ระพี สาคริก ได้ลาออกจากตำแหน่งประจำต่างๆ ที่ท่านดำรงทั้งภาคราชการ กึ่งราชการและภาคเอกชน เพื่อหันมาใช้ชีวิตที่สงบและเรียบง่าย เหลือเพียงการเป็นที่ปรึกษาให้วิทยาทาน ด้วยการบรรยาย สัมมนา โดยเฉพาะด้านการพัฒนาชนบท และเยาวชนที่เน้นด้านคุณธรรม และจริยธรรม

๔.๓ สรุป

การแสดงออกซึ่งการสรรเสริญในสังคมไทยในปัจจุบันมีอยู่อย่างหลากหลาย การสรรเสริญบุคคลในสถานะต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลและยุคสมัยในปัจจุบัน การสรรเสริญด้วยการใช้วาจาชมเชย ยกย่อง สรรเสริญ หรือให้ความเคารพในการกระทำของบุคคลผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นเหตุให้ได้รับความเลื่อมใส เทิดทูนไว้ในสถานะต่างๆ เพื่อให้ประจักษ์แก่วงศ์ชม แล้วน้อมนำแบบอย่างในปฏิปทาหรือคำสอนของท่านมาประพฤติปฏิบัติตาม นับเป็นการสรรเสริญที่สูงยิ่ง ยากแก่บุคคลที่จะนำไปปฏิบัติได้ เพราะต้องแสดงออกมาด้วยความจริงใจ และเป็นการแสดงออกซึ่งความกล้าหาญในธรรมอันสูงยิ่งของผู้ที่ให้การสรรเสริญบุคคลนั้นๆ เพราะมนุษย์ปุถุชนส่วนใหญ่เห็นแก่ตนเองเป็นสำคัญ ไม่ต้องการเห็นบุคคลอื่นดีกว่าตนเอง เว้นไว้แต่เวไนยชน เท่านั้นที่จะแสดงการสรรเสริญแก่บุคคลผู้ที่ท่านเห็นว่าสมควรที่จะให้การสรรเสริญด้วยความจริงจังและจริงใจ

ชาวไทยได้ให้ความสำคัญแด่องค์พระประมุขของชาติไทยเรามาแต่โบราณ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกๆ พระองค์ นักปราชญ์ราชบัณฑิตจึงได้แต่งเพลง โคลง ฉันท์ กาพย์กลอน เพื่อเป็นการสรรเสริญพระบารมี และเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ให้พสกนิกรได้ซาบซึ้งในพระบารมีตราบนานเท่านาน ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นไทย แล้วน้อมนำพระราชดำรัสของพระองค์ท่านไปปฏิบัติ เพื่อความอยู่ดี กินดี เพราะพระองค์ท่านเป็นห่วงพสกนิกรของท่านเป็นอย่างมากที่ต้องดิ้นรนในสังคมยุคปัจจุบัน ต้องก้าวให้ทันกับกระแสโลกและรักษาไว้ซึ่ง

เอกลักษณ์ของความเป็นไทย พระองค์ท่านจึงได้น้อมนำธรรมในพระพุทธศาสนามาประทานแก่
ปวงประชาโดยประยุกต์ให้ทันสมัย ฟังแล้วสามารถนำไปปฏิบัติได้ทุกคน เพื่อดำรงความอยู่รอด
ของสังคมไทยในปัจจุบัน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของการสรรเสริญ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และบุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทยจากการศึกษาพบว่า

การสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวถึง ผู้ที่ไม่ได้รับการสรรเสริญแล้วเกิดความริษยาผู้ได้รับการกล่าวสรรเสริญเป็นเหตุให้เกิดพระพุทธรูปบุญญัตติ ผู้ฉลาดในธรรม ประพฤติปฏิบัติตนอ่อนน้อมถ่อมตัวต่อบุคคลผู้เจริญ ย่อมเป็นผู้ที่ได้รับการสรรเสริญในปัจจุบัน มีสุคติภพในเบื้องหน้า ผู้ติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ สรรเสริญคนที่ควรติเตียนชื่อว่ากระทำผิด มีวาจาและใจชั่ว เมื่อติเตียนพระอริยเจ้าย่อมเข้าถึงนรก และมิตรที่ดีย่อมสนับสนุนผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน ในพระอภิธรรมปิฎก แสดงไว้ว่าการพูดสรรเสริญต่อหน้านินทาลับหลัง เรียกว่า นิปปสิกตา คือ การพูดลบด้างความดีของคนอื่น

การสรรเสริญในทัศนะของนักวิชาการ เสนอไว้ว่า การสรรเสริญจากวิญญูชน ได้ผ่านการใช้ปัญญาพิจารณาตามสมควรแล้วจึงเชื่อถือได้ ส่วนการสรรเสริญส่วนมากนั้น อาจจะมาจากอคติก็ได้ การสรรเสริญเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษา ในทุกสังคม ควบคู่และตรงข้ามกับนินทาซึ่งเป็นเรื่องของบุคคลและส่วนรวม ผู้ที่ศึกษาโลกธรรมย่อมมีสติตักเตือนตนไม่หวั่นไหวในสรรเสริญ ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาโลกธรรม ย่อมเป็นผู้หลงใหล มัวเมาในสรรเสริญ

การสรรเสริญ มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ บุคคลผู้กล่าวสรรเสริญ ผู้ได้รับการสรรเสริญ และผู้ฟังเขาสรรเสริญกัน

การสรรเสริญในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญใน พุทธบริษัท ๔ ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ หรือของบุคคล ๒ จำพวก คือฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ หากปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้วย่อมยังกุศลธรรมซึ่งเป็นธรรมที่นำออกจากทุกข์ได้สำเร็จ ในด้านที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน คฤหัสถ์และบรรพชิต ต้องพึ่งพากันทางอามิสและธรรม

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสรรเสริญพุทธบริษัท ๔ เพื่อเป็นแบบอย่างของอนุชนทรงยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง ป้องปรามผู้ที่ควรป้องปราม

เอตทัคคะ คือ ตำแหน่งที่พระพุทธเจ้ายกย่องพุทธสาวกว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด ตำแหน่งเอตทัคคะนี้ ย่อมได้โดยเหตุ ๔ ประการ คือโดยเหตุเกิดเรื่อง โดยการมาก่อน โดยเป็นผู้ชำนาญ และโดยเป็นผู้ยิ่งด้วยคุณ มีภิกษุเอตทัคคะ ๔๑ รูป ภิกษุณีเอตทัคคะ ๑๓ รูป อุบาสิกเอตทัคคะ ๑๑ ท่าน และอุบาสิกาเอตทัคคะ ๑๐ ท่าน

สังคมไทยได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐาน มาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยให้ความสำคัญกับการสรรเสริญบุคคลในสถานะต่างๆ เพื่อให้เป็นแบบอย่างแห่งปุชนิยมบุคคล อันควรค่าแก่อนุชน ในการแสดงออกซึ่งความเคารพเทิดทูนไว้ได้อย่างสนิทใจ ตามวิถีธรรมแห่งอริยชนที่ได้ปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา

บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย มีพระมหากษัตริย์ทรงได้รับการสรรเสริญจากยูเนสโก ๕ พระองค์ คือ ๑) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๒) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๔) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ๕) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมวงศานุวงศ์ ๗ พระองค์ คือ ๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ๒) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ๓) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ๔) พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ๕) สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ๖) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ๗) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าฉวีวรรณ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท

บุคคลสำคัญผู้ได้รับการสรรเสริญจากยูเนสโก ๘ ท่าน คือ ๑) สุนทรภู่ ๒) พระยาอนุমানราชชน ๓) ปรีดี พนมยงค์ ๔) หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ๕) กุหลาบ สายประดิษฐ์ ๖) พุทธทาสภิกขุ ๗) เอื้อ สุนทรสนาน ๘) หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

มีผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ คือ ๑) ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ๒) นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว ๓) หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ๔) หลวงพ่อจรูญ ปานจันทร์ ๕) นายแพทย์กระแสนะวงศ์ ๖) ครูประทีป อึ้งทรงธรรม ๗) ดร. ประเวศ วีสี ๘) ประยูร จรรยาวงศ์

บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญ ยกย่อง และยอมรับนับถือในสังคมไทยปัจจุบัน มีหลายท่าน ได้แก่ พระพรหมคุณาภรณ์ พระราชธรรมนิเทศ และศาสตราจารย์ ระเบียบ สาคริก

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของการสรรเสริญ บุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และบุคคลผู้ได้รับการสรรเสริญในสังคมไทย แต่ยังมีประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาวิจัยต่อไปนี้คือ

๑) ศึกษาวิเคราะห์โลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เปรียบเทียบกับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒) ศึกษาเรื่องยศฐาบรรดาศักดิ์ในสมัยพุทธกาล เปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ในสังคม

จากศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสรรเสริญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้สามารถทราบได้ถึงวิวัฒนาการการสรรเสริญครั้งก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอน คัดค้านแนวความคิดดั้งเดิมของชนชาวอินเดียสมัยนั้น ที่ส่วนใหญ่ยึดถือเรื่องวรรณะ ทัศนคติ หรือลัทธิต่างๆ ที่มีทัศนคติความเห็นและประพฤตินิยมปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ เอนเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่งอย่างสุดโต่ง และคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ทรงมุ่งสอนความจริง ที่ถูกต้อง เกิดประโยชน์สุข ทำให้บุคคลจำนวนมากทูลขอบรรพชาอุปสมบท เมื่ออุปสมบทแล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์ ถ้าไม่ได้อุปสมบทก็จะประกาศตนเป็นอุบาสกอุบาสิกาของถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ มีบ้างส่วนน้อยที่แม้ไม่ได้เห็นธรรมะ แต่ก็ทำให้น้อมนำอุปนิสัยไปสู่จิตใจไว้ในกุศลธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเรื่องสรรเสริญจากพระสูตรต่างๆ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา พบว่า มีเรื่องสรรเสริญและนินทามากมายมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล จนถึงครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์มีวิธีที่ปฏิบัติตนต่อการสรรเสริญและการนินทา สามารถนำมาใช้ได้กับสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมยุคไฮเทคเทคโนโลยี ทันสมัยด้วยวิทยาการและวัตถุนิยม ถึงแม้จะมีปัญหาและสาเหตุที่ผิดแผกแตกต่างไปจากครั้งพุทธกาลบ้าง แต่รูปแบบ และความเห็นผิดในทัศนคติ ในการสรรเสริญ และการนินทายังคงมีอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง แม้ผลกระทบที่เกิดจากมิจฉาทิฐิ ก็ไม่ได้ทำให้จริยธรรมเบาบางลง กลับส่งผลจากความเห็นผิดๆ ที่มีการสื่อสารสะกด รวดเร็วขึ้น และจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งถ้าไม่มีการระมัดระวัง ไตร่ตรอง พิจารณาให้รอบคอบอย่างถูกต้อง ด้วยการพิจารณาถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าในการปฏิบัติตน ต่อการสรรเสริญอย่างที่ถูกที่ควร

นอกเหนือจากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยคิดว่า คำสอนของพระพุทธเจ้ายังมีความทันสมัย ถูกต้อง และเกิดประโยชน์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในสังคมปัจจุบัน และยังสามารถต่อเนื่องในอนาคตสืบไป

ดังนั้น พุทธศาสนิกชนควรทำความเข้าใจในสังคมไทยในปัจจุบันที่กำลังประสบกับความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ นี่คือการสถานการณ์ใหม่ที่พุทธศาสนาต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สภาพดังกล่าวนี้เรียกร้องให้พุทธศาสนาปรับตัวเพื่อตอบคำถามใหม่ๆ ของสังคม รวมทั้งต้องเสนอทางเลือกใหม่ให้กับสังคมด้วยคำถามสำคัญข้อหนึ่งคือ พุทธศาสนาจะรับมือกับสังคมบริโภคนิยมที่เต็มไปด้วยวิทยาการสมัยใหม่ กับปัญหารูปแบบใหม่ด้วยเล่ห์กลใหม่ๆ ที่แนบเนียนยิ่งกว่าในอดีตได้อย่างไร พระพุทธศาสนาซึ่งมีลักษณะเด่นที่มุ่งเน้นสาระที่เป็นกุศล เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟัง เป็นผลดีกับผู้ประพฤติปฏิบัติ ไม่นิยมถกเถียงขัดแย้งกับใคร ไม่แสวงหาสาวก ลากสักการะ ไม่มีอคติ ไม่มุ่งหวังได้รับการสรรเสริญ การประพฤติปฏิบัติตนในธรรม ตามธรรมของพระพุทธเจ้า จะช่วยส่งเสริมให้เกิดปัญญา อันจะช่วยให้ชนในชาติอยู่ร่วมกันได้โดยความรู้รักสามัคคี ไม่แบ่งฝาย ไม่ให้ร้ายป้ายสีกัน อันจะยังผลให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข เกิดสันติธรรม หากชนทั้งหลายยึดมั่นในพระรัตนตรัยเป็นสรณะ พระพุทธศาสนาก็จะสถิตสถาพรยั่งยืนสืบไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก
๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระสูตรและอรรถกถา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. พระปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๓.

คณะกรรมการแผนกตำรา. มงคลดทีปนี แพล เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เถียงเชียง. วินัยมุข เล่ม ๒ น.ธ. โท ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์เถียงเชียง, ๒๕๓๖.

ชนากิต. เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น,
๒๕๔๕.

นววรรณ พันธุมธา, คลังคำ, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.

นายแปลก สนธิรักษ์, พจนานุกรม บาลี -ไทย, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป
จำกัด, ๒๕๓๒.

บรรจบ บรรณรุจิ. อีสติมหาสาวก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : กองทุนพุทธสถาน,
๒๕๓๕.

- กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- พระครูกัลยาสิทธิวัฒน์ (สมาน กัญญาณมโม). **เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๔.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต). **วิมุตติมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ “คำวัด”**.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____. **พุทธธรรม (ฉบับขยายความ)**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระราชวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๕). **กรรมที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พิมพ์เนศ, ๒๕๒๑.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
ประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- พระสุธีธรรมานุวัตร. **สวดมนต์แปล**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : หจก. สามลดา,
๒๕๕๑.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร
: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). **ความเข้าใจเรื่องชีวิต**. พิมพ์
ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค
พระพุทธโฆสเถระ รจนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- เสฐียร พันธงสี. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ,
๒๕๔๕.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก, ศ.พิเศษ. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภาและสถาบัน บัณฑิตธรรม, ๒๕๔๓.

_____. **พุทธศาสนา : ทัศนนะและวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
พิมพ์เศพรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๓๘.

แสวง อุดมศรี. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

สุภาพรรณ ฌ บางช้าง รศ.ดร.. **พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อน
เปลี่ยนแปลงการปกครอง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๕.

(๒) บทความในวารสาร

ภัทรนธิ์ วิสุทธีศักดิ์. “บารมีของผู้นำประเทศในฝัน”. **พุทธจักร**. ปีที่ ๖๕ ฉบับที่ ๓
(กรกฎาคม ๒๕๕๓) : ๕๑-๕๒.

ณัฐชนน มหาอิทธิศล. “ทางธรรม”. **a day**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐๘ (สิงหาคม ๒๕๕๒) : ๑๒๓.

พีรพิชญ์ น่วมบูรณ. “ธรรมะ”. **a day**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐๘ (สิงหาคม ๒๕๕๒) : ๘๓.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

พระมหาสมบูรณ สุทธิ โม (ทองแก้ว). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการนิทานในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๑.

แม่ชีกฤษณา รักษาโณม. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของวินัยธร : ศึกษาเฉพาะกรณี

พระอุบาลีและพระนางปฐาจารย์เถรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

รังษี สุทนต์. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสิกที่ปรากฏในคัมภีร์

พระพุทธรูปศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์ :

รังษี สุหนต์. “พุทธกิจ : กิจที่พระพุทธเจ้าทรงทำ” คู่มือศึกษาเนื้อหาพระไตรปิฎกเบื้องต้น
(อัครสำเนา)

๒. ภาษาอังกฤษ :

Walpola Sri Rahula. **What the Buddha Taught**. 5th ed. Thailand : Haw Trai Printing, 2006.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระปลัดเชาวลิต กิตติโสภโณ (เทวา)
เกิด	วันจันทร์ที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๔
สถานที่เกิด	๖๒/๑ หมู่ ๖ บ้านดอนไม้เรียง ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๒๐
อุปสมบท	วัดเจ็ดเสมียน ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
การศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนสุนันทา ปีการศึกษา ๒๕๔๕
สังกัด	วัดบางกะพ้อม ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
หน้าที่	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม ๕/๒๕๓๘ พระธรรมทูตสายที่ ๗ อำเภออัมพวา ๓๕๖/๒๕๓๘ เลขานุการเจ้าคณะอำเภออัมพวา ๒๕๔๕-๒๕๕๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดบางกะพ้อม ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐ โทรศัพท์ ๐๘๑-๘๕๖๕๔๕๐